

VASA UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Institutionen för nordiska språk

Pauliina Valkama

Svenska motsvarigheter till finskans agentparticip
i tre olika textgenrer

Avhandling pro gradu i svenska språket

Vasa 2009

INNEHÅLL

TABELLER	2
TIIVISTELMÄ	5
1 INLEDNING	7
1.1 Syfte	8
1.2 Material	9
1.2.1 Skönlitterärt material	10
1.2.2 Juridiskt material	11
1.2.3 Materialinsamling	12
1.3 Metod	14
2 AGENTPARTICIPFRAS	18
2.1 Agentparticip	23
2.2 Genitivsubjekt	25
3 NOMINALFRASENS STRUKTUR	26
4 ALLMÄNSPRÅK OCH FACKSPRÅK	33
5 ÖVERSÄTTNING	36
6 SATSGRAD	41
7 SVENSKA MOTSVARIGHETER TILL DEN FINSKA	
AGENTPARTICIPFRASEN	47
7.1 Sats	49
7.1.1 Relativsats i aktiv	50
7.1.2 Relativsats i passiv	54

7.1.3 Huvud-/bisats (icke-attributiv)	58
7.2 Participuttryck	61
7.2.1 Agentkonstruktion	62
7.2.2 Predikativt attribut	66
7.3 Predikatslös	69
7.3.1 Genitivattribut	70
7.3.2 Prepositionsattribut	73
7.3.3 Adjektivattribut	77
7.4 Ööversatt	79
7.5 Övrigt	81
7.6 Placering	83
7.7 Sammanfattning	85
8 SLUTORD	97
LITTERATUR	100
TABELLER	
Tabell 1. Huvudkategorierna	47
Tabell 2. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen (hela materialet sammanlagt)	48
Tabell 3. Motsvarigheter som är av satsgraden <i>sats</i>	50
Tabell 4. <i>Relativsats i aktiv</i> som motsvarighet till agentparticipfrasen	54
Tabell 5. <i>Relativsats i passiv</i> som motsvarighet till agentparticipfrasen	58
Tabell 6. <i>Huvud-/bisats (icke-attributiv)</i> som motsvarighet till agentparticipfrasen	61
Tabell 7. Motsvarigheter som är av satsgraden <i>participuttryck</i>	62
Tabell 8. <i>Agentkonstruktion</i> som motsvarighet till agentparticipfrasen	65
Tabell 9. Predikativt attribut som motsvarighet till agentparticipfrasen	69
Tabell 10. Motsvarigheter som är av satsgraden predikatslös	70
Tabell 11. Genitivattribut som motsvarighet till agentparticipfrasen	73
Tabell 12. Prepositionsattribut som motsvarighet till agentparticipfrasen	76

Tabell 13. Adjektivattribut som motsvarighet till agentparticipfrasen	79
Tabell 14. Ööversatt som motsvarighet till agentparticipfrasen	81
Tabell 15. Öövrigt som motsvarighet till agentparticipfrasen	83
Tabell 16. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen enligt placering	84
Tabell 17. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen	85
Tabell 18. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen (indelade i huvudkategorier)	87

VAASAN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta

Laitos:	Pohjoismaisten kielten laitos
Tekijä:	Pauliina Valkama
Pro gradu -tutkielma:	Svenska motsvarigheter till finskans agentparticip i tre olika textgenrer
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Ruotsin kieli
Valmistumisvuosi:	2009
Työn ohjaaja:	Nina Pilke

TIIVISTELMÄ:

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten suomen attributiivinen agenttipartisiippilauseke on käännetty ruotsin kielelle romaanissa *Pelon maantiede (Rädslans geografi)*, oppikirjassa *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään I (Inledning till Finlands rättsordning I)* sekä lakikirjassa *Suomen laki II (Finlands lag II)*. Tutkin, minkälaisia kielellisiä rakenteita, erityisesti syntaktisia ja morfologisia rakenteita, agenttipartisiippilausekkeen vastineena käytetään, sekä minkälainen vaikutus genrellä on käännösvastineen rakenteen valintaan. Lisäksi tarkastelen, kuinka käytetyt rakenteet vastaavat agenttipartisiippilauseketta semanttisesti ja tyyllillisesti. Tutkimusmetodini on pääasiassa kvalitatiivinen, mutta se on myös kvantitatiivinen, sillä jaan käännösvastineet kategorioihin niiden muodon perusteella. Tutkimukseni on myös kontrastiivinen.

Agenttipartisiippilausekkeen käännösvastineina käytetään seuraavia rakenteita: *aktiivinen relatiivilause*, *agenttirakenne*, *passiivinen relatiivilause*, *genetiiviattribuutti*, *prepositioattribuutti*, *pää-/sivulause (ei attribuuttinen)*, *predikatiiviattribuutti*, *adjektiiviattribuutti*, *ei käännetty* sekä *muut*. Suosituin vastine kaikissa kolmessa teoksessa on *aktiivinen relatiivilause*. Romaanissa käytetään kuitenkin rakenteita *aktiivinen relatiivilause*, *pää-/sivulause (ei attribuuttinen)*, *ei käännetty*, *adjektiiviattribuutti* sekä *muut* enemmän kuin juridisissa teksteissä. Oppikirjassa korostuvat rakenteet *passiivinen relatiivilause* ja *predikatiiviattribuutti*, kun taas lakikirjassa korostuvat *agenttirakenne*, *prepositioattribuutti* ja *genetiiviattribuutti*. Romaanissa suositaan täten persoonamuotoisia ja puhekieleen sopivia rakenteita, eli tyylliltään vapaata kieltä, kun taas juridisissa teksteissä suositaan persoonattomampia ja lausemaisuuuden asteeltaan tiiviimpiä ratkaisuja, eli muodollisempaa kieltä. Oppikirjassa käytetään tyylliltään hieman vapaampia rakenteita kuin lakikirjassa. Siinä suositaan kuitenkin passiivisia rakenteita enemmän kuin lakikirjassa, jossa puolestaan suositaan kankeaa agenttirakennetta ja tiiviitä ratkaisuja. Jälkiattribuutteja käytetään eniten oppikirjan vastineissa, kun taas etuattribuutteja käytetään eniten lakikirjan vastineissa. Romaanissa esiintyy vapaampaa kääntämistä kuin juridisissa teksteissä, mikä johtuu tekstien eri funktioista. Genre ja täten esim. tekstin funktio, tyyli ja kielen erikoistuneisuus vaikuttavat suhteellisen paljon rakenteen valintaan.

AVAINSANAT: agentparticip, genitivsubjekt, agentparticipfras, agentkonstruktion, particip, översättning

1 INLEDNING

Det sägs vanligen att det finns två particip i svenskan (aktivt presens particip och passivt perfekt particip) och fyra i finskan (aktiva och passiva presens- och perfektparticip) (Sundman 1993: 181). Dessa particip har man redan undersökt mycket. Det finns ändå ett ytterligare particip i finskan, nämligen agentparticip, som inte finns i svenskan (se Sundman 1993: 181). Detta erbjuder ett intressant problem att undersöka: vad motsvaras det finska agentparticipet i så fall av i svenskan?

Det finska agentparticipet är avlett med *-ma* eller *-mä*, t.ex. *ostama*, *tekemä*. Det utgör en agentparticipfras tillsammans med subjektet, t.ex. *äidin ostama paita*, *eduskunnan tekemä päätös*. Subjektet står antingen i genitiv såsom i exemplen ovan, eller så framgår det av finskans possessivsuffix såsom i *ostamani paita*, *tekemäsi päätös*. Agentparticipfrasen fungerar som bestämning till huvudordet och kan även innehålla egna bestämningar, t.ex. *äidin eilen ostama paita*. (Se A. Hakulinen, Vilkuna, Korhonen, Koivisto, Heinonen & Alho 2004: 148, 515–523). Jag använder termerna *agentparticipfras* och *(genitiv)subjekt* i enlighet med A. Hakulinen m.fl. (2004), även om man sedan länge har använt termerna *agentkonstruktion* och *agent* i samband med agentparticipet (t.ex. i Karlsson 1978: 206ff.; Konttinen 1978: 244, 254; L. Hakulinen 2000: 582–586).

Man kan inte översätta de ovanstående fraserna med sådana konstruktioner som *mammas köpta tröja* eller *riksdagens fattade beslut*. Svenskans och finskans möjligheter till alternativa val stämmer inte överens eftersom svenskan inte har något funktionellt motsvarande particip. För att få veta hurdana svenska översättningar de finska agentparticipfraserna kan få, vill jag ta reda på hurdana motsvarigheter de redan har fått i ett antal svenska översättningar.

1.1 Syfte

Fastän det finska agentparticipet inte har någon formell motsvarighet i svenskan, finns det olika svenska konstruktioner som används för att uttrycka samma eller en liknande betydelse. Syftet med min undersökning är att undersöka vad de finska agentparticipfraser, som står i attributiv ställning, motsvaras av på svenska i romanen *Pelon maantiede (Rädslans geografi)*, läroboken *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään I (Inledning till Finlands rättsordning I)* och lagboken *Suomen laki II (Finlands lag II)*. Jag undersöker hurdana konstruktioner, i synnerhet hurdana syntaktiska och morfologiska relationer, som används som motsvarighet till den finska agentparticipfrasen och på vilket sätt textgenren påverkar valet av konstruktionen. Därtill granskar jag om den betydelse som agentparticipfrasen skapar ingår i de använda konstruktionerna och hur konstruktionerna motsvarar agentparticipfrasen stilistiskt.

I proseminariet våren 2001 skrev jag en uppsats om svenska motsvarigheter till finskans agentparticip. Utgående från den antar jag att den oftast använda motsvarigheten till agentparticipfrasen utgörs av en *som*-sats. Jag antar även att man föredrar semantiskt exakta och stilistiskt stela konstruktioner i lagboken och friare översättning och lättare konstruktioner i romanen. Läroboken kommer sannolikt att befinna sig mellan de två andra verken.

Agentparticipfrasen, liksom adjektivet, förekommer även i predikativa funktioner, t.ex. Jäsenet ovat *eduskunnan valitsemaa*. Kävelimme *vihellysten saattelemina*. Jag utesluter dylika fall från analysen eftersom det finns endast ett fåtal av dem i det utvalda materialet.

1.2 Material

Mitt material omfattar verken *Pelon maantiede (Rädslans geografi)*, *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään I (Inledning till Finlands rättsordning I)* och *Suomen laki II (Finlands lag II)*. Dessa tre verk kan beskrivas som en blandning av roman och thriller, en lärobok inom området juridik och en lagbok. Jag avser med *roman* ett skönlitterärt verk som är litet längre och skriven på prosa, d.v.s. inte i bunden form (se Nordstedts 1999). Med *thriller* avser jag ett längre verk med spännande berättelse (se Nordstedts 1999). Språket i romanen är allmänspråk, eftersom det inte kräver att läsaren har specialkunskaper inom något fackområde. Lagboken kan däremot vara rätt svårförståelig om man inte har juridisk utbildning. Läroboken ligger däremellan (se kapitel 4).

Med tiden har människorna lärt sig att göra skillnad på olika texter. De texter som används på ett liknande sätt och i likadana situationer bildar *en genre*. (Hellspong & Ledin 1997: 24) Roman, thriller, lärobok och lagbok är alla olika genrer. De två första hör till skönlitteratur och de två senare till sakprosa. *Skönlitteratur* är konstnärlig litteratur som inte behöver basera sig på fakta (Norstedts 1999). Motsatsen till den utgörs av sakprosa. *Sakprosa* betyder nyttobetonad litteratur som beskriver sakförhållanden. (Hellspong & Ledin 1997: 14.)

Jag har valt undersökningsmaterialet utgående från att texterna innehåller relativt många agentparticip. Agentparticipet är en stel konstruktion och därför har jag letat efter verk som har en relativt tung stil, för att sedan granska om de ser ut att innehålla tillräckligt med agentparticip. Det har varit lätt att hitta lämpliga juridiska verk; såsom jag antagit ser det ut att de juridiska verken innehåller agentparticip i hög grad. Texterna inom andra fackområden behöver nödvändigtvis inte innehålla agentparticip i lika stor utsträckning. För den skönlitterära textens del har uppgiften varit svårare. Agentparticipfrasen verkar inte förekomma i lika stor grad i skönlitteratur som den gör i en mera formell stil. Efter att ha granskat flera olika verk som har en relativt tung stil har jag hittat ett lämpligt skönlitterärt verk, romanen *Pelon maantiede*. Jag antar därför

att agentparticipet inte i allmänhet används lika frekvent i den finska skönlitteraturen som det görs i detta verk.

1.2.1 Skönlitterärt material

Pelon maantiede är skriven av Anja Kauranen (Snellman) (1995) och översatt till svenska av Camilla Frostell (2000). Verket är en fiktiv roman som har inslag av en thriller. Av praktiska skäl kommer jag att referera till den endast som roman. De insamlade exemplen härstammar från hela verket (432/417 sidor).

Stilen i *Pelon maantiede* är tung, men samtidigt ledig. Den är tung, eftersom nominalfraserna och meningarna ofta är långa och komplicerade. Det finns nästan inga repliker, d.v.s. tal som direkt anföring utan språket är beskrivande till sin natur: målade och berättande. Handlingen berättas till största delen inte i nutid utan i preteritum (se Thorell 1973: 120). Allt detta gör att konstruktioner såsom agentparticipfraser förekommer relativt ofta.

Stilen är ledig eftersom författaren har använt t.ex. skiljetecken och stor bokstav relativt fritt. I texten finns ofta t.ex. flera fullständiga meningar i följd men de har avskilts från varandra enbart med kommatecken. Texten innehåller även både ovanligt korta och ovanligt långa meningar; en mening kan t.o.m. bestå av ett enda ord eller vara en hel sida lång (se Kauranen 1995: 32–33; 56). Det finns dessutom ofullständiga meningar som saknar t.ex. predikat. Stilen är ofta nominal såsom i exempel 1, som består av flera samordnade nominalfraser.

- (1) Voipaperikartat, Aura ja Hilja, ja jokin kaukainen kesä kolmekymmentä vuotta sitten, te kaksi vanhapiikasisarusta uurteisine kasvoinenne, suurine kohmurasine kourinenne, pieni keittiö ja punaruutuiset ikkunaverhot, syvänsininen paavalinkukka homeisessa tiiliruukussa, ikkunoiden välissä raollaan olevia tulitikkurasioita ja selällään tököttäviä karpäsiä, tilkkeenä kellastunutta pumpulia, lampussa spiraalipaperia jossa leppäkerttu ja jokin tuhkanharmaa perhonen, toissiipinen.

Smörpapperskartorna, Aura och Hilja, och en avlägsen sommar en gång för trettio år sedan, ni båda ogifta systrar med fårat ansikte, stora knotiga händer, ett litet kök och rödrutiga gardiner, den djupblå saintpaulian i en möjlig tegelkruka, halvöppna tändsticksaskar mellan fönstren och flugor på rygg med benen i vädret, gulnad tätningsvadd, upphängd i lampan en klibbig pappersspiral där en nyckelpiga fastnat och en askgrå fjäril av något slag, med bara en vinge. (RG 72/70)

Språket i verket är inte dialekt men det finns några ord som är talspråkliga eller slangbetonade. Dessutom finns det främmande ord. Enligt min mening har de främmande orden och de stela konstruktionerna använts i syfte att ge en intellektuell bild av den högtbildade huvudpersonen. Mot slutet av texten visar hon sig att handla överraskande irrationellt. Den tunga stilen medverkar även till att skapa en melankolisk stämning. De ofullständiga satserna och många kommatecken skapar en bild av att texten ändå består av huvudpersonens tankar; de gör stilen personlig och ledig.

1.2.2 Juridiskt material

Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään (1996) består av två band. Jag har valt det första bandet som handlar om privaträtt. Verket används bl.a. som lärobok på högskolenivå. Det är en samlingsvolym, som alltså har många olika författare, och den är redigerad av Pekka Timonen. Jag har med endast sådana avsnitt som har en finskspråkig författare och en svenskspråkig översättare. Jag har kontaktat en av verkets översättare, Klas Weckman, för att få reda på modersmålet hos författarna och översättarna. Som resultat av denna diskussion har jag utelämnat kapitel 1 samt avsnitt 4 i kapitel 2. Exempler är hämtade från sidorna 63–210 och 276–341 i *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään 1* och från sidorna 63–215 och 281–348 i *Inledning till Finlands rättsordning 1* (214/221 sidor). Dessa avsnitt är skrivna av professor Ahti Saarenpää, professor Leena Kartio, biträdande professor Eero Routamo, professor Erkki Havansi och justitieråd, juris doktor Pirkko-Liisa Haarman. De är översatta till svenska av Mikael Hagman och Klas Weckman.

Enligt pärmen på lagboken (2003) har *Suomen laki II* och *Finlands lag II* ett gemensamt redaktionsråd med elva ledamöter som kontinuerligt utvecklar verken. De enskilda avsnitten har således inte egna författare eller översättare. *Suomen laki II* är redigerad av Erkki Onikki och Hannu Ranta, medan den svenskspråkiga versionen är redigerad av Yvonne Strömsholm. Exempler är hämtade från sidorna 3–65 både i *Suomen laki II* och *Finlands lag II* (63/63 sidor). Dessa sidor handlar om statsrätt.

Stilen är mera formell i det juridiska materialet än i det skönlitterära materialet (se kapitel 4). Det förekommer tunga meningar och juridiska termer i de båda juridiska verken. Nominalfraserna verkar vara långa och komplicerade och agentparticipen är frekventa. Språket i en lärobok är ändå enklare än språket i en lagbok. Eftersom läroboken och lagboken representerar samma område men specialiseringsgraden är olik, är det intressant att se hur de skiljer sig från varandra beträffande uppbyggnaden hos de fraser som undersöks.

1.2.3 Materialinsamling

Jag har bearbetat Tuuli Forsgrens (1986) mönster vid materialinsamlingen. Forsgren (1986) har skrivit sin doktorsavhandling om *Finska participattribut i svensk översättning*. Den utesluter agentparticipet. Även Forsgren har haft tre verk som sitt arbetsmaterial, men de är alla sakprosa. Hon har insamlat finska meningar samt deras svenska motsvarigheter. På motsvarande sätt har jag systematiskt insamlat de 150 första agentparticip som fungerar som framförställda attribut ur de finska verken. Jag har insamlat även deras subjekt och huvudord. Det finns bara 131 attributiva agentparticip i *Pelon maantide*, och därför är det bättre att jämföra procenttalen än själva antalen i tabeller. Jag har insamlat de motsvarande fraserna eller satserna ur de svenska översättningarna. Således omfattar materialet sammanlagt 431 (131+150+150) exempel på finska agentparticipfraser och deras svenska motsvarigheter. Exempler består av hela nominalfraser med alla bestämningar. Vid exemplifiering ger jag längre kontext ifall tydligheten kräver det.

Jag kommer att använda förkortningarna *RG* för *Rädslans geografi*, *IFRO* för *Inledning till Finlands rättsordning I* och *FL* för *Finlands lag II* i referenser till materialet. Jag refererar med det första sidnumret till originalet och med det senare till översättningen (t.ex. RG 334/325). Varje exempel på agentparticipfrasen innehåller ett agentparticip med morfemet *-ma* eller *-mä* (se exempel 2–4).

- (2) Valtion ja kuntien järjestämän muun opetuksen
annan undervisning som staten och kommunerna ordnar (FL 14/14, § 123)
= 1 exempel
- (3) Laura [...] jonka tekemiä kuorikoita, kruunuja ja proteeseja
Laura [...] vars jacketkronor, stiftänder och proteser (RG 186/181)
= 1 exempel
- (4) valiokunnan asian käsittelyä varten saamat ja valmistamat asiakirjat
de handlingar som utskottet mottagit och utarbetat för behandlingen av
ärendet (FL 21/21, § 43)
= 2 exempel

Det är alltså själva agentparticipet, det verbala ledet, som jag räknat utan att bry mig om hur många genitivsubjekt eller huvudord det finns (exempel 2 och 3). På samma sätt har jag räknat själva agentparticipen, om det finns flera agentparticip efter varandra med bara ett gemensamt genitivsubjekt och ett gemensamt huvudord (exempel 4). Agentparticipet har vanligen adjektivisk användning men ibland har det substantiverats (Hakulinen m.fl. 2004: 253).

- (5) [...] löysin etsimäni
[...] fann jag det jag sökte (RG 142/136)

Substantiverade agentparticipfraser (se exempel 5) faller utanför denna avhandling. Några attributiva agentparticipfraser förekommer flera gånger i de juridiska texterna, och då har jag insamlat dem endast en gång.

1.3 Metod

Metoden i denna undersökning är kvalitativ men har även kvantitativa inslag. Det är viktigare att få veta hurdana konstruktioner som används som motsvarighet till agentparticipfrasen, än hur många exempel det finns på varje konstruktion. Jag analyserar och beskriver därmed de olika konstruktionerna med hjälp av exempel som jag exciperar ur materialet. Undersökningen har kvantitativa inslag, eftersom jag kategoriserar exemplen och räknar hur många exempel det finns i varje kategori, skilt för varje textgenre. Jag ändrar de absoluta antalen även till procenttal och samlar siffrorna i tabeller. En del av diskussionen utgår från tabellerna. Undersökningen är kontrastiv eftersom jag jämför de i svenskan använda konstruktionerna med den finska agentparticipfrasen. Dessutom jämför jag motsvarigheterna inom de olika textgenrerna.

Idén för kategoriseringen av exemplen härstammar från Forsgrens (1986) avhandling men jag har bearbetat hennes kategorisering för mina behov. Som redan noterats har Forsgren (1986: 15, 19) undersökt svenska motsvarigheter till finska participattribut förutom agentparticip. Hon kategoriserar sina exempel först enligt motsvarigheternas form och använder följande kategorier: *presens particip*, *perfekt particip*, *relativ bisats*, *adjektiv*, *översatt* och *övrigt*. Denna kategorisering fungerar som utgångspunkt för min analys. Forsgren (1986: 58–66) kategoriserar sina exempel vidare inom dessa kategorier enligt om det är fråga om en formell, lexikal, kontextuell eller/och stilistisk motsvarighet, av vilka det finns olika kombinationer. I detta andra skede tar hon hänsyn till hela nominalfrasen och åstadkommer 8 kategorier med upp till 23 underkategorier, samt en rad kategorier där motsvarigheten befinner sig utanför nominalfrasen. Jag förverkligar inte detta andra skede av indelningen i min analys.

Jag kan inte använda mig av Forsgrens (1986) metod som sådan eftersom hennes avhandling är mera omfattande. Dessutom består hennes material endast av sakprosa. Utgångspunkten är även annorlunda eftersom de particip som Forsgren undersöker kan ensam fungera som attribut, medan agentparticipet alltid förekommer med genitivsubjekt. Enligt min mening får man en bättre uppfattning om vad som hänt vid

översättningen, om agentparticipet behandlas som en del av ett längre attribut redan vid kategoriseringen. Jag behöver således fler kategorier än Forsgren använder i sin avhandling.

Kriteriet för kategoriseringen i denna avhandling utgörs därmed av uppbyggnaden hos motsvarigheten till hela den attributiva agentparticipfrasen (genitivsubjekt och agentparticip). Vid behov tas även hänsyn till huvudordet. Fast kategoriseringen grundar sig på formen har jag ändå benämnt flera kategorier enligt funktionen. Exempelen är indelade i fem huvudkategorier och åtta underkategorier. Se tablå 1.

- Sats
 - Relativsats i aktiv
 - Relativsats i passiv
 - Huvud-/bisats (icke-attributiv)
- Participuttryck
 - Agentkonstruktion
 - Predikativt attribut
- Predikatslös
 - Genitivattribut
 - Prepositionsattribut
 - Adjektivattribut
- Oöversatt
- Övrigt

Tablå 1. Kategorisering enligt satsgrad och form

Kategorin *huvud-/bisats (icke-attributiv)* innebär att översättaren har upplöst agentparticipfrasen så fullständigt att motsvarigheten till agentparticipfrasen och till huvudordet tillsammans bildar en sats. Kategorin *oöversatt* innebär att översättaren har utelämnat både agentparticipet och genitivsubjektet på den formella nivån. Exemplet räknas till *övrigt* ifall motsvarigheten inte uppfyller kriterierna för någon av de övriga kategorierna.

Vid en jämförelse av grammatiska strukturer i olika språk kan man få hjälp av det s.k. satsgradstänkandet (Ingo 1991: 250). Satsgraden diskuteras utförligare i kapitel 6 men kortfattat sagt beskriver den hur kompakt eller lös konstruktionen är (se Ingo 2007: 45ff.). Jag har indelat kategorierna i huvudkategorier enligt vilken satsgrad de tillhör. De relevanta satsgraderna i mitt material är *huvudsats*, *bisats*, *participuttryck* och *predikatslös* (se kapitel 6). Jag har förenat satsgraderna *huvudsats* och *bisats* till en huvudkategori som heter *sats* därför att kategorin *huvud-/bisats (icke-attributiv)* innehåller både huvud- och bisatser. Den första huvudkategorin *sats* innehåller *relativsats i aktiv*, *relativsats i passiv* och *huvud-/bisats (icke-attributiv)*. Huvudkategorin *participuttryck* består av *agentkonstruktion* och *predikativt attribut*, och huvudkategorin *predikatslös* består av *genitivattribut*, *prepositionsattribut* och *adjektivattribut*. Eftersom *oöversatt* och *övrigt* inte är av någon viss satsgrad får de bilda den fjärde och femte huvudkategorin.

De svenska participattributen i undersökningsmaterialet kan bestå av ett particip eller av en längre participfras (t.ex. agentkonstruktion eller predikativt attribut). Ett enkelt particip ger endast verksamheten medan en längre participfras ger både subjekt (agent) och verksamhet. Jag räknar inte enkla particip och längre participfraser till samma kategori, eftersom de motsvarar agentparticipfrasen på olika sätt och eftersom formen är olik. *Agentkonstruktion* och *predikativt attribut* bildar även egna kategorier eftersom formen är olik. Andelen enkla particip är så liten i materialet att de inte har getts en egen kategori, utan de ingår i kategorin *övrigt*. Eftersom de enkla participen inte bildar en egen kategori, kan jag förutsätta följande: det finns en formell motsvarighet till både genitivsubjekt och agentparticip inte bara i huvudkategorin *sats*, utan också i huvudkategorin *participuttryck*. I huvudkategorin *predikatslös* kan motsvarigheten till antingen subjekt eller agentparticip däremot vara underförstådd.

Jag kommer att diskutera hur de i svenskan använda konstruktionerna motsvarar den finska agentparticipfrasen. Jag anlitar Ingo (2007) angående översättningsteorin och Thorell (1973), Jörgensen och Svensson (1986) samt Andersson (1999) angående grammatik. Jag analyserar formen genom att beskriva och diskutera motsvarighetens morfologiska och syntaktiska relationer men även utgående från satsgrad, som

indelningen i huvudkategorierna baserar sig på. Hur textgenren påverkar valet av konstruktion undersöker jag genom att jag jämför vilka konstruktioner som föredras i vilka genrer. Om den betydelse som agentparticipfrasen skapar ingår i den svenska konstruktionen diskuterar jag utgående från hur de formella ändringarna påverkar betydelsen. Vid behov granskar jag semantiken även med hjälp av s.k. kärnsatser som ger betydelsen i så enkel form som möjligt (se kapitel 6). Resultaten av de andra analyserna påverkar hur konstruktionen motsvarar agentparticipfrasen stilistiskt.

I slutet av analysen (avsnitt 7.6) granskar jag kortfattat hur motsvarigheterna i materialet är placerade i förhållande till huvudordet. Jag använder då en annorlunda kategorisering och indelar de ovannämnda kategorierna i fyra huvudkategorier: *framförställda attribut*, *efterställda attribut*, *andra lösningar* och *övrigt* (se tablå 2).

- Efterställda attribut
 - Relativsats i aktiv
 - Relativsats i passiv
 - Predikativt attribut
 - Prepositionsattribut
- Framförställda attribut
 - Agentkonstruktion
 - Genitivattribut
 - Adjektivattribut
- Andra lösningar
 - Huvud-/bisats (icke-attributiv)
 - Ööversatt
- Övrigt

Tablå 2. Kategorisering enligt placering och form

Huvudkategorin *oöversatt* blir underkategori i denna diskussion. *Övrigt* förblir huvudkategori, eftersom motsvarigheterna inom den är placerade på olika sätt i förhållande till huvudordet. Det finns således nio underkategorier.

2 AGENTPARTICIPFRAS

Particip definieras både i finskan och svenskan som infinita verbformer, som fungerar på samma sätt som adjektiv och som även böjs som adjektiv (se Andersson 1999: 24; A. Hakulinen m.fl. 2004: 515). De verbformer som kan ge tempus och modus genom böjning och ensamt utgöra predikats verbet i satsen kallas för *finita* (böjda) medan de övriga verbformerna kallas för *infinita* (Jörgensson & Svensson 1986: 28; Andersson 1999: 42; A. Hakulinen m.fl. 2004: 487, 830). De svenska finita verbformerna är presens, preteritum och imperativ medan de infinita verbformerna är particip, infinitiv och supinum (Jörgensson & Svensson 1986: 28f.).

Termerna omkring agentparticipet ser ut att leva och förändras allteftersom forskningen framskrider. Jag börjar med några definitioner, där används de sedan länge använda termerna agentkonstruktion och agent. L. Hakulinen (2000: 582) definierar den finska *agentkonstruktionen* som satsmotsvarighet, där *agenten* uttrycks med genitiv eller possessivsuffix och det verbala ledet med en infinit verbform, oftast med *aktiv tredje infinitiv*. Betydelsen hos den aktiva tredje infinitiven har blivit adjektivisk i denna konstruktion, och därför kallas verbformen inte mera infinitiv utan *agentparticip*. Det verbala ledet kan även utgöras av t.ex. passiv första particip eller aktiv första infinitiv. (L. Hakulinen 2000: 582ff.) Det finns således olika typer av agentkonstruktioner även om termen vanligen används i det förstnämnda fallet (se Ikola 1991: 153). Termen *agentkonstruktion* har därför något vidare betydelse än den nyare termen *agentparticipfras*. I agentparticipfrasen utgörs det verbala ledet alltid av ett agentparticip (A. Hakulinen m.fl. 2004: 522).

Karlsson (1978: 206) konstaterar följande: "Med agentkonstruktionen menas framförallt ett sätt att »dra ihop» relativa bisatser, d.v.s. joka, mikä (som, vilken) -satser, till en framförställd bestämning, där verbet fungerar som ett adjektiv och subjektet (agenten) står t.ex. i genitiv." Konstruktionen kan således uttrycka en likadan betydelse som relativsatsen men den är mera kompakt. Karlsson (1978: 206) ger bl.a. exempel (i):

(i)	Auto, jonka Kalle osti. Bilen, som Kalle köpte.	Kalle/ n osta/ ma auto. Den av Kalle köpta bilen (»Kalles köpta bil»).
	Auto, jonka (minä) ostin. Bilen, som jag köpte.	(<i>Minu/n</i>) osta/ ma/ni auto. Den av mig köpta bilen (»min köpta bil») .

Genitivsubjektet (agenten) *Kallen* motsvarar alltså subjektet och agentparticipet *ostama* det finita verbet i relativsatsen. *Kallen* fungerar som subjekt i agentparticipfrasen (agentkonstruktionen) även om det står i genitivform, och agentparticipet *ostama* fungerar som participattribut (se A. Hakulinen m.fl. 2004: 521, 836). Även hela agentparticipfrasen fungerar som participattribut (Sundman 1993: 181). Både agentparticipfrasen och relativsatsen bestämmer huvudordet *auto*. Agentparticipfrasen kan ha även egna verbbestämningar, och de står mellan subjekt och agentparticip, t.ex. *Kallen eilen ostama auto, sv. den av Kalle i går köpta bilen*. (Itkonen 2000: 84; A. Hakulinen m.fl. 2004: 521). Frasen kan ändå inte innehålla satsadverbial (Karlsson 1976: 103; A. Hakulinen m.fl. 2004: 521f.).

I vissa fall ingår relativsatsen i en determinativ konstruktion (*den bil som Kalle köpte*) i den mera formella stilen i svenskan (se Andersson 1999: 95). Konstruktionen är determinativ eller framåsyftande när ett attributivt led, t.ex. relativsatsen, bestämmer betydelsen hos ett framförstående pronomen (Thorell 1973: 84). Det attributiva ledet är då nödvändigt (restriktivt). Huvudordet saknar slutartikel men möjliga adjektiv är i bestämd form. (Andersson 1999: 95.) Agentparticipfrasen motsvaras gärna av en determinativ konstruktion i den mera formella stilen i svenskan, ifall relativsatsen är restriktivt (se Amnell & Pinomaa 1974: 124; Sundman 1993: 181).

Frasen *Kalles köpta bil* i exemplet ovan motsvarar inte den finska frasen, eftersom den betyder att någon annan har köpt bilen, inte Kalle. Det är inget tvivel om att det svenska perfekt participet *köpta* har passiv betydelse. Enligt Thorell (1973: 149) är betydelsen hos ett perfekt particip alltid passiv om verbet är transitivt. Ett transitivt verb innebär att det behöver objekt i en aktiv sats och att detta objekt blir subjekt i en motsvarande

passiv sats (Thorell 1973: 139). Agentparticipet konstrueras med transitiva verb, eftersom huvudordet till agentparticipfrasen utgör objektet för handlingen (A. Hakulinen m.fl. 2004: 523). När agentparticipfrasen översätts till svenska, tar även det svenska verbet i typ fallet objekt och är således transitivt (t.ex. *köpa*). I formen av perfekt particip har det därmed passiv betydelse.

Konstruktionen *Kalles köpta bil* i sig är dock möjlig, men som översättning till finskans agentparticipfras är den felaktig. Eftersom det inte finns någon motsvarande participform i svenskan måste man nå fram till översättningen på omvägar. Den som utför eller orsakar handlingen i satsen kallas på den semantiska nivån för *agens* i svenskan (Jørgensen & Svensson 1986: 82). Agens ges med *subjekt* i aktiva och med *agent* (agentadverbial) i passiva satser, även om de passiva satserna oftast inte uttrycker agens (Thorell 1973: 134). Vid översättning av agentparticipfrasen är det t.ex. möjligt att ta prepositionen *av* till hjälp och återge genitivsubjektet med ett agentadverbial såsom i frasen *den av Kalle köpta bilen* (se Ingo 1983: 70).

Det framgår även tydligt att det finska agentparticipet är i aktiv form eftersom dess form är aktiv tredje infinitiv. Även den relativsats som motsvarar agentparticipfrasen i djupstrukturen (se kapitel 6) är alltid aktiv (A. Hakulinen & Karlsson 1995: 376). Agentparticipet sägs ändå vara passiv till sin funktion eller betydelse (L. Hakulinen 2000: 582, 585). Frågan vad detta innebär är inte enkel. Betydelsen hos agentparticipet t.ex. i frasen *Kallen ostama auto* kan inte vara passiv på samma sätt som hos participet i den svenska frasen *Kalles köpta bil*, eftersom de betydelser som bestämningarna skapar är olika på det ovannämnda, avgörande sättet.

Finskan hör till de uraliska språken medan svenskan hör till de indoeuropeiska språken. Enligt L. Hakulinen (2000: 582) har de finska satsmotsvarigheter som kallas för *agentkonstruktioner* ändå fått sin benämning och definierats utifrån det tankemönster som följs i de indoeuropeiska språken. De betraktas som motsvarigheter till agentkonstruktioner i indoeuropeiska språk, även om konstruktionerna inte motsvarar

varandra fullkomligt. I själva verket är termen *passiv* även indoeuropeisk. Vill man använda den i samband med agentkonstruktioner, kan funktionen hos agentparticipet sägas vara passiv. (L. Hakulinen 2000: 532–585.)

Motsatsen aktiv – passiv kallas för *diates*, och den beskriver förhållandet mellan subjekt och verb (Thorell 1973: 7). Angående particip, som vanligen ändå inte förekommer med subjekt och som är infinita verbformer, definieras *diates* på följande sätt i svenskan och således även i finskan av Sundman (2003: 181):

Då en sats "participeras" realiseras antingen dess subjekt eller objekt som participets huvudord, medan de övriga verbbestämningarna realiseras i oförändrad form. "Aktiva" particip realiserar subjektet som huvudord (*överraskande nyhet* < *en nyhet överraskar*), medan "passiva" particip har objektet som huvudord (*stulen bil* < *man stjal en bil*).

Agentparticipet konstrueras med transitiva verb och det har objektet som sitt huvudord såsom diskuterats. Omskriver man det tidigare exemplet på motsvarande sätt som ovan (*Kallen ostama auto* < *Kalle osti auton*, '*Kalle köpte en bil*'), ser man att agentparticipets huvudord *auto* utgör objektet för verbhandlingen. Man måste således medge att agentparticipets funktion är passiv, när man vill använda denna indoeuropeiska term i samband med agentparticip. Den omskrivna konstruktionen *Kalle osti auton*, '*Kalle köpte en bil*' är ändå inte opersonlig såsom *man stjal en bil* ovan, eftersom den innehåller ett identifierat subjekt. Pronomenet *man* används i att bilda aktiva satser men dess betydelse är obestämd (Andersson 1999: 38).

L. Hakulinen (2000: 584) närmar sig problemet även ur en annan synvinkel genom att fundera över hur agentparticipet har uppkommit i finskan. Agentparticipet har i själva verket avbytt ordklass med tiden; ursprungligen har det varit mera substantiviskt och sannolikt fungerat som apposition. L. Hakulinen (2000: 584) ger bl.a. följande exempel som är hämtat från folkdiktning (min översättning): "*taaton saamia sanoja*", sv. *de av fadern uttryckta ord* som tidigare betytt samma som man nuförtiden sade: "*taaton*

saannoksia, (nimittäin) sanoja”, sv. *faderns uttryck, (nämligen) ord*. Konstruktionen har senare använts även utan det nutida huvudordet, och då var det verbala ledet ännu relativt substantiviskt. L. Hakulinen (2000: 584) exemplifierar med: ”*peuran kyntämä ’omatta vaivatta saatu raha tai tavara’*”. Frasen är dialektal och kan ordagrant översättas till *plöjd av en vildren* ’pengar eller föremål som man fått utan eget besvär’. Subjektet i agentparticipfrasen föregås av ett vanligt possessivt genitivattribut, som använts när det verbala ledet ännu var substantiviskt. Av denna anledning är även det nutida subjektet i genitivform. (L. Hakulinen 2000: 582–586.) Det finns även nuförtiden fall, där det är svårt att definiera om ett ord som slutar på *-ma/ -mä* är ett substantiv eller ett agentparticip (se A. Hakulinen m.fl. 2004: 253). A. Hakulinen (2004: 253) ger bl.a. följande exempel: ”*Isäni kertoman mukaan*” sv. *enligt det som pappan berättade*.

Tänker man på exemplet *Kallen ostama auto*, hade den ursprungligen betytt samma som man nuförtiden sade *Kallen ostos, (nimittäin) auto, sv. Kalles inköp, (nämligen) bilen*. Agentparticipets ursprung syftar alltså till participets substantiviska karaktär och till det vanliga genitivattributet. L. Hakulinen (2000: 585) kommer till slutsatsen att den »passiva» betydelsen i agentparticipfrasen inte innebär något annat än att den s.k. agenten fungerar som subjekt och inte som objekt i en motsvarande relativsats. När detta tänks omvänt, innebär det att huvudordet *auto* fungerar som objekt och inte som subjekt. Även enligt A. Hakulinen (2004: 521ff., 1271) är agentparticipet ett exceptionellt particip eftersom det alltid förekommer med subjekt och är i aktiv form, men beter sig såsom de passiva participen i och med att huvudordet utgör objektet för handlingen. Enligt henne är skillnaden mellan aktiv/passiv diates relativt neutral beträffande agentparticipet (A. Hakulinen m.fl. 2004: 515). Betydelsen hos *Kallen ostama auto* är således inte passiv på samma sätt som hos *Kalles köpta bil*. Omskriver man dessa bestämmningar till relativsatser, motsvarar deras subjekt inte varandra: *Auto, jonka Kalle osti. ↔ Kalles bil, som (x) köpte*. Jag använder bokstaven *x* om ett obestämt subjekt i enlighet med Ingo (1991: 101f.). Omskrivningen diskuteras närmare i kapitel 6.

A. Hakulinen (2004: 522) använder inte termen *agent*, även om hon medger att den omdiskuterade konstruktionen i hög grad liknar de indoeuropeiska passiva konstruktionerna. I stället använder hon termen *subjekt* eller *genitivsubjekt*, såsom redan konstaterats i kapitel 1 (se A. Hakulinen m.fl. 2004: 522). Även Itkonen (2000: 83f.) föredrar termen *subjekt* i samband med agentparticip. Satsdelen *agent* var ännu en nykomling i finskans grammatik på 1980-talet (Ikola 1983: 153). Den används först och främst med agentparticipet (Ingo 2000: 168). A. Hakulinen (2004: 522, 528) diskuterar inte heller *agentkonstruktioner* utan *agentparticipkonstruktioner* eller *agentparticipfraser*. Även om ordet *agent* syftar till den passiva funktionen finns det kvar i termen *agentparticip*.

Som noterats i början av kapitlet betraktar L. Hakulinen (2000: 582) agentparticipfrasen som en satsmotsvarighet. Detta är det traditionella synsättet (Ingo 1983: 56ff.). Man har inte varit eniga om vilka kriterier som en fras behöver uppfylla för att den ska bli accepterad som en satsmotsvarighet (Ingo 1983: 56ff.). Enligt t.ex. Icolas (1974: 71, 78) kriterier kan agentparticipfrasen inte räknas till satsmotsvarigheterna. A. Hakulinen (2004: 837) avstår fullkomligt från satsmotsvarighetstänkandet, eftersom hon är av den meningen att denna utgångspunkt inte är fruktsam. I stället diskuterar hon (A. Hakulinen m.fl. 2004: 837) *infinita konstruktioner*, där verbet är infinit fast konstruktionerna i många förhållanden liknar en sats. Agentparticipfrasen kan inte definieras som fullständig sats och inte heller som elliptisk sats, men ur ett kommunikativt perspektiv är den ett uttalande som är både förståeligt och fullständigt. (A. Hakulinen m.fl. 2004: 836–839.)

2.1 Agentparticip

Själva agentparticipet består av verbets böjningsstam och tredje infinitivens ändelse *-ma* eller *-mä* (Karlsson 1978: 187). Agentparticipet kan böjas i numerus och kasus såsom andra finska particip och adjektiv (Karlsson 1978: 206f.). Det uttrycker tidsrelationer

men inte på samma sätt som finita verb, eftersom man inte kan berätta tempusformen på grund av själva agentparticipet (Hakulinen & Karlsson 1995: 368; A. Hakulinen m.fl. 2004: 525, 836). Man kan sluta sig till tempus av det tempus som används i den överordnande satsen (A. Hakulinen m.fl. 2004: 525). Det kan ibland finnas flera möjliga alternativ att välja mellan, och kontexten påverkar då hur frasen tolkas (A. Hakulinen m.fl. 2004: 525). Den handling som agentparticipet ger har vanligen ägt rum tidigare och är redan avslutad i jämförelse med handlingen i den överordnande satsen (Itkonen 2000: 84). Agentparticipet kan då motsvara tempusformerna preteritum, perfekt eller pluskvamperfekt (Hakulinen & Karlsson 1995: 377). Karlsson (1978: 207) ger följande exempel:

(i)	betydelser	Kalle/n osta/ma auto.	1) Bilen som Kalle <i>köpte</i> .
			2) Bilen som Kalle <i>har köpt</i> .
			3) Bilen som Kalle <i>hade köpt</i> .

Agentparticipet kan alltså motsvara antingen ett finit verb eller en verbfras som består av det finita hjälp verbet *har/hade* och supinum. Agentparticipet kan även motsvara presens, men endast i vissa fall (se exempel 6).

- (6) hänen omistamansa tietynlainen kone tai laite
en viss maskin eller anläggning som han äger
(IFRO 118/121)

Ifall handlingen är fortgående eller ofullbordad kan den äga rum samtidigt som handlingen i den överordnande frasen, såsom i exempel 6 (se Itkonen 2000: 84; A. Hakulinen m.fl. 2004: 519f.). Agentparticipet kan således motsvara vilken som helst av de fyra ovanstående tempusformerna.

2.2 Genitivsubjekt

Det finska agentparticipet kräver alltid närvaron av subjektspersonen såsom själva termen *agentparticip* redan berättar (Karlsson 1976: 103). När subjektet utgörs av ett personligt pronomen förses agentparticipet med possessivsuffix. Huvudregeln är att om subjektet avser samma person som subjektet i den överordnande satsen uttrycks det med possessivsuffix, men om det avser en annan person uttrycks det även med genitivform. (Ingo 2000: 187f.)

- (7) minä [...] silasin *Madonnan* viitoittaman muodin mukaan itse kunkin jos toisen etuhampaan kullalla.
jag [...] klädde enligt ett mode som Madonna visade vägen för in än den enes än den andres ena framtand med guld. (RG 204/197)
- (8) Raja nukkui poikien kanssa parivuoteessamme kattoon kiinnittämänsä hyttysverkon sisällä.
Raja låg och sov i dubbelsängen tillsammans med pojkarna under ett myggnät som han hade fäst vid taket. (RG 254/250)
- (9) jokaisen ottamani askeleen alla ripsahteli popcornia
för vart steg jag tog knastrade det av popcorn (RG 269/263)

Genitivsubjektet och subjektet i den överordnande satsen avser olika personer i exempel 7, och *Madonnan* kan därför inte utelämnas. Subjekten i exempel 8 avser samma person, och det personliga pronomenet *hänen* används därmed inte. Om detta skulle vara utsatt skulle det syfta till någon annan person än Raja. Subjektet utgörs av *popcornia* i den finska satsen i exempel 9. Man följer inte huvudregeln eftersom det inte finns någon genitivform *minun* utsatt. D.v.s. när subjektet i agentparticipfrasen avser en annan person än subjektet i den överordnande satsen och när det utgörs av ett personligt pronomen, lämnas det bort i första och andra person ifall den inte betonas. Om genitivsubjektet utgörs av ett personligt pronomen, förekommer det således vanligen endast i tredje person (jfr jokaisen *hänen* ottamansa askeleen alla rapsahteli popcornia). (Se Ingo 2000: 187f.)

3 NOMINALFRASENS STRUKTUR

Jag definierar inte nominalfrasen enligt inre egenskaper såsom t.ex. Andersson (1999: 62) gör, utan enligt förhållandet till de andra satsdelarna, d.v.s. syntaktiskt. Med termen *nominalfras* avser jag de led som förekommer i nominala funktioner, d.v.s. i de funktioner som även ett substantiv kunde ha (t.ex. som subjekt eller objekt). *Nominalfras* används således synonymt med *nominalt led*. I mitt material utgörs nominalfrasen vanligen av en substantivfras, där huvudordet består av ett substantiv, men huvudordet i nominalfrasen kan även bestå av t.ex. pronomen eller självständiga adjektiv och räkneord. Dessutom kan nominalfrasen bestå av infinitivfraser och nominala bisatser. (Se Sundman 1993: 169f.)

Huvudordet i nominalfrasen kan ha *framförställda* eller *efterställda bestämningar* (attribut). De beskriver huvudordet men kan inte påverka dess funktion i den överordnande satsen. (Jørgensen & Svensson 1986: 64.) Detta beskriver även agentparticipfrasen som är ett framförställt attribut. Till följande redogör jag för några skillnader mellan finskan och svenskan. De ger förklaring till varför finskan föredrar sådana attribut som t.ex. agentparticipfraser, medan svenskan hellre använder olika slags attribut. Enligt Sundman (1993: 188) beror skillnaderna mellan finskan och svenskan inte på olika stilistiska synpunkter utan på språkens natur.

Thorell (1973: 1) definierar morfemen som ”de minsta betydelsebärande elementen i språket”. Agentparticipfrasen kan t.ex. bestå av följande fem morfem: *Kalle n osta ma auto*. Morfemen *Kalle*, *osta* och *auto* är fria eftersom de utgör roten för ett ord. Morfemen *n* och *ma* är däremot bundna, eftersom de inte kan förekomma självständigt utan är bundna till roten. De bundna morfemen indelas vidare till prefix som förekommer före roten (t.ex. *inköp*), och suffix som förekommer efter roten (t.ex. *bilar*). (Se Thorell 1973: 1f.) Enligt Karlsson (1976: 25) är finskan ett relativt syntetiskt språk, vilket betyder att man använder bundna morfem i hög grad. Man kan sätta flera bundna morfem direkt efter varandra, och det finns flera typer av dem. Det används många

gångar bundna morfem (böjning) i finskan när det används fria morfem (prepositioner) i svenskan, som är ett mera analytiskt språk. Det finns t.ex. fjorton olika kasusformer i finskan men endast två (nominativ och genitiv) i svenskan. (Karlsson 1976: 25.)

Agentparticipet är en uttrycksform för finskans syntetiskhet, eftersom svenskan inte har något fullkomligt motsvarande grammatiskt morfem till suffixet i agentparticipet (*-ma/-mä*). Hela agentparticipfrasen som drar ihop relativsatsen är en syntetisk konstruktion. Det finns färre fria morfem t.ex. i frasen *Kallen ostama auto* än i frasen *auto, jonka Kalle osti* eller i den motsvarande svenska frasen *den bil som Kalle köpte*, för relativsatserna innehåller ett relativt pronomen. Det finns flera fria morfem även i de svenska participuttrycken *den av Kalle köpta bilen* och *bilen, köpt av Kalle* som behöver prepositionen *av*. Svenskan innehåller dessutom ofta artiklar (pronomen) som fungerar som artikelattribut (se Andersson 1999: 89f.). Artikelattributet i frasen *en av Kalle köpt bil* hör ihop med huvudordet i nominalfrasen och ingår således inte i motsvarigheten till den attributiva agentparticipfrasen (se Jörgensen & Svensson 1986: 65). Detta gäller även den bestämda artikeln (*den av Kalle köpta bilen*), som behövs därför att huvudordet även har andra attribut (se Andersson 1999: 90). Ifall pronomenet ingår i en determinativ konstruktion har det ett speciellt förhållande till motsvarigheten till agentparticipet, såsom diskuterats i kapitel 2. Artikelattributet är ändå ett exempel på svenskans analytiskhet och även själva motsvarigheten till agentparticipfrasen innehåller ofta artikelattribut.

Finskan föredrar nominala konstruktioner såsom particip och verbalsubstantiv, medan svenskan hellre använder verbala uttryckssätt (Sundman 1993: 169). En relativsats är mera verbal än ett participattribut, eftersom verbformen är finit i relativsatsen och infinit i participattributet. Agentparticipfrasen motsvaras av en mera verbal konstruktion i materialet, när den återges med *relativsats i aktiv*, *relativsats i passiv* eller *huvud-/bisats (icke-attributiv)*. När en agentparticipfras återges med *genitivattribut*, *prepositionsattribut* eller *adjektivattribut*, blir frasen däremot mindre verbal. (se Forsgren 1986: 151.)

Det används gärna bestämmningar som står framför huvudordet i finskan, medan bestämmningar som står efter huvudordet används gärna i svenskan. Nominalfrasen är således ofta vänsterförgrenad i finskan och högerförgrenad i svenskan. Detta beror bl.a. på att svenskan föredrar relativsatser, prepositionsattribut och infinitivfraser medan finskan föredrar participattribut, genitivattribut och verbalsubstantiv. (Sundman 1993: 169–187.)

Finska bisatser är stelare än svenska bisatser. Ingo (1995: 91) ger bl.a. följande exempel: ”Johtaja pani paljon arvoa *sille*, että työntekijät tukivat häntä”, sv. Ledaren satte mycket värde på att de anställda stödde honom. Den finska bisatsen kräver pronomenet *se* framför sig eftersom man inte kan kasusböja finska bisatser. Kasusformen motsvaras av prepositionen *på* i den svenska meningen; svenska prepositioner kan styra även bisatser. Eftersom den ovanstående, finska bisatsen är krånglig konstueras den lätt med agentparticipfrasen. Ingo (1995: 91) ger exemplet: ”Johtaja arvosti paljon *työntekijöiden hänelle antamaa* tukea”, sv. Ledaren uppskattade högt *det av anställda givna* stödet. Huvudordet till agentparticipfrasen böjs då i kasus och pronomenet *se* behövs inte. Svenska bisatser kan förkortas bl.a. på följande sätt. Det relativa pronomenet kan utelämnas i relativa bisatser. Är tidsformen perfektum eller pluskvamperfektum kan även hjälp verbet utelämnas. I finskan kan man inte utelämna ett relativt pronomen eller ett hjälpverb på samma sätt. Att finska bisatser är mera krångliga än svenska bisatser ger en förklaring till varför participuttryck och nominaliseringar behövs mera i finskan än i svenskan. (Sundman 1993: 177; Ingo 1995: 89–97.)

Genitivattribut förekommer i större utsträckning i finskan än i svenskan, eftersom det finska genitivattributet och huvudordet kan förhålla sig till varandra på flera olika sätt. Man kan t.ex. ge handlingens föremål med genitivattribut i samband med verbalsubstantiv. Dessutom är det möjligt att rada upp flera genitivattribut i finskan men

inte i svenskan. I svenskan föredras i synnerhet efterställda prepositionsattribut. (Sundman 1993: 169–183.)

Möjligheterna att använda particip är större i finskan än i svenskan. Det finns flera participformer av transitiva verb i finskan (passiv presens particip *laulettava virsi* och aktiv perfekt particip *laulanut poika*). Dessutom är några participformer mera sällsynta eller hör till den mera formella stilen i svenskan, medan de är vanliga även i den lediga stilen i finskan (t.ex. *saapunut juna*, sv. *ett ankommet tåg*). (Ingo 2000: 181f.) Att participattribut är frekventa i finskan beror inte bara på att det finska participsystemet är så heltäckande utan också på att finska particip lätt kan konstrueras med flera bestämmningar. Ett framförstående participattribut kan innehålla t.o.m. tre verbbestämningar i finskan. (Sundman 1993: 182.) Ingo (2000: 187) ger följande exempel på agentparticipfrasen, där participattributet innehåller ett obligatoriskt subjekt samt tre verbbestämningar: ”*Isän eilisellä retkellä ravintolassa äidistä ottama kuva [...] det fotografi som pappa under utflykten i går tog av mamma i restaurgen*”. De finska participattributen kan vara så här tunga i synnerhet i sakprosa (Sundman 1993: 182). Enligt Itkonen (1985: 144) kan agentparticipet lätt ha en egen bestämmning men om det finns flera bestämmningar eller om bestämmningarna har egna bestämmningar, blir frasen redan svårare.

Det svenska framförställda participattributet konstrueras inte gärna med bestämmningar, men om detta ändå görs ska man helst använda ett enkelt och vanligt adverbial (Sundman 1993: 182; Ingo 2000: 182.). Den svenska agenten fungerar som adverbial men den räknas inte till de enklaste adverbialen. Sundman (1993: 182) ger bl.a. följande exempel som motsvarar finskans agentparticipfras: ”*de av serber i Bosnien grundade koncentrationslägren*”. I svenskan hör sådana här tunga, vänsterförgrenade fraser till mera formellt språk, och i ledigare stil ersätts de gärna med högerförgrenade strukturer (se Sundman 1993: 182; Ingo 2000: 180ff.). Enligt SAG (1999a: 73) innehåller de svenska framförställda participattributen endast gradadverbial i ledig stil, och de andra framförställda adverbialen används i formell stil. Enligt Reuter (2003: 37) bör man

undvika konstruktioner som ”**Ett av bolagets styrelse efter omröstning fattat beslut.*”

Reuter (2003: 37) diskuterar bl.a. följande:

Långa och komplicerade bestämmingar framför huvudordet leder i allmänhet till att uttrycket blir svårtolkat. Det är viktigt för läsbarheten att vi så snabbt som möjligt får reda på vad det hela handlar om, d.v.s. vilket huvudord det är fråga om och vad vi så att säga ska haka upp bestämmingen på. Långa bestämmingar ska därför så vitt möjligt placeras *efter* huvudordet som bisatser eller efterställt particip.

Den högerförgrenade nominalfrasen är således mera lättförståelig än den vänsterförgrenade nominalfrasen. Långa, finska bestämmingar kan gärna återges med relativa bisatser eller predikativa attribut i svenskan, eller alternativt så kan de förenklas och återges t.ex. med efterställda prepositionsattribut (Reuter 2003: 38f.). Enligt Forsgren (1986: 148) återges de finska participattributen närmast med relativa bisatser, participattribut, predikativa attribut, adjektivattribut och prepositionsattribut i svenskan.

Finska lokalkasusattribut motsvaras av prepositionsattribut i svenskan (Hakulinen & Karlsson 1995: 120f.). Ett *lokalkasusattribut* utgörs av en nominalfras som är kasusböjd, t.ex. lähtö *Turkuun* (illativ), sv. avgång till Åbo (Ingo 2000: 165ff.; jfr Sundman 1993: 183). Svenskan och finskan är olika bl.a. i att svenska prepositionsuttryck används både som adverb och attribut, medan finska lokalkasusuttryck används huvudsakligen som adverb och endast i vissa fall som attribut (Ingo 2000: 166f.). Lokalkasusattributen betraktas ofta som främmande för finskan, och det är möjligt att de har uppkommit i finskan genom översättningsarbete (Forsgren 1986: 21f.). Det finns några rekommendationer för användningen av lokalkasusattribut, men de är endast riktgivande. Då det finska lokalkasusattributet kan användas är huvudordet vanligen en verbalabstrakt. (Ingo 2000: 167.) *En verbalabstrakt* utgörs av ett substantiv som är en avledning eller en kortavledning av ett verb (se Jörgensen & Svensson 1986: 128). När huvudordet till lokalkasusattributet inte är verbalabstrakt, är det ofta abstrakt och kan jämföras med någon verbalabstrakt. I första hand fungerar lokalkasusuttrycken ändå som adverb, även om huvudordet är verbalabstrakt. (Ingo 2000: 167.)

Eftersom lokalkasusattribut vanligen betraktas som främmande för finskan, t.ex. *kirja pöydällä* (adessiv), sv. boken på bordet, uttrycks betydelsen ofta hellre med genitivattribut, bisatser och förmedlande participuttryck. De s.k. *förmedlande participattribut* är karaktäristiska för finskan. De bär ringa betydelseinnehåll och används i första hand för det syntaktiska ändamålet att förena bestämning med dess huvudord, t.ex. *pöydällä oleva kirja*, sv. den på bordet liggande boken. Termen förmedlande participattribut används vanligen om particip mellan ett lokalkasusattribut och dess huvudord såsom i exemplet ovan. Det är ofta bättre att använda ett framförställt attribut som innehåller ett förmedlande participattribut än ett lokalkasusattribut. De förmedlande participattributen är så innehållstomma att de påminner om en kopula och de kan gärna utelämnas vid översättning till svenska. (Se Forsgren 1986: 21f., 147f.; SLAF 2004: 67; Sundman 1993: 183).

Enligt Forsgren (1986: 147f.) kan även ett sådant particip som föregås av någon annan framförställd bestämning än ett lokalkasusattribut betraktas som förmedlande i ett översättningsteoretiskt arbete, om participet behandlas på ett motsvarande sätt vid översättning till svenska. Det avgörande är att participet formellt kan utelämnas utan att betydelsen därigenom ändras. Den framförställda bestämningen kan utgöras inte bara av lokalkasusattribut utan också t.ex. av objekt. (Forsgren 1986: 148.) Enligt min mening kan bestämningen även utgöras av subjekt, vilket gör att agentparticipet kan vara förmedlande. Detta realiseras när agentparticipet närmast fungerar som ett redskap som förenar genitivsubjektet med dess huvudord, och participet inte behöver översättas på grund av dess betydelseinnehåll. Ett exempel är kansanedustajan *tekemä ehdotus*, 'ett av en riksdagsledamot gjort förslag'. Enligt Forsgrens (1986: 148) undersökning kan finska förmedlande participattribut motsvaras i svenskan t.ex. av utelämnning, preposition, relativsats eller som ett led i en sammansättning.

Fast finskan föredrar vänsterförgrenade bestämningar och participuttryck, förefaller agentparticipfrasen vara en stel konstruktion även i finskan. Sådana konstruktioner som

agentparticipfräs används mest i komplicerade texter, såsom i juridiska texter (Ingo 1995: 89). I allmänhet förekommer det inte lika tunga participattribut i talspråk som i skrivet språk (Ikola 1982: 9). Enligt A. Hakulinen (2004: 1240) används agentparticipfraser egentligen inte i talspråket. I finsk sakprosa däremot väljer man ofta hellre ett participattribut än t.ex. en kort relativsats (se Sundman 1993: 185).

Enligt Sundman (1993: 169) är stilen i finsk sakprosa relativt tung, vilket beror på att andelen nominalfraser är stor och bestämningarna är långa och framförställda. Det som är typiskt för finskan är ofta stilistiskt dåligt eller felaktigt i svenskan, som utnyttjar verbala konstruktioner och efterställda bestämningar. Syntaxen i finskan är således kompakt, och den måste brytas sönder vid översättning till svenska. (Sundman 1993: 169.) I mitt material är nominalfraserna långa och komplicerade även i det skönlitterära verket såsom konstaterats i avsnitt 1.2.1.

Fast de högerförgrenade nominalfraserna föredras oftare i svenskan, är de många gånger lättare att förstå även i finskan (se Itkonen 1985: 144). De finska participattributen kan innehålla mycket information och därför är de praktiska att använda, men man borde hålla sig inom rimliga gränser (Ikola 1982: 8). Om participet har tre verbbestämningar som t.o.m. har egna bestämningar, blir frasen för tung (Itkonen 1985: 144). Om participattributet innehåller mycket information eller om informationen är ny, bör man hellre använda en relativsats (Ikola 1982: 8). Enligt Ikola (1982: 8) används för tunga participattribut åtminstone i tidningsspråk. Enligt Itkonen (2000: 87) förekommer de tunga participattributen i synnerhet i juridiska texter och kanslispråk.

Översättaren bör vanligen inte ha som sitt första syfte att försöka bibehålla de konstruktioner som använts i källspråket, och det vore även omöjligt angående agentparticipet (se Ingo 2007: 250). På grund av att finskan och svenskan är olika slags språk, är det naturligt att återge den finska agentparticipfrasen t.ex. med mera högerförgrenade och verbala konstruktioner samt även med flera fria morfem.

4 ALLMÄNSPRÅK OCH FACKSPRÅK

Den avgörande skillnaden mellan mitt tre delmaterial baserar sig på fenomenen *allmänspråk* och *fackspråk*. Enligt Lauren & Nordman (1987: 31) kan fackspråket räknas tillhöra allmänspråket, eftersom man följer de samma grammatikregler. Fenomenen kan även definieras med tanke på kommunikativa faktorer, då fenomenen hellre är sidoställda. Lauren och Nordman konstaterar följande: "I detta sammanhang är fackspråk det språkbruk som specialister inom samma område använder sinsemellan när de talar om detta område." Med fackspråk avses således ett specialiserat språkbruk. Allmänspråket används däremot i vanliga diskussioner där ingen av deltagarna är specialist på området. När en specialist förenklar sitt fackspråk för att en icke-specialist ska förstå det, kallas detta för *popularisering*. (Se Lauren & Nordman 1987: 31f.)

Jag utgår från den kommunikativa synvinkeln och enligt det ovanstående är språket i *Rädslans geografi* allmänspråk, medan språket i *Finlands lag II* är fackspråk. Enligt Timonen (1996a: VII) fungerar *Inledning till Finlands rättsordning I* som lärobok för juridikstudier i början av studierna men även som grundläggande verk för läsare utan juridisk utbildning. Med hänsyn till de angivna mottagargrupperna ligger verken således på gränsen mellan en vetenskaplig och populärvetenskaplig litteratur. Läroböcker på högskolenivå definieras vanligen ändå att höra till vetenskaplig litteratur (se Puuronen, Koskela, Laurén & Nordman 1993: 231–240). Eftersom verket används som lärobok på högskolenivå är språket mera krävande än i läroböckerna inom den allmänbildande skolan. Språket är närmare fackspråk än allmänspråk men specialiseringsgraden är inte lika hög som i lagboken.

Juridikens språk, som omfattar lagspråk och annat juridiskt språk, är speciellt eftersom det avviker från allmänspråket mera än många andra fackspråk. Detta beror i synnerhet på att det är ett gammalt fackspråk och fungerar som ett redskap. Lagen är ett abstrakt begrepp, och den är bestämd genom det skrivna lagspråket, som all juridisk verksamhet stödjer sig på. Lagspråket har på så sätt en maktposition. Juridiska termer har strikt fastslagen betydelse. Vanligen förändras ett språk naturligt med tiden när det används.

Juridikens språk förändras närmast genom beslut som fattas av styrande organ efter moget övervägande, när de juridiska behoven har förändrats. Juridikens språk förändras således relativt långsamt. Eftersom det fungerar som ett redskap för många i deras arbete vill man inte heller förändra det snabbt. Det avviker från allmänspråket inte bara på den lexikala utan också på den syntaktiska nivån. Juridikens språk kan förefalla svårt att förstå men även frågorna som det beskriver är komplicerade. Lagen bör ta hänsyn till varje part och vara tillämplig i varje situation men samtidigt lämna utrymme för tolkning i olika situationer. (Charrow, Crandall & Charrow 1982: 176–182; Nordman 1984: 955f.; Laurén & Nordman 1987: 161–167.)

Laurén och Nordman (1987: 138–170) har jämfört juridiska texter med texter från tre andra fackområden: elteknik, datateknik och företagsekonomi. Den juridiska svenskan karaktäriseras av att termer är frekventa. Substantiv och abstrakta verbalsubstantiv används relativt ofta, medan finita verbformer används relativt sällan. Detta medför att den juridiska svenskan är mindre verbal än de andra tre fackspråken. Stilen är opersonlig, vilket märks i att passiva satser är populära och aktiva satser ofta har saksubjekt. Pronomenet *man* används mindre än vanligt. Även adjektiven används mindre än vanligt såsom vanligen i fackspråk. Adjektiven förekommer exceptionellt sällan i predikativ ställning, vilket talar för att juridikens språk inte är talspråkligt. Meningarna är långa; de omfattar många satser och många ord. Bisatser, i synnerhet konditionala bisatser, är frekventa. Bisatserna står ofta som inskott. Språkvården har sedan länge försökt rekommendera användning av kortare och enklare meningar i juridiska texter. (Nordman 1984: 957–964; Laurén & Nordman 1987: 162–166.) Syftet med att förnya och förenkla lagspråket är att läsaren inte behöver vara specialist på juridiken för att förstå lagen. (Ingo 2007: 234.)

Enligt Ingo (2007: 76) realiseras en text på grund av olika lexikala och grammatikaliska val, och de uttryckssätt som används i en text utgör dess *stil*. Även om stilen mest beror på ordvalet beror den även på grammatikaliska val. Det finns två huvudstilar: sakstil och skönlitterär stil. *Sakstilen* ska vara effektiv och enkel, medan *den skönlitterära stilen* är mera konstnärlig. Dessutom beskriver sakstilen sakförhållanden objektivt medan den skönlitterära stilen förmedlar subjektiva värden (Ingo 2007: 76–81, 127,

243). Fast stilen i de båda juridiska verken är sakstil är stilen ledigare i en lärobok än i en lagbok. Stilen i romanen är skönlitterär, den ledigaste stilen i materialet, som har beskrivits i avsnitt 1.2. Texterna i materialet skiljer sig således från varandra även beträffande stil.

Stilen kan beskrivas med olika motsatspar, liksom verbal och nominal, personlig och opersonlig, lätt och tung, informell och formell. Informell stil syftar hellre till tal och privat språk och kan beskrivas som ledig och vardaglig, medan formell stil hellre syftar till skrift och offentligt språk och kan beskrivas som stel och högtidlig. (Hellspong & Ledin 1997: 200–215.) I enlighet med detta är stilen i romanen informell medan stilen i de juridiska verken är formell. Olika slags texter kräver olika slags översättning, vilket diskuteras i följande kapitel. Översättning granskas först på en mera allmän nivå.

5 ÖVERSÄTTNING

Vid *översättning* uttrycker man skriftligt det som uttryckts på ett språk på ett annat språk. Översättaren ska beakta både *form* och *inhåll* (betydelse), som varje betydelsebärande språkelement har. Det finns i själva verket fyra grundaspekter som översättaren ska ta hänsyn till, och dessa är *grammatisk struktur*, *språklig varietet* (stil), *semantik* (betydelsen hos t.ex. ord och morfem) och *pragmatik* (situationsanpassning). De två förstnämnda påverkar framför allt formen och de två senare betydelsen. Den grammatiska strukturen påverkar även betydelsen (Ingo 2007: 15–22, 86). Bl.a. detta är väsentligt i denna undersökning eftersom agentparticipfrasen och dess svenska motsvarigheter inte kan ha identiska grammatiska strukturer.

Jag avser med termen *översättningsmotsvarighet* ett ord eller uttryck som använts i en översättning för att motsvara ett ord eller uttryck i originalen. Termen berättar ingenting om hur bra eller dålig motsvarigheten är utan den används om alla slags motsvarigheter. En översättningsmotsvarighet har ofta både goda och dåliga sidor. Enligt Ingo finns utgångspunkten för översättning i principen “*Så exakt som möjligt, och så fritt som de situationella faktorerna kräver beträffande pragmatik, språkstruktur, språkvarietet och semantik*”. Hur exakt man översätter måste således övervägas skilt i varje situation, och översättningsmotsvarigheten kan beskrivas som exakt eller fri utgående från alla fyra grundaspekterna. En motsvarighet kan t.ex. vara semantiskt och pragmatiskt exakt men strukturellt och stilistiskt avvikande. Då är betydelsen den samma och motsvarigheten fyller samma funktion som den källspråkliga frasen. Den grammatiska strukturen är ändå olik och motsvarigheten hör hellre till en annan stilnivå. Hur exakt man ska översätta inom varje aspekt beror på s.k. *situationella faktorer*. Dessa utgörs t.ex. av textens syfte, textsort (genre), språkpar, kulturell kontext, medium och uppdragsgivarens önskemål. (Se Ingo 2007: 15–32, 162.)

Översättaren väljer först en *översättningsstrategi*, vilket betyder att hon på grund av de situationella faktorerna bestämmer sig för hur exakt hon ska översätta inom varje grundaspekt. Förändringarna i denna plan borde sedan i princip kunna motiveras av omständigheterna inom de andra grundaspekterna. Exaktheten inom en grundaspekt

förutsätter ofta inexacthet inom en annan grundaspekt. Överföring av betydelse är vanligen viktigare än överföring av form, t.ex. i sakprosa, och ofta även i skönlitteratur. (Ingo 2007: 28–32, 225.) Enligt Reuter (2003: 7) ska man tänka ”svenskt” vid översättning till svenska. Även detta betyder att man vanligen ska översätta i första hand innehållet, inte ytstrukturen (Reuter 2003: 7). Det räcker inte att översättningen är grammatiskt acceptabel utan språket bör vara ett idiomatiskt målspråk (Ingo 2007: 336).

Hur tankarna formuleras till en text kallas för *textstrategi*. Den avgör t.ex. vilka satser man väljer och hur de sammanfogas till varandra. Översättaren borde i stort sätt, men inte för slaviskt, följa den textstrategi som författaren använt för att den nya texten kan betraktas som översättning. En motsvarighet kan inte alltid vara exakt inom alla fyra grundaspekterna; de situationella faktorerna beträffande originaltexten och översättningen är sällan identiska. Översättaren bör avvika från källspråkets textstrategi genast om motsvarigheten inte är fungerande inom varje grundaspekt. En bra översättning ska fylla sin funktion i den situation den används, tydligt ge det rätta betydelseinnehållet, motsvara den befogade stilnivån och vara ett naturligt målspråk (Ingo 2007: 34–37, 126f., 338f.).

En situationsfaktor utgörs av språkparet finska och svenska beträffande mitt material. Eftersom språken inte är besläktade, har de avvikande strukturer såsom diskuterats i kapitel 3. En identisk strukturell översättning är inte möjlig. En annan situationsfaktor utgörs av den kulturella kontexten. Om en text nämner omständigheter som är allmänt kända i den miljö där den läses i original men inte i den miljö där den läses i översättning, bör översättaren göra sådana ändringar att texten blir förstådd även i den nya miljön. Då ges den pragmatiska exaktheten företräde framför de andra grundaspekterna. Alla juridiska verken i materialet används i samma kontext eftersom de handlar om Finlands lag. Man har inte behövt anpassa texterna för en ny miljö. Översättaren av det skönlitterära verket har inte heller behövt anpassa texten för en ny miljö eftersom skillnaderna mellan finskspråkiga och svenskspråkiga mottagare antagligen inte är så stora. En översättning påverkas även t.ex. av översättarens skicklighet och personlighet, som hör till de situationella faktorerna. (Se Ingo 2007: 15–18.)

Textens *syfte* eller *funktion* inverkar alltid i hög grad på hur texten ska översättas. Funktionen hos läroboken och lagboken i materialet är *informativ*, för de förmedlar i första hand kunskaper och information. Ingo konstaterar bl.a. följande: ”Informationsförmedlingen underlättas om översättaren med såväl formella som lexikala medel strävar efter klarhet, exakthet och entydighet.” Kravet på den semantiska exaktheten är således stor vid översättning av sakprosa. Fast man ska eftersträva semantisk exakthet även med formella medel är den formella exaktheten inte ett självändamål. När det inte är möjligt att överföra både stil och betydelse bör man ge företräde till betydelsen. Eftersom juridiska texter fungerar som ett redskap får det inte uppstå någon möjlighet till misstolkning p.g.a. översättningsarbete. De juridiska texterna blir tolkade av specialister och påverkar människornas liv i landet. (Ingo 2007: 76, 127, 218–226.)

Det är en krävande uppgift att översätta juridiska texter eftersom terminologin är specialiserad och språkstrukturen invecklad. Språkvården rekommenderar nuförtiden användning av kortare och enklare strukturer och därmed även lättare stil i lagspråket. Det är således tillåtet att i någon mån avvika från den grammatiska formen vid översättning av juridiska texter. (Se Ingo 2007: 218–234). Språket i förordningarna ska vara nutida, vårdad sakprosa (SLAF 2004: 51). I Finland stiftas lagarna och förordningarna genast både på finska och svenska, fast det finska propositionsutkastet ofta formuleras först. Lagarna och förordningarna ska vara autentiska på båda språken. (SLAF 2004: 33f.) De svenska lagarna i Finland formuleras och granskas vid Statsrådets translatorbyrå, varefter de granskas av justitieministeriets laggranskningsbyrå och riksdagens svenska byrå (Ingo 2007: 235f.).

Det organ som bär ansvaret för att förbättra det svenska lagspråket i Finland är *statsrådets svenska språknämnd*. Den publicerar sina rekommendationer i synnerhet i verket *Svenskt lagspråk i Finland* (= SLAF, 2004). (Statsrådets kansli 2009.) Mikael Reuter har tidigare fungerat som nämndens byråchef och bistått lagstiftningsråden i dess

arbete (SLAF 2004: 9). När man ser vad som finns i SLAF om översättning av finska framförställda bestämmningar i juridiska texter, finns de samma, i kapitel 3 citerade råd av Reuter även där, nästan ord för ord (se SLAF 2004: 65). Även om juridiska texter karaktäriseras av långa nominalfraser rekommenderas det att tunga bestämmningar hellre står efter än före huvudordet även i dem. Texterna blir då lättare att förstå. En tung framförställd bestämning är motiverad om nominalfrasen är i genitivform eller den fortsätter med en relativsats (SLAF 2004: 65).

Romanen i materialet förmedlar framför allt känslor och dess funktion är därmed expressiv. Verket bör göra ett likadant intryck på läsaren oavsett om denna läser texten i original eller i översättning. Skönlitterära verk skapar olika stämningar och kan påverka inte bara läsarens känslor utan också hennes uppfattningar. Författaren påverkar läsaren hellre med en fiktiv känsloladdad berättelse än med exakta faktauppgifter. Kravet på den semantiska exaktheten vid översättning är således inte lika strängt som med sakprosa. Författaren av ett skönlitterärt verk påverkar ofta läsaren även med stilisering av språket. I romanen i materialet märks stiliseringen speciellt i att språket är tungt, även om meningsbyggnaden samtidigt är fri (se avsnitt 1.2.1). Fast översättningen bör vara idiomatiskt målspråk, kan språket ändå utformas så att stilen efterliknar stilen i förlagan. (Se Ingo 2007: 76–259.)

När man granskar hur ett ord eller uttryck och dess översättningsmotsvarighet motsvarar varandra på den formella nivån, kan man jämföra t.ex. ordklass, morfologi, numerus, syntax och satsgrad. Motsvarar de varandra fullkomligt är motsvarigheten en *formell motsvarighet*, men om de avviker från varandra åtminstone på en punkt är motsvarigheten en *formförändrad motsvarighet*. Frasen *Kalles bil* är en formell motsvarighet till *Kallen auto*, för fraserna motsvarar varandra i fråga om morfologi, numerus, syntax och satsgrad. *Kallen ostama auto*, *den av Kalle köpta bilen* och *bilen, som Kalle köpte* är alla nominalfraser men t.ex. den syntaktiska strukturen är olik. Dessa svenska motsvarigheter är således formförändrade. (Se Ingo 2007: 167.) Eftersom finskans agentparticip (morfemet *-ma/-mä*) inte har en formell motsvarighet i svenskan, är alla motsvarigheter i denna undersökning formförändrade.

Ordets betydelse, d.v.s. både dess grundbetydelse och känslvärde, kan indelas i betydelseenheter som kallas för *semantiska komponenter* eller *betydelsekomponenter*. Synonyma ord t.ex. har ofta både gemensamma och distinktiva betydelsekomponenter. Betydelsekomponenterna bärs inte enbart av ord utan också av morfem och uttryck. Motsvarigheten kallas för en exakt *semantisk motsvarighet*, om den har överensstämmande komponenter med det källspråkliga uttrycket. Är detta inte fallet, är motsvarigheten *en semantiskt förändrad motsvarighet*. De semantiskt förändrade motsvarigheterna är i många fall de pragmatiskt bästa. (Ingo 2007: 86–90, 168.)

Det kan ske utelämnningar och tillägg av olika betydelsekomponenter vid översättning. *En semantisk utelämnning* betyder att några betydelsekomponenter blir utelämnade vid översättning, vilket leder till informationsförlust av något slag. Utelämnningen är ändå inte semantisk, ifall betydelsebärande element saknas i översättningen men betydelsen förstås av textsammanhget eller situationen. Motsvarigheten kallas då för *en implicit motsvarighet*. Implicitgörandet innebär ofta att budskapet blir svårare att förstå, och risken är att en del av budskapet förloras. Översättaren bör därför överväga vad läsaren lätt kan förstå av sammanhget och vad som behöver uttryckas i ord. Ett tillägg kan på motsvarande sätt vara antingen *ett semantiskt tillägg* eller *en explicit motsvarighet*. Det första betyder att det finns nya betydelsekomponenter i översättningen, medan det senare betyder att det som kan läsas endast ”mellan raderna” i originaltexten får ett klart uttryck i översättningen. (Ingo 2007: 123f.)

6 SATSGRAD

Bakom komplicerade satser finns många enkla kärnsatser som har sammanfogats till varandra. *En kärnsats* är en så enkel påstående sats som möjligt. Den innehåller t.ex. inga attribut, particip eller satsmotsvarigheter men den kan innehålla adverbial. Det finns vanligen ett tiotal olika typer av kärnsatser i ett språk. Inom den textlingvistiska grammatiken kallas kärnsatser för predikationer eller propositioner, d.v.s. textatomer. Termen *kärnsats* baserar sig på syntax medan termen *proposition* baserar sig närmast på semantik. Ingo använder den syntaktiska termen *kärnsats*. Alla andra konstruktionerna, liksom attribut, particip och satsmotsvarigheter, har uppkommit genom att kärnsatserna har genomgått transformationer av olika slag och smält samman. Detta kan beskrivas med detaljerade omstrukturerings- eller *transformeringsregler*. Kärnsatserna är alltid i aktiv; alla passiva konstruktioner bildas ur aktiva kärnsatser med hjälp av transformationsregler. Man sammanfogar kärnsatser när man skapar en ny text, men det gör man även när man skapar en översättning. Detta utgör en del av textstrategin som diskuterats i kapitel 5. (Se Ingo 1983: 59; Ingo 1986: 7; Ingo 1991: 97; Ingo 2007: 32–36.)

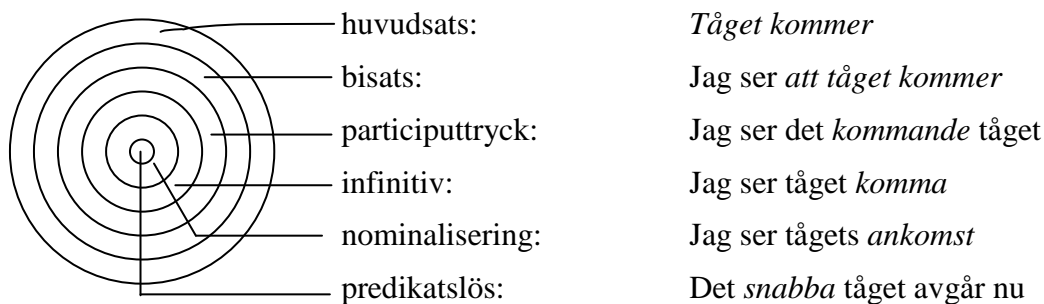
Idé om yt- och djupstruktur är av avgörande betydelse när man beskriver vad som händer vid översättningsprocessen. Denna upptäckt har varit revolutionerande för översättningsteorin. (Ingo 1991: 9f.) Ingo (1991: 96) beskriver upptäckten på följande sätt:

Eftersom ytstrukturen enligt den generativa grammatiksynen föds ur djupstrukturen genom språkspecifika transformationsregler, så måste den grammatikaliska analysen enligt E. A. Nida fungera på omvänt sätt, dvs originaltexten och dess beståndsdelar måste transformeras tillbaka (backtransforming) till kärnsatsnivån eller åtminstone närmare djupstrukturen.

Transformationerna kan alltså även vändas om, då man börjar med ytstrukturen och slutar med kärnsatserna. Den generativa grammatiken erbjuder därmed verktygen för en grammatisk analys vid översättning. Enligt Ingo omskrivs komplicerade satser och

fraser till enkla kärnsatser, varefter innehållet är i så enkel form att risken för missuppfattning är liten. Olika språk är även strukturellt närmare varandra på kärnsatsnivån, vilket underlättar översättandet. Först överför man budskapet från källspråk till målspråk på kärnsatsnivån, och sedan utnyttjar man de transformationsmöjligheter som är lämpliga i målspråket. I praktiken genomför översättaren detta endast på tankenivån. (Ingo 2007: 36–55.)

Olika satsgrader används för att beskriva hur långt bort olika ytstrukturer befinner sig från djupstrukturen. M.a.o. beskriver satsgraderna hur mycket eller litet en konstruktion liknar en fullständig sats i ytstrukturen. Huvudsatser, bisatser och kärnsatser är alla fullständiga satser. *En fullständig sats* kännetecknas bl.a. av att den kan uttrycka subjektsperson, verbets tempus (tid) och modus (modalitet) samt negation. Den kan innehålla även satsadverbial, och de olika satsdelarna kräver ofta ett morfologiskt kännetecken på sin funktion (t.ex. relativa pronomen som objekt). När man sammanfogar en kärnsats till en sats eller mening, förlorar kärnsatsen lätt några av de ovannämnda egenskaperna. (Ingo 2007: 45f.) De olika satsgraderna presenteras i figur 1.

Figur 1. Satsgraderna (Ingo 2007: 46).

Det finns alltså en skala av sex olika satsgrader som är *huvudsats*, *bisats*, *participuttryck*, *infinitiv*, *nominalisering* och *predikatslös*. *Huvudsats* är en fullständig sats som ensam kan bilda en mening. Man kan rada flera huvudsatser efter varandra

med hjälp av samordning, och huvudsatserna förlorar då inget av sin självständighet. *Bisatsen* är en fullständig sats, men den är inte självständig utan fungerar som bestämning till något annat. De sista fyra satsgraderna är alla inbäddningar eller kvasisatser av olika slag. *En inbäddning* betyder att den bakomliggande kärnsatsen har förlorat så mycket av sin satsgenskap att den konstruktion som finns i ytstrukturen inte kan betraktas som en sats. Inbäddningen fungerar som en satsdel, t.ex. som attribut. Enligt den generativa grammatiken betraktas även bisatser som inbäddningar. Ingo är av den meningen att bisatsen ger mera exakt information än de övriga inbäddningarna, och därför följer han det textlingvistiska synsättet och gör skillnad på bisats och inbäddning. (Ingo 1983: 60–63; Ingo 2007: 45f.).

Inbäddningarna har benämnts enligt vad som finns kvar av predikatet. *Participen* liknar den fullständiga satsen mest, eftersom de kan ge tidsrelationer relativt noggrant. Dessutom kan participen ibland uttrycka negation (*ovetande*) och ha personändelse (t.ex. i finskan, *ostamani*). Infinitiverna finns ett steg lägre i satsgradsskalan. De kan på något sätt uttrycka tidsrelationer och person, men inte lika bra eller lika ofta som participen. Ingo ger bl.a. följande exempel: *att skjuta – att ha skjutit*, han såg *mig komma*. *Nominaliseringarna* kan inte uttrycka tidsrelationer utan ger endast händelsen. De *predikatslösa* har ingenting kvar av den bakomstående kärnsatsens predikat. Man kan tänka sig att adjektivattribut härleds från predikativa relativsatser även om forskarna inte är eniga om detta. Enligt Ingo är detta synsätt nyttigt för översättningsteorin. Satsgraderna representerar alltså olika slags möjligheter att framföra en och samma grundtanke. Det är dock av betydelse vilken satsgrad t.ex. översättaren väljer, eftersom de olika satsgraderna skiljer sig från varandra beträffande t.ex. betoning och funktion. (Se Ingo 1983: 62; Ingo 1990: 134; Ingo 1991: 102; Ingo 2007: 45ff.)

Såsom diskuterats i kapitel 2, kan agentparticipet lätt kombineras med en personändelse. Dessutom förekommer det alltid med subjekt även om denna egenskap vanligen tillhör endast den fullständiga satsen. Agentparticipfrasen är ändå en inbäddning eftersom det verbala ledet är infinit. Agentparticipets tempus kan i vissa fall utläsas relativt noggrant

av den överordnande satsen och kontexten, men agentparticipet kan också täcka flera alternativa tempusformer (se A. Hakulinen 2004: 525). Agentparticipet kan inte uttrycka modus; modus av det verb som är konstruerat till ett agentparticip är alltid indikativ (Karlsson 1976: 102). Agentparticipet kan inte heller uttrycka negation eller andra satsadverbial (Kallen *valitettavasti* ostama auto, sv. den av Kalle *beklagligtvis* köpta bilen), fastän det är möjligt att använda andra adverbial. Agentparticipfrasen tillsammans med dess huvudord bildar en nominalfras, som fungerar som en satsdel och kan böjas endast i sin helhet. När allt kommer omkring är agentparticipfrasen en typisk inbäddning eller kvasisats förutom att den innehåller subjekt.

Såsom även diskuterats i kapitel 2 är agentparticipet ursprungligen en infinitivform. Det har blivit adjektiviskt med tiden och räknas därför ofta till particip. A. Hakulinen och Karlsson (1995: 368) t.ex. granskar agentparticipfrasen ändå i samband med infinitivkonstruktioner. De är dock av den meningen att agentparticipfrasen har en egenskap som hör till de högre satsgraderna: den kan uttrycka tidsrelationer. Ingo (1983: 68) har däremot valt att räkna agentparticipfrasen till participuttryck. Agentparticipet används i adjektivets syntaktiska funktioner, såsom andra finska participattribut. Det böjs således i varje numerus och kasus. (se Karlsson 1978: 207.) Den vanliga tredje infinitiven, som alltså inte har blivit adjektivisk, kan däremot böjas endast i fem olika kasusformer (se Karlsson 1978: 187). Infinitiven kan dessutom inte uttrycka person lika bra som agentparticipfrasen. Agentparticipet är således enhetligt närmast de kriterier som beskriver participuttryck.

Enligt A. Hakulinen och Karlsson (1995: 371) kan det antas att agentparticipfrasen och relativsatsen är ytstrukturer av en och samma djupstruktur. Agentparticipfrasen kan härledas från en relativsats. Relativsatsen kan transformeras till en agentparticipfras under vissa omständigheter. Relativsatsens huvudord ska motsvara objektet för handlingen. I nominalfrasen *auto, jonka Kalle osti* kan relativsatsen bli transformerad till en agentparticipfras, för *auto* motsvarar objektet. Det finns även en rad andra villkor. Såsom konstaterats ovan kan relativsatsen inte innehålla satsadverbial och modus måste

vara indikativ. Dessutom ska relativsatsen vara jakande och innehålla subjekt. Verbet ska vara transitivt och handlingen avslutad i jämförelse med handlingen i den överordnande satsen. I vissa fall kan handlingen ändå vara ofullbordad såsom diskuterats i avsnitt 2.1. (Se Karlsson 1976: 102f.) Karlsson (1976: 102f.) ger följande transformationsregler, enligt vilka agentparticipfrasen är bildad:

- (i) objektet stryks
- (ii) subjektet och verbet ställs framför huvudordet
- (iii) subjektet böjs i genitiv eller utelämnas valfritt om det är I eller II personens pronomen
- (iv) verbet förses med funktionsmorfemet -mA samt eventuella possessivsuffix beroende på vilken subjektspersonen är

Följer man dessa transformationsregler, blir frasen *auto, jonka Kalle osti* (i) *auto, --- Kalle osti*, (ii) *Kalle osti auto*, (iii) *Kallen osti auto*, (iv) *Kallen ostama auto*. Såsom konstaterats ovan kan man göra en grammatisk analys genom att följa reglerna i den motsatta vägen. När man transformerar tillbaka agentparticipfrasen enligt de ovanstående reglerna kommer man närmare dess djupstruktur, d.v.s. relativsatsen. För att kunna komma till kärnsatsnivån, måste man transformera även bisatsen tillbaka till en kärnsats. A. Hakulinen och Karlsson (1995: 376) har presenterat ett trädigram av agentparticipfrasen, och i det upplöses även den relativa bisatsen till en kärnsats. Man använder trädigrammen inom den generativa grammatiken för att beskriva djupstrukturer (Dahl 1974: 19). Trädigrammen av Hakulinen och Karlsson (1995: 376) ger en modell, enligt vilken frasen *auto, jonka Kalle osti* ska transformeras tillbaka till *auto. Kalle osti auton* ('*bilen. Kalle köpte en bil*').

Det har konstaterats i kapitel 2 att den felaktigt översatta frasen *Kalles köpta bil* kan omskrivas till *Kalles bil, som (x) köpte*. Relativsatsen ger redan en djupare struktur av den felaktigt översatta frasen men på kärnsatsnivån är djupstrukturen *bilen. Bilen är Kalles. (x) köpte bilen*. Även denna nivå visar att subjektet *x* inte motsvarar subjektet i agentparticipfrasen. Den valda grammatikaliska ytstrukturen påverkar betydelsen.

De olika satsgraderna används inte i lika stor grad i alla språk utan det finns olika tendenser. Översättaren behöver vara medveten om dessa tendenser för att skapa ett naturligt målspråk och även för att återspegla stilen i originalen. Ingo (2007: 49f.) har undersökt förekomsten av de olika satsgraderna i svenskan och finskan på grund av en avtalstext och en skönlitterär text. Han jämför sina resultat med resultaten av Talaslahti (1985) som har undersökt satsgraderna i finska och svenska lagtexter. Enligt Ingos jämförelse föredrar svenskan i synnerhet bisatser men även huvudsatser, medan finskan föredrar i synnerhet particip men även infinitiver och nominaliseringar. Detta stämmer med att finskan föredrar mera verbala konstruktioner än svenskan. Finskan gynnar particip i synnerhet i lagtexten, där andelen participuttryck är 4,5 % i svenskan och 13,8 %, i finskan. Skillnaden är mindre i den skönlitterära texten, där andelen participuttryck är 3,2 % i svenskan och 4,3 % i finskan. Av de predikatslösa konstruktionerna föredrar finskan genitivattribut och sammansatta ord, medan svenskan föredrar prepositionsattribut och adjektivattribut. De predikatslösa konstruktionerna används mera i svenska än i finska lagtexter, men i skönlitterära texter används de mera i finskan. I genomsnitt används de predikatslösa konstruktionerna en aning mera i svenskan. (Se Ingo 2007: 48–51).

Översättaren bör vanligen efterfölja källtextens lösningar vid översättning; om författaren har haft en tendens att använda någon satsgrad ovanligt ofta eller sällan i förhållandet till hur den vanligen används inom samma textsort i källspråket, bör översättaren avvika på motsvarande sätt från normen i målspråket. Det finns ändå speciella konstruktioner som olika språk favoriserar på grund av grammatiska olikheter mellan språken, såsom diskuterats i kapitel 3. (Se Ingo 2007: 51.)

7 SVENSKA MOTSVARIGHETER TILL DEN FINSKA AGENTPARTICIPFRASEN

Först presenterar jag hur de svenska motsvarigheterna till finskans agentparticipfras i mitt material fördelar sig på huvudkategorierna. Jag redovisar även ur vilket verk motsvarigheterna är för att se vilka konstruktioner de olika verken föredrar. Procenttalen beskriver skillnaderna bäst, eftersom det inte finns lika många exempel ur varje verk, utan 131 exempel ur romanen och 150 exempel ur både läroboken och lagboken. I tabell 1 presenterar jag motsvarigheternas fördelning på huvudkategorierna.

Tabell 1. Huvudkategorierna

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
sats	88	67,2	86	57,3	80	53,3	254	58,9
participuttryck	3	2,3	27	18,0	29	19,3	59	13,7
predikatslös	11	8,4	21	14,0	23	15,3	55	12,8
ööversatt	6	4,6	-	-	4	2,7	10	2,3
övrigt	23	17,6	16	10,7	14	9,3	53	12,3
Totalt	131		150		150		431	

Den mest använda huvudkategorin i hela materialet utgörs av *sats*. Som följande kommer *participuttryck* och *predikatslös*, och den minsta huvudkategorin utgörs av *ööversatt*. Andelen *övrigt* är så stor som 12,3 %. Detta beror delvis på att 3,2 % av motsvarigheterna är sådana relativsatser som inte kan klassificeras i huvudkategorin *sats* utan räknas till *övrigt*. Huvudkategori *övrigt* inkluderar dessutom t.ex. sammansättningar (1,9 %) och sådana participattribut som saknar formell motsvarighet till subjekt (1,2 %). Dessa konstruktioner har inte fått egna kategorier, eftersom deras andelar är relativt små.

Redan på grund av tabell 1 kan man konstatera att det finns tydliga skillnader i fördelningen mellan de olika textgenrerna. Det finns en kontrast mellan romanen och de juridiska verken. Vid en jämförelse av dessa, är andelen *sats*, *ööversatt* och *övrigt* allra störst i romanen. Tabellen visar att som motsvarighet till agentparticipfrasen föredras

dessa tre lösningar oftast i den lediga stilen. I de juridiska verken föredras däremot huvudkategorin *predikatslös* och i synnerhet huvudkategorin *participuttryck*, och dessa konstruktioner verkar därför höra till den mera formella stilen. Skillnaderna mellan de två juridiska verken är mindre, men de följer de samma, ovannämnda tendenserna mellan en ledigare och en mera formell stil. Tendensen varierar endast inom huvudkategorin *oöversatt*, där det inte finns något exempel ur läroboken.

Som följande ger jag en överblick över själva kategorierna. Av tabell 2 framgår de svenska motsvarigheternas fördelning på de olika kategorierna i hela materialet:

Tabell 2. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen (hela materialet sammanlagt)

	Totalt Antal	%
1 rel.sats i aktiv	206	47,8
2 agentkonstruktion	49	11,4
3 rel.sats i passiv	36	8,4
4 genitivattribut	27	6,3
5 prepositionsattr.	18	4,2
6 huvud-/bisats	12	2,8
7 predikativt attr.	10	2,3
8 adjektivattribut	10	2,3
9 oöversatt	10	2,3
10 övrigt	53	12,3
Totalt	431	

Såsom tabellen visar motsvaras den finska agentparticipfrasen av många olika slags konstruktioner i det undersökta materialet. Den allra största kategorin utgörs av *relativsats i aktiv* (47,8 %) och den näst största kategorin av *agentkonstruktion* (11,4 %). De följande kategorierna i storleksordningen är *relativsats i passiv* (8,4 %), *genitivattribut* (6,3 %) och *prepositionsattribut* (4,2 %). Kategorierna *huvud-/bisats (icke-attributiv)*, *predikativt attribut*, *adjektivattribut* och *oöversatt* är relativt små (2,3–2,8 %).

Om *relativsats i aktiv* och *relativsats i passiv* räknas ihop, är deras gemensamma andel 56,2 %. Eftersom andelen mera fritt översatta relativsatser i materialet (inom *övrigt*) är 3,2 %, är den totala andelen relativsatser 59,4 %. Således blir den gemensamma andelen för de övriga konstruktionerna 40,6 %. Eftersom materialet består av så många olika slags konstruktioner, blir några kategorier relativt små.

7.1 Sats

Den första huvudkategorin *sats* (fullständig sats, d.v.s. huvudsats eller bisats) innebär att den svenska motsvarigheten antingen består av en sats eller bildar en sats tillsammans med motsvarigheten till huvudordet. Kategorierna är *relativsats i aktiv*, *relativsats i passiv* och *huvud-/bisats (icke-attributiv)*. Agentparticipet motsvaras av verb, huvudordet av huvudord eller objekt, och det finns en formell motsvarighet även till subjektet. Motsvarigheterna är mera verbala än agentparticipfrasen.

Såsom diskuterats i kapitel 5 är agentparticipfrasen ett speciellt participuttryck i finskan, för den ger subjekt. Eftersom den ger både subjekt och handling, och huvudordet ger objekt, kan den motsvaras av en sats. Man kan uttrycka mera exakt information med satsen än med agentparticipfrasen. Vanligen utnyttjas dock denna möjlighet endast beträffande verbets tempus, för det finns inga skäl till t.ex. att förändra verbets modus eller att tillägga nya betydelser med satsadverbial. Eftersom agentparticipfrasen uttrycker tidsrelationer endast implicit, gör översättaren sin tolkning på agentparticipets tempusform på grund av tempus i den överordnande satsen, samt kontexten. Det finns inte alltid ett enda rätt alternativ, utan olika tolkningar kan vara möjliga.

Procenttalen i alla tabeller beskriver andelen motsvarigheter i hela materialet och inte i den ifrågasvarande huvudkategorin. Tabell 3 visar fördelning av huvudkategorin *sats*.

Tabell 3. Motsvarigheter som är av satsgraden *sats*

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
rel.sats i aktiv	73	55,7	68	45,3	65	43,3	206	47,8
rel.sats i passiv	4	3,1	18	12,0	14	9,3	36	8,4
huvud-/bisats	11	8,4	-	-	1	0,7	12	2,8
sats	88	67,2	86	57,3	80	53,3	254	58,9

Huvudkategorin *sats* utgörs mestadels av *relativsats i aktiv* (47,8 %). Som motsvarighet till agentparticipfrasen används den i större utsträckning i romanen än i de juridiska verken. Den näst största kategorin utgörs av *relativsats i passiv* (8,4 %), och den föredras däremot oftast i de juridiska verken. *Huvud-/bisats (icke-attributiv)* (2,8 %) används nästan enbart i romanen. Nedan redogörs för dessa tre kategorier var för sig.

7.1.1 Relativsats i aktiv

I denna första och största kategori återges den finska agentparticipfrasen med en relativsats i aktiv. Detta är ändå inte det enda kriteriet, utan agentparticipet måste motsvaras av verb (ett finit verb eller ett finit hjälpverb *har/hade* och supinum) och huvudordet av huvudord. I största delen av motsvarigheterna motsvaras genitivsubjektet av subjekt. Det finns ändå nio fall som har vållat problem vid kategoriseringen: i dem motsvaras genitivsubjektet inte av subjekt utan av någon annan satsdel, t.ex. adverbial, medan någon annan satsdel i originalen motsvaras av subjekt. Fast dessa motsvarigheter är något mera formförändrade än de övriga fallen av relativsats i aktiv, har jag bestämt mig för att inkludera dem i denna kategori. Anledningen till detta är att kategoriseringen baserar sig på formen hos motsvarigheten och att genitivsubjektet ändå har en formell motsvarighet i dem (se exempel 11). I dessa fall kan betydelsen hos det verbala ledet vara motsatt till den originella betydelsen.

Relativsatserna är enligt Andersson (1999: 94) attributiva bisatser “som själva innehåller ett led eller en tom position som svarar mot ett led i den överordnade satsen”. Detta led, som bisatsen innehåller, d.v.s. det relativa pronomenet, utgörs av *som* i alla

exempel i de två kategorierna av relativsatser. *Som* och hjälpverbet *har/hade* är antingen utsatta eller inte. *Som* saknas oftast i romanen, medan *har/hade* oftast saknas i de juridiska verken.

- (10) kohtaamani hauva
vovven jag mött (RG 48/47)

Exempel 10 innehåller en av de kortaste och enklaste relativsatserna i materialet, för det finns inga attribut inne i satsattributet och det relativa pronomenet *som* och hjälpverbet *har/hade* är inte utsatta. Dessa utelämnningar är inte semantiska utan betydelsen uttrycks implicit. Huvudordet *hauva* motsvaras av huvudordet *vovven*. Subjektet i den finska agentparticipfrasen framgår av possessivsuffixet *-ni*, som syftar till det personliga pronomenet *minun*. Såsom diskuterats i avsnitt 2.2 utelämnas genitivsubjektet, ifall det utgörs av ett personligt pronomen i första eller andra person. De betydelsekomponenter som bärs av morfemet *-ni* (och av det underförstådda pronomenet *minun*) motsvaras av subjektet *jag* i svenskan. Själva agentparticipet motsvaras av verbet (*har/hade*) *mött*.

Det är fortfarande fråga om en nominalfras, men de syntaktiska relationerna har förändrats så att ett finskt participattribut har återgivits med ett svenskt satsattribut. I kapitel 2 definieras den finska agentparticipfrasen (eller agentkonstruktionen) med hjälp av en relativsats i aktiv. Eftersom agentparticipfrasen uttryckligen är ett sätt att göra relativsatsen mera kompakt i finskan, har man vid översättningen av exemplen i denna kategori gått i den motsatta vägen och brutit sönder den finska frasen.

När man använder tillbakatransformering enligt de transformationsregler som beskrivits i kapitel 6, blir *kohtaamani hauva* < *hauva, jonka (minä) olin kohdannut*, sv. *vovven, som jag hade mött*. De finska och svenska uttrycksmöjligheterna är närmare varandra på denna nivå. På kärnsatsnivå blir djupstrukturen *hauva. Minä olin kohdannut hauvan*. sv. *vovven. Jag hade mött en vovve*. Denna svenska fras motsvarar djupstrukturen av den svenska motsvarigheten. Relativsats i aktiv skiljer sig från agentparticipfrasen för ett steg i satsgradsskalan. Relativsatsen med ett finit verb är mera verbal.

Såsom diskuterats i kapitel 6 föredras bisatser i svenskan och inbäddningar i finskan. Att de två språken utnyttjar sådana konstruktioner såsom i exemplet ovan beror bl.a. på att de svenska participuttrycken är krångliga, medan de svenska bisatserna lätt blir förkortade. De finska bisatserna är däremot krångliga, medan de finska participuttrycken är flexibla. (Se kapitel 3).

- (11) vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä
de föreskrifter som valförrättaren eller valbestyrelsen meddelar för upprätthållandet av ordningen och för tryggheten av en störningsfri röstning (FL 36/36, § 56)

Agentparticipfrasen i exempel 11 innehåller en lång verbbestämning: två samordnande adverbial (*järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi*) som ger avsikten för verbhandlingen. De är tunga, eftersom de är långa och innehåller verbalsubstantiv. De motsvaras av adverbial i den svenska relativsatsen (*för upprätthållandet av ordningen och för tryggheten av en störningsfri röstning*). I stället för att nyttja mera verbala konstruktioner har man använt verbalsubstantiv även på svenska för att följa den juridiska stilen. Det finska subjektet är också tungt, för det finns två samordnade subjekt som består av sammansättningar. Den långa agentparticipfrasen har återgivits med relativsatsen, eftersom de svenska framförstående participattributen inte gärna tar bestämmningar, medan relativsatsen fritt kan konstrueras med flera bestämmningar. Relativsatsen används i synnerhet vid översättning av agentparticipfrasen om denna innehåller egna bestämmningar (Ingo 2000: 188). Motsatsen mellan en vänsterförgrenad och högerförgrenad nominalfras är tydlig i exemplet ovan, eftersom huvudordet finns i slutet av den finska och i början av den svenska nominalfrasen.

Genitivsubjektet motsvaras inte av subjekt i exempel 12:

- (12) velvoiteoikeuden yleisten oppien sisältämät näkökohdat
de synpunkter som ingår i obligationsrättens allmänna läror
(IFRO 170/173)

I detta exempel motsvaras det långa subjektet av objekt, som tillsammans med prepositionen *i* utgör ett prepositionsobjekt (se Jörgensen & Svensson 1986: 96). Det relativa pronomenet, som syftar till huvudordet, fungerar som subjekt. Det finita verbet och agentparticipet har motsatta betydelser. Ingo (2007: 152) kallar ett sådant här byte av synvinkeln för *modulation*: budskapet varieras, men det är fråga om samma händelse. Det finska subjektet utgörs av en längre nominalfras, och motsvarigheten till denna står till sist i den svenska relativsatsen. Översättningen harmoniserar således även med den viktprincip som gäller den svenska ordföljden, inte bara i huvudsatser utan också i bisatser, och som innebär att lätta leden gärna står före tunga (se Thorell 1973: 10).

Konstruktionen i exempel 11 och 12 är determinativ, eftersom relativsatsen bestämmer betydelsen hos det framförstående pronomenet (se kapitel 2). Enligt Andersson (1999: 95) blir betydelsen hos huvudordet då identifierat genom den determinativa konstruktionen. Konstruktionen används närmast i formell stil, men den förekommer även i ledig stil. Den kan inte användas om relativsatsen är parentetisk, d.v.s. när den fungerar som inskott. (Andersson 1999: 95.) I materialet utgörs motsvarigheten till agentparticipfrasen ofta av en determinativ konstruktion. Andelen determinativa konstruktioner av relativsatserna i denna kategori är 21 % i romanen, 59 % i läroboken och 59 % i lagboken. Konstruktionen används således oftare i de juridiska verken än i romanen.

Relativsats i aktiv är en mera läsarvänlig och stilistiskt sett ledigare konstruktion än agentparticipfrasen, eftersom den står efter huvudordet och är mera verbal. Eftersom den är en aktiv konstruktion används den hellre för att skapa personlig än opersonlig stil. Den förekommer oftast i romanen. Se tabell 4.

Tabell 4. *Relativsats i aktiv* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
relativsats i aktiv	73	55,7	68	45,3	65	43,3	206	47,8

Relativsats i aktiv är den vanligaste motsvarigheten till finskans agentparticipfras i alla tre verken. Andelen är störst i romanen (55,7 %), och över 10 % mindre i de juridiska verken (45,3 % och 43,3 %). Relativsats i aktiv är således en ledig och mycket använd konstruktion, som oftast används i romanen men ofta även i de juridiska verken.

7.1.3 Relativsats i passiv

I denna kategori motsvaras agentparticipfrasen av en relativsats som är i passiv. Verbet är vanligen i *s*-form i passiva satser, men verbfrasen kan även utgöras av *vara/bli* och perfekt particip (perifrastisk eller omskriven form av passiv). (Andersson 1999: 154f.) Nästan alla exempel i denna kategori har verbet i *s*-form, men det finns ett fall av båda de två perifrastiska formerna av passiv.

Subjektet ger agens i en aktiv sats och objekt i en passiv sats (Andersson 1999: 154). Det semantiska förhållandet mellan subjekt och predikat är således en annan i aktiva satser än i passiva satser (Saari & Nyström 1995: 46). När en aktiv sats förändras till passiv blir objektet vanligen subjekt (Andersson 1999: 154). Det relativa pronomenet *som*, som syftar till huvudordet och fungerar som objekt i en relativsats i aktiv, fungerar alltså som subjekt i en motsvarande relativsats i passiv. Genitivsubjektet motsvaras vanligen av ett agentadverbial i denna kategori, men det kan även motsvaras av någon annan satsdel (7 fall, exempel 14). Agentparticipet motsvaras av verb och huvudordet av huvudord såsom i föregående kategori. De framförställda participattributen motsvaras av efterställda satsattribut (se exempel 13 och 14).

- (13) vähintään kymmenen kansanedustajan allekirjoittamalla muistutuksella genom [...] en anmärkning som undertecknats av minst tio riksdagsledamöter (FL 13/13, § 115)
- (14) Ne olivat viettäneet paljon aikaa rakkaassa Lammassaassa, kauan sitten kukoistaneissa ja *aatteen ajat sitten hylkäämissä* taloissaan, vailla mukavuuksia.
De hade tillbringat mycket av sin tid ute på sitt kära Fårholmen, i byggnaderna *som* saknade moderna bekvämligheter, hade sett sina bästa dagar och *för länge sedan [hade] övergivits av de höga idealen*. (RG 329/320)

Agentparticipfrasen i exempel 13 motsvaras av en relativsats i passiv så att motsvarigheten följer den opersonliga juridiska stilen. Genitivsubjektet består av en längre nominalfras, och när den återges som agent, harmoniserar motsvarigheten även med viktprincipen. När man använder relativsatsen får man prepositionen *genom* intill huvudordet, vilket är bra för läsbarheten (jfr den motsvarande agentkonstruktionen *genom en av minst tio ledamöter undertecknade anmärkning*).

I exempel 14 framhäver man verbskeendet, d.v.s. vad som har hänt med Fårholmen, med passiv. Den mera opersonliga stilen är lämplig även därför att subjektet inte ger någon handlande person utan är abstrakt. Agentparticipfrasen innehåller ett längre tidsadverbial, som motsvaras av ett tidsadverbial i den svenska relativsatsen. Enligt den svenska jämviktsregeln eller symmetriregeln bör parataktiska (samordnade) led helst ha en likadan form (Thorell 1973: 12f.). I detta exempel är det ändå omöjligt att ha både samma diates och samma ordföljd i de tre samordnade bisatserna. Antagligen har man inte delat meningen i två av stilistiska skäl, för romanen präglas av långa nominalfraser.

Verbfrasen utgörs i båda exemplen av verbet i *s*-form. Genom att använda *s*-form av verbet framhäver man själva handlingen, d.v.s. verbet i satsen (Thorell 1973: 135). Verbet i *s*-form används ofta för att beskriva olika saker, t.ex. i recept, regler och stadgar (Thorell 1973: 135). Verbfrasen *vara* och perfekt particip framhäver ett tillstånd som råder efter en handling, medan *bli* och perfekt particip framhäver ett resultat av en handling (Thorell 1973: 136). Relativsatsen i passiv riktar uppmärksamheten således mera mot verbet än vad agentparticipfrasen eller relativsatsen i aktiv gör.

Andelen *relativsats i passiv* är avsevärt mindre än andelen *relativsats i aktiv* i materialet. Detta beror på att passiv diates används om man inte vill uttrycka agens (se Thorell 1973: 135). Det har beräknats att endast 10 % av svenska satser i passiv innehåller ett agentadverbial (Andersson 1999: 155). När man vill ge agens är en passiv sats således inte det första alternativet i svenskan, utan man väljer ofta hellre en aktiv sats. I själva verket ska man använda en passiv sats i svenskan endast när det finns skäl till det (Reuter 2003: 44). Ett sådant skäl kan t.ex. vara att objektet för handlingen utgör det som talas om eller att objektet redan är känt medan agensen uttrycks för första gången. Man kan även vilja framhäva objektet eller någon annan satsdel förutom den som betecknar agens. (Jørgensen & Svensson 1986: 83; Andersson 1999: 154f.) Agentadverbialet är ändå obligatoriskt i vissa fall, t.ex. *utgöras av*, och det måste utelämnas i vissa fall (SAG 1999b: 373f.).

Såsom diskuterats i kapitel 4 förekommer passiv i jämförelsevis stor utsträckning i juridikens språk. Passiv används för att degradera subjektet och därigenom skapa opersonlig stil (se exempel 13). Passiv används även för att framhäva känslan av allmängiltighet. Dessutom är det ibland lättare att formulera komplicerade tankar med passiv än aktiv. (Se Wellander 1974: 68.)

Både det finska genitivsubjektet och den svenska agenten uttrycker agens, men det finns en rad skillnader mellan dem. Genitivsubjektet används i infinita fraser, där antingen det eller possessivsuffixet är obligatoriskt. Den svenska agenten används däremot i klart passiva fraser och satser, och de är syntaktiskt korrekta även om agenten utelämnas. Det finska genitivsubjektet fungerar som subjekt fast det är i genitivform (A. Hakulinen m.fl. 2004: 836). Den svenska agenten däremot består av en prepositionsfras och fungerar som agentadverbial. Genitivsubjektet motsvaras ibland av ett agentadverbial, ibland av något annat, i svenskan (Löflund 2002: 84). Genitivsubjektet motsvaras inte av agent i exempel 15.

- (15) lain tarkoittamasta vähimmäissuojasta
från det minimiskydd som avses i lagen (IFRO 309/315)

Subjektet i exempel 15 motsvaras av en prepositionsfras som inte fungerar som agentadverbial utan som rumsadverbial. Det relativa pronomenet *som*, som syftar till huvudordet, fungerar däremot som subjekt. Fast motsvarigheten inte är semantiskt exakt, förmedlar den budskapet och fyller samma funktion som originalen (se Ingo 2007: 154, 169). Ingo (2007: 154, 169) kallar sådana här motsvarigheter, som kan vara antingen vedertagna eller mera tillfälliga lösningar, för *bruksmotsvarigheter*.

Konstruktionen i exempel 15 är determinativ. Andelen determinativa konstruktioner av relativsatserna i denna kategori är 25 % i romanen, 33 % i läroboken och 29 % i lagboken. För romanens del är andelen endast riktgivande, eftersom antalet exempel är fyra. Den determinativa konstruktionen förekommer i större utsträckning inom *relativsats i aktiv* än inom *relativsats i passiv*. De flesta fall finns i de juridiska verken även i denna kategori, även om skillnaderna inte är lika stora som i föregående kategori.

Djupstrukturen i denna kategori är av formen *bilen*. *Bilen köptes av Kalle*. som avviker från djupstrukturen av agentparticipfrasen. Agentparticipfrasen motsvarar först och främst relativsatsen i aktiv, och det semantiska förhållandet mellan subjekt och predikat är olik i en passiv sats. Relativsatsen i passiv framhäver verbskeendet och opersonlighet och kan även framhäva allmängiltighet, men annars är betydelsen densamma som i agentparticipfras eller relativsats i aktiv. Relativsatsen i passiv är mera formförändrad än relativsatsen i aktiv, för subjektet motsvaras av ett agentadverbial (eller någon annan satsdel) som består av prepositionsfrasen. Dessutom är verbet i passiv form och ordföljden olik. För övrigt gäller det som diskuterats i föregående avsnitt även i denna kategori: relativsatsen i passiv är en ledigare konstruktion än agentparticipfrasen, eftersom den fungerar som efterställt attribut och den är mera verbal än agentparticipfrasen. Den kan användas även när den finska agentparticipfrasen har egna bestämmningar. Fördelningen är motsatt till fördelningen i föregående kategori. Se tabell 5.

Tabell 5. *Relativsats i passiv* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
relativsats i passiv	4	3,1	18	12,0	14	9,3	36	8,4

Till skillnad från relativsats i aktiv förekommer relativsats i passiv oftare i de juridiska verken än i romanen. Den har oftast använts i läroboken, där dess andel (12 %) är nästan fyra gånger större än i romanen (3,1 %). Även i lagboken är andelen (9,3 %) tre gånger större än i romanen. Relativsats i passiv hör således ihop med den formella stilen i materialet.

7.1.3 Huvud-/bisats (icke-attributiv)

Kategorin *huvud-/bisats (icke-attributiv)* innebär att översättaren har upplöst agentparticipfrasen så fullständigt att motsvarigheten till agentparticipfrasen och till huvudordet tillsammans bildar en sats. Konstruktionen skiljer sig från de andra kategorierna i att den inte är attributiv utan även inkluderar motsvarigheten till huvudordet. Genitivsubjektet motsvaras av subjekt, agentparticipet av verb och det finska huvudordet av objekt. I passiva satser motsvaras genitivsubjektet av agent och huvudordet av subjekt. Satsen kan antingen vara huvudsats eller föregås av någon bisatsinledare (subjunktion) och således vara bisats. Bisatsen kan ha vilken funktion som helst, men den är inte attributiv till det ord som motsvarar huvudordet i agentparticipfrasen.

Huvud-/bisats (icke-attributiv) motsvarar kärnsatsen i agentparticipfrasens djupstruktur (auto. *Kalle osti auton* 'bilen. *Kalle köpte en bil*'). Den utelämnar ändå det första ordet, som motsvarar huvudordet i ytstrukturen och gör konstruktionen nominal. Eftersom en nominalfras och en sats förhåller sig syntaktiskt på olika sätt till den övriga meningen, måste hela meningen anpassas på något sätt. Översättning i denna kategori är således relativt fri, men jag vill avskilja konstruktionen från kategorin *övrigt*, eftersom den ändå

visar ett klart mönster vid översättning av agentparticipfrasen. Den finska nominalfrasen är speciellt tung i de flesta exemplen i denna kategori.

- (16) [...], Lontoossa slummissuita hoitaessa *oppimiani* taitoja.
 [...], *jag lärde mig* knepet när jag vårdade slummunnar i London.
 (RG 341/332)

Exempel 16 består av en nominalfras på finska, men den har återgivits med en mening på svenska. Detta är möjligt på grund av den expressiva funktionen och den lediga stilen i romanen. Meningen utgörs av huvudsats och bisats. Jag betraktar motsvarigheten som en mening, eftersom den syntaktiskt sett fungerar som en sådan, även om den inte har avskiljts med punkt från den föregående meningen. Agentparticipfrasen och huvudordet motsvaras av en huvudsats. Subjektet, som framgår av suffixet *-ni*, motsvaras av subjektet, och agentparticipet motsvaras av det finita, reflexiva verbet. Huvudordet har återgivits som objekt. Den finska agentparticipfrasen innehåller t.o.m. två adverbial. Den senare *slummissuita hoitaessa* utgörs av en temporal konstruktion, som motsvarar en finsk *kun* 'när' –sats (se A. Hakulinen m.fl. 2004: 536). Den temporala konstruktionen motsvaras av en adverbial bisats i den svenska frasen, medan det andra adverbet *Lontoossa*, som uttrycker plats, motsvaras av ett adverb inom denna bisats. Den finska nominalfrasen innehåller alltså två syntaktiskt kompakta konstruktioner: en agentparticipfras och en temporal konstruktion. Den svenska frasen är mera verbal och stilistiskt ledigare, eftersom de båda infinita verbformerna motsvaras av en finit verbform.

- (17) *Kuivaharjauksen aikaansaama* kiivas pintaverenkierto alkoi lopulta huimata.
Torrborstningen satte sådan *fart* på cirkulationen i de ytliga blodkärlen att jag till slut blev alldeles yr. (RG 320/312)
- (18) *oikeusministeriön vahvistaman* kaavan mukaisia kortteja käyttäen laadittu luettelo puolueen kannattajista
 förteckning över partiets anhängare, uppgjord på kort, för vilka formulär [har] fastställts av justitieministeriet. (FL 60/60, § 3)

I exempel 17 fungerar hela den långa nominalfrasen, där agentparticipfrasen ingår, som subjekt. Den motsvaras av en huvudsats på svenska; agentparticipfrasen motsvaras av subjekt och predikat. Slutdelen av den finska meningen motsvaras av en bisats. Allt detta har blivit möjligt, när man har infört pronomenet *sådan* och konjunktionen *att*, som anknyter den första delen av meningen till den senare. Även denna konstruktion är determinativ, eftersom *att*-satsen bestämmer betydelsen hos pronomenet *sådan* (se Thorell 1973: 84).

Det finns endast ett exempel ur de juridiska verken (exempel 18) i denna kategori. Det utgörs av en enda nominalfras både på finska och svenska, och huvudordet utgörs av *luettelo/förteckning*. Den finska nominalfrasen är speciellt tung, eftersom den framförställda bestämningen innehåller tre infinita verbformer: agentparticip (*vahvistaman*), II infinitiv instruktiv (*käyttäen*), och II particip, d.v.s. passivt perfekt particip (*laadittu*) (se Ikola 1991: 65; se Ingo 2000: 198). II infinitiv instruktiv används i en finsk modalkonstruktion, som motsvarar *siten/niin että* ('så att') -bisatser och beskriver sättet på vilket ett annat skeende äger rum (Ingo 2000: 198). Vid översättning har man börjat med huvudordet och slutet av frasen och sedan avancerat mot början: Det finska lokalkasusattributet (*luettelo puolueen kannattajista*) motsvaras av ett prepositionsattribut. Den framförställda bestämningen utgörs av ett långt participattribut och dess senare del (*kortteja käyttäen laadittu*) motsvaras av ett predikativt attribut (*uppgjord på kort*). Infinitiven *käyttäen* motsvaras alltså av prepositionen *på*. För att få den ytterst nominala frasen mera verbal har man utelämnat ordet *mukaisia* 'motsvarande' och infört *för vilka*. Denna anpassning gör det möjligt att öppna agentparticipfrasen till en sats. Även om motsvarigheten till agentparticipfrasen ingår i en attributiv bisats, bestämmer bisatsen inte motsvarigheten till huvudordet i agentparticipfrasen såsom i föregående kategorier. Bisatsen är i passiv form, och således fungerar motsvarigheten till det finska huvudordet som subjekt. Agentparticipet motsvaras av verb, fastän hjälp verbet har utelämnats, och genitivsubjektet motsvaras av agentadverbial. Eftersom motsvarigheten är i passiv skapar den opersonlig stil, som föredras i juridiska texter.

Alla övriga motsvarigheter i denna kategori är ur romanen. Nio av de elva motsvarigheterna ur den är i aktiv, och således skapar de flesta motsvarigheterna ur romanen personlig stil. Konstruktionen *huvud-/bisats (icke-attributiv)* förekommer i synnerhet, när nominalfrasen är ovanligt tung och stilen så ledig att man vågar göra större förändringar. Även om översättning i denna kategori är fri, återger motsvarigheten betydelsen, eftersom huvud-/bisats (icke-attributiv) motsvarar kärnsatsen i agentparticipfrasens djupstruktur. Motsvarigheten är ändå mera verbal, och den anpassning som krävs därför att en sats fungerar på olika sätt än en nominalfras kan framkalla en förändring av något slag i betydelsen. Dessutom är betoningen i en nominalfras annorlunda än betoningen i en sats (Ingo 1991: 102). Konstruktionen *huvud-/bisats (icke-attributiv)* är verbal och stilistiskt sett ledig. Kategorins fördelning i materialet ser ut som följer:

Tabell 6. *Huvud-/bisats (icke-attributiv)* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
huvudsats/bisats	11	8,4	-	-	1	0,7	12	2,8

Såsom tabell 6 visar återges agentparticipfrasen med huvudsats/bisats (icke-attributiv) nästan enbart i romanen. Det finns inget fall i läroboken och endast ett fall i lagboken i materialet. Således hör lösningen närmast till den lediga stilen i materialet.

7.2 Participuttryck

Såsom diskuterats i kapitel 5 hör satsgraden *participuttryck* till inbäddningar, eftersom den inte har någon finit verbform i ytstrukturen och den inte kan betraktas som sats. Den liknar den fullständiga satsen ändå mera än de andra inbäddningarna. Motsvarigheterna i denna huvudkategori motsvarar agentparticipfrasen i fråga om satsgrad.

Sådana enkla participattribut som består av ett particip och saknar formell motsvarighet till subjektet räknas till kategorin övrigt, eftersom deras andel endast är 1,2 % av materialet. Huvudkategorin *participuttryck*, som består av attributiva participuttryck, omfattar endast kategorierna *agentkonstruktion* och *predikativt attribut*. Den första är av formen *den av Kalle köpta bilen* och den senare av formen *bilen, köpt av Kalle*. Även om konstruktionerna liknar varandra är de olika; konstruktionerna samt leden inom dem är placerade på olika sätt. Fördelningen är följande:

Tabell 7. Motsvarigheter som är av satsgraden *participuttryck*

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
agentkonstruktion	1	0,8	21	14,0	27	18,0	49	11,4
predikativt attribut	2	1,5	6	4,0	2	1,3	10	2,3
participuttryck	3	2,3	27	18,0	29	19,3	59	13,7

Tabell 7 visar att kategorin *agentkonstruktion* (11,4 %) är avsevärt större än kategorin *predikativt attribut* (2,3 %); den är ca fem gånger större. Det finns nästan inga agentkonstruktioner i romanen, men de är starkt representerade i de juridiska verken. Det predikativa attributet har använts oftast i läroboken och mera sällan i romanen och lagboken.

7.2.1 Agentkonstruktion

I denna kategori har agentparticipfrasen återgivits med agentkonstruktion. Ingo (1995: 94) kallar det svenska participattribut som är av formen *agent + perfekt particip* (t.ex. *den av Kalle köpta bilen*) för agentkonstruktion. Jag använder denna benämning även om t.ex. Thorell (1973: 149f.) kallar dylika konstruktioner endast för participattribut. Huvudord motsvaras av huvudord, agentparticip av perfekt particip och genitivsubjekt av agentadverbial.

- (19) Suomen Pankin vahvistaman viitekoron mukaan
Enligt den av Finlands Bank fastställda referensräntan
(IFRO 189/193)
- (20) korttelin mummojen vaalimiin pihojen pikkuruisiin kukkapenkkeihin
de av kvarterets tanter ömt omhuldade små rabatterna på gården
(RG 58/57)
- (21) [...] taikka heidän kutakin vaaliviranomaista varten erikseen kirjallisesti
valtuuttamallaan henkilöillä
[...] eller av dem särskilt för varje valmyndighet skriftligen
befullmäktigade personer (FL 51/51, § 184)

Både agentparticipfrasen och agentkonstruktionen fungerar som framförställda attribut. I exempel 19 innehåller agentparticipfrasen inga verbbestämningar, och det svenska participet har inga andra verbbestämningar än agentadverbialet. Eftersom de svenska framförställda participattributen endast tar gradadverbial i ledig stil, används den svenska agentkonstruktion som innehåller ett agentadverbial närmast i formell stil (se SAG 1999a: 73).

Det finns ändå ett exempel i denna kategori som härstammar från romanen (exempel 20). I exemplet har den finska agentparticipfrasen inga egna verbbestämningar, men det svenska participet har fått en annan verbbestämning, *ömt*, som fungerar som sättsadverbial, vid sidan av agentadverbialet. Tillägget medför nya semantiska betydelsekomponenter i meningen (se kapitel 5). Eftersom det svenska participet har två adverbial, är det enda exemplet på agentkonstruktionen i den ledigare stilen i materialet tungt. Det juridiska materialet inkluderar lika tunga exempel på agentkonstruktion.

Det finns ett ännu tyngre exempel på agentkonstruktion (exempel 21) i materialet, och det finns i lagboken. Enligt Reuter (2003: 37) bör så här tunga framförställda participattribut undvikas i svenskan. Om agentparticipfrasen har egna bestämningar, använder man hellre relativsats än agentkonstruktion vid översättning till svenska (Ingo 2000: 188).

Agentkonstruktionen är den närmaste motsvarigheten till finskans agentparticipfras på den formella nivån, eftersom de båda konstruktionerna är participfraser som fungerar som framförställda attribut och ger både agens och handling. Formerna i vilka agens och handling realiseras är ändå olika: agensen uttrycks med genitivform i finskan och med prepositionsfras i svenskan, och handling med agentparticip i finskan och med perfekt particip i svenskan. Agentkonstruktionen är i stora drag lika kompakt som den finska agentparticipfrasen, men det finns morfologiska skillnader på grund av svenskans analytiskhet och finskans syntetiskhet (se kapitel 3). Översättning i denna kategori är *ordagrann*, vilket betyder att agentparticipfrasen är översatt ord för ord och att målspråkets grammatik ändå har beaktats (se Ingo 1991: 67).

Agenten och genitivsubjektet fungerar på olika sätt såsom diskuterats i anslutning till *relativsats i passiv* (se avsnitt 7.1.2). De båda participen fungerar som participattribut. Det svenska participet utgör kärnledet eller huvudordet i agentkonstruktionen, och agenten fungerar som bestämning till detta (se Thorell 1973: 73f.; SAG 1999a: 71).

Den bestämda artikeln (pronomen) har inte determinativ syftning i denna kategori, eftersom huvudordet i en determinativ konstruktion alltid står utan slutartikel och det attributiva ledet vanligen inte utgörs av ett participattribut (se Thorell 1973: 59f., 84). Betydelsen hos pronomenet blir således inte definierat genom agentkonstruktionen. Pronomenet krävs endast därför att huvudordet är i bestämd form och har framförställda attribut.

Enligt Jörgensen och Svensson (1986: 65, 124f) kan både det predikativa attributet och agentkonstruktionen betraktas som predikativfraser, eftersom de kan parafraseras med en attributiv relativsats. Agentkonstruktionen *den av Kalle köpta bilen* kan således parafraseras med *bilen, som är köpt av Kalle*. Denna konstruktion är relativsats i s.k. *vara-passiv*. Eftersom djupstrukturen alltid återges med aktiva kärnsatser, är djupstrukturen även i denna kategori *bilen. Kalle har köpt en bil* och agentkonstruktionen har samma grundbetydelse som agentparticipfrasen. Den enda skillnaden är att agentkonstruktionen verkligen har passiv betydelse. Såsom diskuterats i kapitel 2 är betydelsen hos perfekt participet passiv med transitiva verb, medan

agentparticipets diates inte är passiv på samma sätt. Fast agentkonstruktionen har passiv betydelse, framhäver den ändå inte verbskeendet såsom relativsatsen i passiv gör. Det som vanligen betonas är agenten, såsom genitivsubjektet betonas i agentparticipfrasen. Eftersom konstruktionen är i passiv, har agenten ändå ett mera opersonligt grepp på verbskeendet, och konstruktionen används i att skapa opersonlig stil.

Fast agentkonstruktionen är den formellt närmaste motsvarighet till agentparticipfrasen, väljer man ofta ändå någon annan konstruktion av stilistiska skäl (Ingo 2000: 188). Agentkonstruktionen är stel, och den hör hellre till den högtidliga stilen (Ingo 1995: 97). Även enligt Jørgensen och Svensson (1986: 68) är sådana här participfraser tunga och formella. Såsom diskuterats i kapitel 3 konstruerar man ogärna framförställda participattribut med egna bestämningar utan föredrar högerförgrenade konstruktioner i svenskan. Detta är tvärtom i finskan, där man dessutom föredrar genitiv- och participattribut. Därför är agentkonstruktionen stilistiskt sett en ännu stelare konstruktion i svenskan än agentparticipfrasen är i finskan. Agentkonstruktionen är en stilistiskt nära motsvarighet till agentparticipfrasen i de juridiska verken, där stilen är formell och betydelsen måste återges noggrant. Fördelningen i materialet visas i tabell 8.

Tabell 8. *Agentkonstruktion* som motsvarighet till agentparticipfasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
agentkonstruktion	1	0,8	21	14,0	27	18,0	49	11,4

Agentkonstruktionen har använts endast en gång i romanen, vilket utgör 0,8 % av hela materialet. Eftersom andelarna är avsevärt större i läroboken (14 %) och lagboken (18 %), hör konstruktionen i mitt material samman med formell stil. I de juridiska verken är agentkonstruktionen den näst populäraste motsvarigheten till agentparticipfrasen efter konstruktionen relativsats i aktiv.

7.2.2 Predikativt attribut

Med *predikativt attribut* avses de particip- och adjektivfraser som fungerar som efterställda attribut (SAG 1999: 88). I mitt material utgörs det predikativa attributet av en participfras, som är av formen *bilen, köpt av Kalle*, trots att t.ex. Thorell (1973: 149f.) betraktar dylika konstruktioner endast som participattribut. Huvudord motsvaras av huvudord, genitivsubjekt av agentadverbial och agentparticip av perfekt particip eller presens particip.

- (22) [...] olin paljastanut tärkeitä tietoja uudelle kilpailijalle, *naisen johtamalle* yritykselle.
 [...] jag hade avslöjat viktiga uppgifter för en ny konkurrent, ett företag *lett av en kvinna*. (RG 22/21)
- (23) jokaisesta ehdokkaaksi asetetusta 3 kohdassa tarkoitettusta Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalaisesta *kotivaltion viranomaisen antama* todistus, josta ilmenee, että [...]

för varje i 3 punkten avsedd medborgare i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen som är uppställd som kandidat ett intyg *utfärdat av en myndighet i hemstaten* av vilket framgår att [...] (FL 50/50, § 172)

Det framförställda participattributet motsvaras av ett efterställt participattribut. I exempel 22 fungerar hela nominalfrasen, där agentparticipfrasen ingår, som apposition till ordet *kilpailija* (konkurrent). Agentparticipfrasen motsvaras av ett predikativt attribut, och även det svenska huvudordet och det predikativa attributet fungerar tillsammans som apposition.

Nominalfrasen i exempel 23 är tung, eftersom huvudordet *todistus* (ett intyg) inte bara bestäms av en agentparticipfras utan också av ett långt framförställt lokalkasusattribut (se kapitel 3) samt ett efterställt satsattribut. Lokalkasusattributets huvudord *kansalaisesta* (medborgare) har dessutom fyra framförställda attribut, som innehåller bl.a. två particip. Själva agentparticipfrasen är ändå enkel och innehåller inga verbbestämningar. Det motsvaras av ett predikativt attribut. Även om det är möjligt att

ett predikativt attribut innehåller andra verbbestämmingar vid sidan av agentadverbiallet, är detta inte fallet i någon motsvarighet i kategorin (se SAG 1999a: 89).

Det predikativa attributet är formellt relativt nära agentparticipfrasen men inte lika nära som agentkonstruktionen. Även det predikativa attributet utgörs av en participfras, som uttrycker både agens och handling. Den finska genitivformen motsvaras av en prepositionsfras (agent), och agentparticipet motsvaras oftast av ett perfekt particip. Både i föregående och i denna kategori står participet närmast huvudordet (se Jörgensen & Svensson 1986: 125). I denna kategori betyder detta att participet står framför agenten. Det predikativa attributet skiljer sig från agentparticipfrasen och agentkonstruktionen i att participet placeras framför beteckningen för agens och att det predikativa attributet placeras efter huvudordet. De morfologiska skillnaderna har diskuterats i kapitel 3. På den syntaktiska nivån motsvaras det obligatoriska genitivsubjektet av det frivilliga agentadverbiallet. Participet fungerar som participattribut i båda språken. Såsom i agentkonstruktionen utgör participet kärnledet eller huvudordet i det predikativa attributet och agenten fungerar som bestämning till det (Thorell 1973: 73f.; SAG 1999a: 71).

Det predikativa attributet har en viss tyngd, och det består sällan av ett enkelt ord; participet har vanligen egna efterställda bestämningar (SAG 1999: 88). Den efterställda bestämningen utgörs av agentadverbiallet i denna analys. Eftersom participet i det predikativa attributet kräver åtminstone en egen bestämning kan motsvarigheten till agentparticipfrasen lätt konstrueras till ett predikativt attribut.

Benämningen *predikativt attribut* innebär att konstruktionen kan tänkas fungera som predikativ (predikatsfylld). Således betyder frasen *en bil köpt av Kalle* att bilen är köpt av Kalle, och den kan parafraseras med frasen *en bil som är köpt av Kalle*. Eftersom verbet är nästan innehållstomt (kopula) kan det utelämnas. Det predikativa attributet uttrycker beskaffenhet eller tillstånd hos huvudordet. (Se Jörgensen & Svensson 1986: 124; SAG 1999a: 92.) Det predikativa attributet kan således ses som en förenkling av en relativsats i s.k. *vara*-passiv. Djupstrukturen även i denna kategori är av formen *en bil. Kalle har köpt en bil*. Huvudordet i det predikativa attributet utgörs

vanligen av ett perfekt particip, men det kan utgöras även av ett presens particip (SAG 1999: 89). När huvudordet utgörs av ett presens particip, är betydelsen litet annorlunda. Då parafrastras det predikativa attributet inte med en relativsats i *vara*-passiv, utan participet motsvaras av en finit verbform i djupstrukturen.

- (24) Sekä tavallisissa *yksityishenkilöiden muodostamissa* yhdistyksissä että liitoissa [...]
Både i vanliga föreningar *bestående av enskilda personer* och i förbund [...] (IFRO 318/324)

Betydelsen i exempel 24 är således *vanliga föreningar består av enskilda personer*, och exemplet kan parafrastras med *vanliga föreningar, som består av enskilda personer*. Exempel 24 är ett speciellt fall av predikativt attribut, även därför att ordet *bestående* har ringa betydelseinnehåll jämfört med vad den följande prepositionen *av* har. En sådan här användning av predikativa attribut hör främst till neutralt skriftspråk. (Se SAG 1999a: 89, 92.)

Huvudordet är i obestämd form i varje exempel i denna kategori. Enligt SAG (1999a: 92) är detta det vanliga fallet, såsom att konstruktionen är icke-restriktiv (parentetisk). Det predikativa attributet bestämmer således inte betydelsen hos huvudordet, utan ger tilläggsinformation (SAG 1999: 93).

Konstruktionen predikativt attribut är semantiskt nära den finska agentparticipfrasen men har, liksom den svenska agentkonstruktionen, en passiv betydelse; betydelsen hos agentparticipet är inte passiv på samma sätt. Det predikativa attributet används således i att skapa opersonlig stil. Enligt SAG (1999a: 89) används de predikativa attribut som har ett particip som huvudord oftast i formell stil. Konstruktionen är ändå inte lika stel som den finska agentparticipfrasen eller den svenska agentkonstruktionen; den är efterställd och gör nominalfrasen högerförgrenad. Ett predikativt attribut används ofta om ett motsvarande framförställt attribut inte verkar vara en fungerande lösning (SAG 1999: 89). Det kan väljas bl.a. om agentkonstruktionen gör ett för tungt intryck

(Sundman 1993: 182; Reuter 2003: 38). Tabell 9 visar hur kategorin fördelar sig i materialet.

Tabell 9. *Predikativt attribut* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
predikativt attribut	2	1,5	6	4,0	2	1,3	10	2,3

Konstruktionen *predikativt attribut* används i varje verk, men de flesta motsvarigheterna finns i läroboken (4 %). I romanen och lagboken är andelarna ungefär lika stora sinsemellan (1,5 % och 1,3 %).

7.3 Predikatslös

Som redan konstaterats används participattribut inte i lika stor utsträckning i svenskan som i finskan. De finska agentparticipfraser som inte motsvaras av participuttryck i svenskan återges till största delen med mera verbala konstruktioner, men en del återges med mindre verbala konstruktioner. Den sista större huvudkategorin omfattar förenklingar av olika slag, d.v.s. de motsvarigheter som är av satsgraden predikatslös. De ifrågasvarande kategorierna är *genitivattribut*, *prepositionsattribut* och *adjektivattribut*. Huvudordet motsvaras alltid av huvudordet.

Såsom diskuterats i kapitel 6 är *predikatslös* den lägsta och mest kompakta satsgraden, och hör till inbäddningar. Motsvarigheterna befinner sig tre grader lägre i satsgradsskalan än agentparticipfrasen och har således mindre egenskaper av en fullständig sats. Det borde inte finnas något kvar av själva predikatet inom denna huvudkategori, men det finns vissa undantag. Motsvarigheten kan nämligen utgöras av ett adjektiv som har samma rot som ett motsvarande verb (exempel 32 nedan) eller av ett particip som har blivit adjektiviskt (exempel 33). Eftersom båda dessa fall ändå

definieras som adjektiv, är de mindre verbala än particip och hör till denna huvudkategori. Fördelningen är följande:

Tabell 10. Motsvarigheter som är av satsgraden *predikatslös*

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
genitivattribut	6	4,6	10	6,7	11	7,3	27	6,3
prepositionsattr.	1	0,8	8	5,3	9	6,0	18	4,2
adjektivattribut	4	3,1	3	2,0	3	2,0	10	2,3
predikatslös	11	8,4	21	14,0	23	15,3	55	12,8

Tabell 10 visar att andelen exempel växer relativt jämnt från adjektivattribut (2,3 %), genom prepositionsattribut (4,2 %), till genitivattribut (6,3 %). Prepositionsattributet förekommer nästan enbart i de juridiska verken, och även genitivattributet förekommer oftare i dem än i romanen. Andelen adjektivattribut är däremot störst i romanen.

7.3.1 Genitivattribut

Agentparticipfrasen motsvaras av ett genitivattribut i denna kategori. Agentparticipet har formellt utelämnats, och det finska subjektet, som står i genitiv, motsvaras av genitivform även på svenska. Genitivsubjekt och genitivattribut har samma form, fast de fungerar på olika sätt: den första som subjekt i agentparticipfrasen och den senare som attribut till huvudordet. I varje exempel i denna kategori är agentparticipet relativt innehållstomt och fungerar närmast som en sammanbindande länk mellan genitivsubjekt och huvudord. Det liknar således de förmedlande participattribut som diskuterats i kapitel 3, fastän termen strikt taget används om participattribut placerade efter lokalkasusattribut.

- (25) Ehdokkaiden saamat äänimäärät
Kandidaternas röstetal (FL 40/40, § 88)
- (26) Abraham Lincolnin Cooper Instituutissa vuonna 1860 pitämää puhetta
Abraham Lincolns tal vid The Cooper Institute år 1860 (RG184/178)
- (27) Valtioneuvoston vuonna 1984 tekemän periaatepäätöksen mukaan
Enligt statsrådets principbeslut från år 1984 (IFRO 109/111)

Enligt Itkonen (2000: 84) är det finska agentparticipet onödigt i många fall, i vilka ett genitivattribut vore slagkraftigare. I den finska frasen i exempel 25 kunde attributet bestå av ett genitivattribut (*ehdokkaiden äänimäärät*). Detta förklarar varför det svenska genitivattributet kan motsvara den finska agentparticipfrasen; motsvarande konstruktion rekommenderas även i finskan.

Det är mera tvivelaktigt om den finska frasen i exempel 26 vore möjlig utan agentparticipet, eftersom den innehåller verbbestämningar som då skulle uttryckas med lokalkasusattribut: *Abraham Lincolnin puhetta Cooper Instituutissa vuonna 1860*. Huvudordet (*puhetta* 'tal') är ett verbalabstrakt, och såsom det framgår av kapitel 3 kan det enligt Ingo (2000: 167) vara möjligt att använda lokalkasusattribut, när huvudordet är verbalabstrakt. Frasen vore ändå tung utan agentparticipet, och såsom diskuterats används de finska lokalkasusuttrycken i första hand som bestämmningar till verbet. Användningen av förmedlande particip är typisk för finskan, och agentparticipet är därmed utsatt i exempel 25 och 26. Participet har formellt utelämnats i de svenska fraserna. Alla verbbestämningarna inom agentparticipfrasen i denna kategori motsvaras av efterställda prepositionsattribut (exempel 26 och 27).

I den finska frasen i exempel 27 behöver ordet *mukaan* 'enligt' huvudordet i genitivform framför sig. Verbbestämningen kan därför inte konstrueras till ett efterställt lokalkasusattribut (valtioneuvoston periaatepäätöksen *vuodelta 1984* mukaan), utan den finska frasen kräver närvaron av ett förmedlande agentparticip. I svenskan placeras prepositionen *enligt* framför nominalfrasen, och den behöver inte stå intill huvudordet. Det förmedlande participet blir onödigt.

Såsom tidigare konstaterats utelämnas de förmedlande participattributen gärna vid översättning till svenska. Även om en finsk fras som innehåller ett agentparticip är mera konkret, är utelämningen inte semantisk när participet är relativt innehållstomt. Det ringa betydelseinnehållet framkommer då implicit. En ordagrann översättning, d.v.s. en översättning med agentkonstruktion, är inte typisk för svenskan när participet är förmedlande. Den följer den finska modellen för slaviskt (se Reuter 2003: 39; SLAF 2004: 67).

När ett förmedlande agentparticip utelämnas vid översättning, är det möjligt att återge genitivsubjektet med dess närmaste formella motsvarighet, genitivform. Genitivattributet kan inte användas vid översättningen av agentparticipfrasen om participet kvarstår (jfr den felaktiga översättningen *Kalles köpta bil*). Huvudordet till genitivattributet är alltid bestämt, även om det är i obestämd form (Andersson 1999: 64f.). Konstruktionen är därför möjlig endast om huvudordet är bestämt.

Fast själva participet utelämnas, kan även genitivattributet uttrycka olika slags förhållanden. Enligt SAG (1999a: 27) uttrycker genitivattributet endast en vag relation till huvudordet, men språkbrukaren som har pragmatisk kunskap om referenterna gör sin egen tolkning av relationen. Denna kan hänföra sig bl.a. till ägare och egendom (possessiva genitivattribut) eller agens och aktion (subjektiva attribut) (se SAG 1999a:27). Ungefär hälften av alla genitivattribut i materialet är possessiva (exempel 25) och hälften subjektiva (exempel 26 och 27). Eftersom agentparticipfrasen uttrycker handling som bl.a. kan vara ägande (se avsnitt 2.1), är det naturligt att frasen återges med ett subjektivt eller possessivt genitivattribut. Vid subjektiva genitivattribut utgörs huvudordet av en verbalabstrakt (Jørgensen & Svensson 1986: 20). Exempel 26 kan parafraseras med satsen *Abraham Lincoln talade (höll ett tal) vid The Cooper Institute år 1860*. Det subjektiva genitivattributet motsvarar subjektet, nominaliseringen det finita verbet och de efterställda attributen verbbestämningarna i den fullständiga satsen (se Thorell 1973: 47; Jørgensen & Svensson 1986: 128f.). Det possessiva genitivattributet uttrycker tillhörighet av något slag (Jørgensen & Svensson 1986: 20.) Genitivsubjekt och genitivattribut har ändå inte fullkomligt identiska betydelseinnehåll eftersom genitivsubjektet uttrycker agens tydligare.

Genitivattributet är mindre verbalt och uttrycker inte agens och handling lika tydligt som agentparticipfrasen. Konstruktionen hör till en ledigare stil än den tunga agentparticipfrasen. Genitivattributen används ändå i större utsträckning i formell än i ledig stil i svenskan; om substantivet inte uttrycker person, väljer man hellre en prepositionsfras i ledig stil (Thorell 1973: 48).

Tabell 11. *Genitivattribut* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
genitivattribut	6	4,6	10	6,7	11	7,3	27	6,3

Tabell 11 visar att andelen *genitivattribut* är ungefär lika stor i läroboken (6,7 %) som i lagtexten (7,3 %) och mindre i romanen (4,6 %). Konstruktionen används som motsvarighet till agentparticipfrasen oftare i den formella än i den lediga stilen i mitt material.

7.3.2 Prepositionsattribut

Kategorin *prepositionsattribut* består av prepositionsfraser, som fungerar som efterställda attribut. Prepositionsfrasen omfattar en preposition och ett nominalt led, som kallas rektionsled eller rektion (Andersson 1999: 49). Prepositionen anknyter rektionen till dess huvudord (Andersson 1999: 49). Även i denna kategori motsvaras huvudordet av huvudord, men agentparticipet saknar antingen formell motsvarighet då subjektet återges med en prepositionsfras, eller motsvaras av en preposition då genitivsubjektet motsvaras av en rektion. Såsom i föregående kategori är agentparticipen i denna kategori relativt innehållstomma och fungerar närmast som förmedlare mellan subjekt och huvudord.

- (28) sellainen *valtion tai kunnan viranomaisen tekemä* ratkaisu, johon voidaan hakea muutosta
ett sådant avgörande *av staten eller en kommun*, i vilket ändring kan sökas (IFRO 292/298)
- (29) *Edustajan tekemä* ehdotus, joka tarkoittaa uuden ja hallituksen esitykseen sisällyttömän määrärahan tai muun päätöksen ottamista talousarvioon
Ett förslag *från en riksdagsledamot* om att ett nytt anslag som inte ingår i propositionen eller något annat beslut ska tas i budgeten (FL 24/23, § 59)

De finska fraserna i exempel 28 och 29 vore möjliga även utan de förmedlande agentparticipen, då betydelsen hos agentparticipfrasen skulle uttryckas med genitivattribut (sellainen *valtion tai kunnan viranomaisen* ratkaisu, johon voidaan hakea muutosta. *Edustajan* ehdotus, joka...). Enligt min mening vore ett lokalkasusuttryck i den attributiva ställningen främmande för finskan i dessa exempel (ratkaisu *valtiolta tai kunnalta*, ehdotus *edustajalta*), trots att huvudorden är verbalabstrakter. De är inte heller möjliga, därför att de finska nominalfraserna innehåller en relativsats och det relativa pronomenet kräver korrelatet framför sig. Huvudordet utgörs ofta av ett verbalsubstantiv såsom i föregående kategori.

Att använda ett förmedlande particip är ofta onödigt och även onaturligt i svenskan, t.ex. *ett av en riksdagsledamot gjort förslag*. Såsom konstaterats utelämnas förmedlande particip gärna vid översättning till svenska, såsom i exempel 28, och det ringa betydelseinnehållet hos det förmedlande agentparticipet får implicit motsvarighet. Då huvudordet är obestämt utesluts möjligheten att använda genitivattribut i svenskan, och största delen av huvudorden i kategorin är obestämda. I det analytiska svenska språket är det ändå möjligt att omskriva genitivattributet med ett prepositionsattribut. Såsom diskuterats i kapitel 3, är det typiskt för finskan att använda förmedlande participattribut, eftersom de efterställda lokalkasusattribut inte kan användas lika smidigt som prepositionsattribut i svenskan (se SLAF 2004: 67).

I exempel 28 har det förmedlande agentparticipet utelämnats formellt och genitivsubjektet motsvaras av en *av*-fras. Silén (1997: 66) konstaterar bl.a. följande: ”*Av*-prepositionen [...] är den enda preposition som fullständigt motsvarar agenten i den finska agentkonstruktionen.” Prepositionsattributet i exempel 28 återger betydelsen

mera exakt än prepositionsattributen i exempel 29 och 30, eftersom det är en omskrivning av svenskans subjektiva genitivattribut (se avsnitt 7.3.1). Prepositionsfrasen i exempel 28 motsvarar agenten i de svenska passiva konstruktionerna; agenten motsvarar subjektet i de aktiva konstruktionerna. Till skillnad från exempel 29 och 30 tillägger prepositionsattributet inga nya betydelsekomponenter till frasen. Betydelsekomponenten *agens* uttrycks en aning tydligare i den finska agentparticipfrasen, som ger både agens och verksamhet.

I de flesta exempel i denna kategori motsvaras genitivsubjektet av en rektion och agentparticipet av en preposition. I exempel 29 motsvaras agentparticipet av prepositionen *från*, som uttrycker att förslaget kommer från någon riktning. Motsvarigheten är något förändrad på den semantiska nivån, eftersom den inte ger tydlig agens och verksamhet såsom agentparticipfrasen gör. Den fyller ändå samma funktion som agentparticipfrasen och är således en pragmatiskt exakt översättning. Agentparticipet motsvaras av en preposition även i exempel 30.

- (30) työttömyyden tuomaa ahdinkoa
kriser på grund av arbetslöshet (RG 256/251)

Agentparticipet *tuomaa* motsvaras av *på grund av*. *På grund av* har lexikaliserats som flerordspreposition, vilket betyder att det fungerar som en preposition i sin helhet (SAG 1999: 95f.). Den används för att ge orsak. Motsvarigheten är inte semantiskt exakt, eftersom agentparticip och preposition är av olika ordklass och eftersom den senare inte är verbal. Dessutom innebär motsvarigheten i exempel 30 en modulation, eftersom den finska frasen betyder *kriser, som arbetslösheten för/har fört med sig*. Att agentparticipet kan motsvaras av prepositionen möjliggörs av att det är relativt innehållstomt. Prepositionsattributet fungerar bra semantiskt, vilket i detta fall även beror på att det finska genitivsubjektet inte uttrycker person.

De finska och svenska fraserna skiljer sig från varandra i hög grad på den formella nivån, eftersom ett framförställt participattribut motsvaras av ett efterställt prepositionsattribut. I de flesta fall motsvaras agentparticipet av en preposition och

genitivsubjektet av en rektion (exempel 29 och 30). Det finska genitivsubjektet står i genitivform, medan rektionen utgörs av ett nominalt led, som står i grundkasus, d.v.s. i omarkerad form (se Jørgensen & Svensson 1986: 20). Konstruktionerna är olika på den syntaktiska nivån, men den svenska prepositionen anknyter rektionen till huvudordet, såsom det finska förmedlande agentparticipet anknyter genitivsubjektet till huvudordet. Övriga använda prepositioner i materialet är *enligt, med, mot, för, i, genom* samt flerordsprepositionen *till följd av*. Det finns några fall, där agentparticipfrasen har återgivits med ett prepositionsattribut, även om den innehåller verbbestämningar. Då motsvaras även verbbestämningarna av prepositionsattribut, såsom i föregående kategori, och de är placerade efter det första prepositionsattributet.

När agentparticipet är relativt innehållstomt, kan det vara möjligt att hitta en preposition som motsvarar betydelsen hos agentparticipet. Översättningarna är semantiskt något förändrade i största delen av exemplen i denna kategori, men pragmatiskt är de exakta. När prepositionsattributet består av en *av*-fras, är motsvarigheten semantiskt mera exakt. Konstruktionen prepositionsattribut är ändå mindre verbal än agentparticipfrasen, eftersom agens och verksamhet inte ges lika tydligt. Konstruktionen hör till en opersonlig och effektiv stil. Eftersom den är efterställd är den typisk för svenskan.

Tabell 12. *Prepositionsattribut* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
prepositionsattribut	1	0,8	8	5,3	9	6,0	18	4,2

Tabell 12 visar att kategorin *prepositionsattribut* används nästan enbart i den mera formella stilen i mitt material. Andelen exempel är ungefär lika stor i läroboken som i lagboken (5,3 % och 6 %), medan andelen exempel i det skönlitterära verket (0,8 %) är liten.

7.3.3 Adjektivattribut

I den sista kategorin av *predikatslös* motsvaras agentparticipfrasen av ett adjektivattribut, som består av en adjektivfras. Översättningen är relativt fri, eftersom adjektivattributet kan vara en formell motsvarighet antingen till genitivsubjektet eller till agentparticipet och således sakna formell motsvarighet till det andra. Adjektivattributet kan även bestå av en sammansättning och vara en formell motsvarighet till både genitivsubjektet och agentparticipet. Alla dessa tre fall räknas till denna kategori, eftersom kategoriseringen baserar sig på formen hos den svenska motsvarigheten. Det är inte alltid självklart om motsvarigheten räknas till adjektiv eller particip, och då anlitar jag SAOL (2006).

- (31) *luonnontieteiden antaman tiedon perusteella*
 på basis av *naturvetenskapliga* kunskaper (IFRO 284/290)

I exempel 31 fungerar adjektivattributet som formell motsvarighet till genitivsubjektet, medan motsvarigheten till agentparticipet är implicit. Alternativt kunde avledningsmorfemet *-lig* anses som motsvarighet till agentparticipet. Endast en del av agentparticipen i denna kategori är förmedlande, då agentparticipet behövs som en förmedlare mellan genitivsubjekt och huvudord (exempel 31). Såsom diskuterats är det bra att utelämna sådana här innehållstomma particip vid översättningen till svenska, och detta framkallar ingen semantisk utelämning. I exempel 31 kan motsvarigheten till genitivsubjektet lätt konstrueras till ett adjektiv; en genitivform skulle inte fungera. Ett adjektivattribut är en naturligare konstruktion även på finska (*luonnontieteellisen tiedon perusteella*). Enligt det som diskuterats i kapitel 6 kan ett adjektivattribut parafraseras med en *som*-sats, där adjektivet fungerar som predikativ, t.ex. *kunskaper, som är naturvetenskapliga*. Motsvarighetens djupstruktur är *kunskaper, som är naturvetenskapliga*, medan agentparticipfrasens djupstruktur är *tiedon, jonka luonnontieteet antavat*. Fastän motsvarigheten inte är semantiskt exakt, fyller den samma funktion som agentparticipfrasen. Motsvarigheten är alltså pragmatiskt exakt.

- (32) Oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta maksutta tarpeelliseksi katsomaansa virka-apua sekä *tarvitsemansa* jäljennökset tai tulosteet viranomaisten sekä muiden valvottavien asiakirjoista ja tiedostoista. Justitieombudsmannen har rätt att av myndigheterna avgiftsfritt få den handräckning som han eller hon anser behövlig samt *behövliga* kopior eller utskrifter av handlingar och datafiler hos myndigheter och andra övervakade. (FL 62/62, § 6)
- (33) muutama *valonheittäjän hyväilemä* kirkko, pankki ja teatteri joiden ympärillä parveillaan
en och annan *fasadbelyst* kyrka, bank eller teater där folk samlas
(RG 383/372)

I exempel 32 motsvaras agentparticipet av adjektivet *behövliga*, medan genitivsubjektet saknar formell motsvarighet. Utelämningen är inte heller i detta exempel semantisk, utan subjektet kan utläsas ur kontexten. I exempel 33 motsvaras både genitivsubjektet och agentparticipet av ett enda ord: en sammansättning, som fungerar som adjektivattribut. Ordet *fasadbelyst* är adjektiviskt (SAOL 2006). Antagligen finns det sällan ett adjektiv som kan motsvara både subjekt och particip. Översättningen har förlorat den bildliga karaktär som ingår i den finska frasen, eftersom orden *belysa* och *hyväillä* 'smeka' bär olika betydelsekomponenter.

Det är svårt att återge agentparticipfrasens verbbestämningar med konstruktionen adjektivattribut. Det är ändå möjligt eftersom det finns ett fall, där översättaren har återgivit verbbestämningen som förled i sammansättningen. Några av adjektivattributen i kategorin består av ett perfekt particip, som har lexikaliserats som ett adjektiv (exempel 33). Största delen av adjektivattributen består ändå av en avledning, där roten motsvarar antingen det nominala eller verbala ledet i agentparticipfrasen. Roten motsvarar genitivsubjektet i exempel 31 (*naturvetenskap*) och roten av agentparticipet i exempel 32 (*behöv-*). Avledningsmorfemet utgörs av suffixet *-lig* i båda fallen, men det finns även exempel på *-ig* och *-sk* i materialet. Avledningsmorfemen används i att bilda nya ord, i detta fall adjektiv (se Andersson 1999: 18). Översättningsmetoden kallas för *transposition*, när rötterna motsvarar varandra, men orden hör till olika ordklasser (Ingo 2007: 70f.).

Adjektivattributet motsvarar agentparticipfrasen inte exakt på den semantiska nivån. På den formella nivån är skillnaderna tydliga, eftersom motsvarigheten är dels implicit, dels av en annan ordklass. Motsvarigheten kan dessutom bestå av en sammansättning. Båda konstruktionerna är framförställda, men adjektivattributet är mindre verbalt och mera kompakt. Det är en enkel och lätt konstruktion i jämförelse med den tunga agentparticipfrasen, som dessutom ger person. Såsom diskuterats i kapitel 4 är andelen adjektiv vanligen liten i sakliga, fackspråkliga texter. Antalet adjektivattribut är inte stort i materialet, och konstruktionen har använts som motsvarighet till agentparticipfrasen på följande sätt (se tabell 13):

Tabell 13. *Adjektivattribut* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
adjektivattribut	4	3,1	3	2,0	3	2,0	10	2,3

Konstruktionen utgör en av de minsta kategorierna i materialet. Den har använts relativt jämnt mellan de tre verken men något oftare i romanen (3,1 %) än i de juridiska verken (2 % och 2 %). Således används adjektivattributet som motsvarighet till agentparticipet en aning oftare i den lediga än i den formella stilen i materialet. Efter att ha presenterat kategorierna av olika satsgrader, kommer jag som följande att framlägga de två resterande kategorierna, *oöversatt* och *övrigt*.

7.4 Oöversatt

Kategorin *oöversatt* består av de svenska motsvarigheter som saknar formell motsvarighet till både subjekt och agentparticip i agentparticipfrasen. Huvudordet är vanligen det enda som kvarstår, men ifall agentparticipfrasen innehåller en egen bestämning kan denna ha återgivits i den svenska frasen.

- (34) [...] avustus myönnetään puolueelle *sen tekemän* hakemuksen perusteella.
[...] understöd beviljas parti på ansökan. (FL 60/60, § 1)
- (35) Kotona tipauttelin sitten *ansaitsemani* rahat *pankista saamaani*
Maapallokerhon sinilaikulliseen säästömaapalloon.
Hemma lät jag sedan slantarna trilla ner i spararklubbens blåskimrande
jordglobsbössa. (RG 74/72)
- (36) Me joimme marjoista ja hedelmistä puristamaamme nektaria jota
ohensimme *kaivosta hakemallamme* hiukan mudanmakuisella vedellä
Vi drack nektar som vi pressade ur bär och frukter och spädde med
brunnsvattnet som smakade svagt av dy (RG 400/387)

I exempel 34 är motsvarigheten till både genitivsubjektet och agentparticipet implicit. Agentparticipet är förmedlande och kan därför utelämnas. Genitivsubjektet kan förstås av sammanhget, eftersom det är en självklarhet att den som vill ha understöd skriver ansökan.

Exempel 35 inkluderar två agentparticipfraser. Subjekt och agentparticip har formellt utelämnats i båda fallen vid översättningen. Det berättas tidigare i texten hur huvudpersonen har tjänat pengar, och därför är det inte nödvändigt att poängtera vilka pengar det är fråga om (*ansaitsemani* 'som jag hade tjänat'). Betydelsen finns således implicit i kontexten. Den senare agentparticipfrasen omfattar subjekt, agentparticip och verbbestämning (*pankista saamaani* 'som jag fått av banken'). Hur sparbössan har hamnat hos huvudpersonen verkar vara en självklarhet, men omständigheten kan bli onoterad av läsaren av den översatta texten. Jordglobsklubben (maapallokerho) fungerade som spararklubb för barnen inom Föreningsbanken. Översättaren har använt artnamnet *spararklubb*.

Även agentparticipfrasen i exempel 36 omfattar en bestämning (*kaivosta* 'ur brunnen'). Denna har återgivits på svenska, fast agentparticipfrasen annars har lämnats oöversatt. I sammansättningen *brunnsvattnet* motsvarar förledet bestämningen och efterledet huvudordet i den finska frasen. Pronomenet *vi* syftar till en kategori av kvinnor, och man kan anta att de har hämtat vattnet själva, eftersom det inte finns några andra människor på den övergivna holme som de vistas på. Även dessa betydelsekomponenter

blir lätt onoterade, när genitivsubjektet och agentparticipet utelämnas vid översättning. Komponenterna är ändå inte väsentliga för betydelsen i meningen.

Tabell 14. *Oöversatt* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Oöversatt	6	4,6	-	-	4	2,7	10	2,3

Tabell 14 visar att de flesta motsvarigheterna inom kategorin *oöversatt* finns i romanen (4,6 %). Det finns inte ett enda fall av *oöversatt* i läroboken. I lagboken är andelen exempel 2,7 %, men utelämningarna i den är endast formella. Konstruktionen används oftast i den lediga stilen i det undersökta materialet.

7.5 Övrigt

I den allra sista kategorin *övrigt* finns de motsvarigheter som inte kan klassificeras i någon av de övriga kategorierna. Motsvarigheterna är till största delen relativsatser.

- (37) Ylipäänsä patsaita on siroteltu ovelasti kaupunkeihin juuri *naisten suosimiin* luku- ja lepopuistoihin [...]
På det hela taget kan sägas att statyerna är ytterst raffinerat utposterade just i de parker *där kvinnor gärna* sitter och tar igen sig eller läser [...]
(RG 220/214)
- (38) Eduskunnalla on oikeus saada valtioneuvostolta *asioiden käsittelyssä tarvitsemansa* tiedot.
Riksdagen har rätt att av statsrådet få de upplysningar *som behövs för behandlingen av ett ärende*. (FL 6/6, § 47)
- (39) Kirjaston hyllyjen välissä kadehdin [...] *tuulen selaamia kirjoja* ja sähkönsinistä kirjoitusmustetta, [...]
Där mellan hyllorna tänkte jag med avund på [...] *vinden som blåddrar i böckerna*, lysande blått bläck, [...] (RG 62/60)

Relativsatserna i exempel 37–39 uppfyller inte kriterierna för kategorin *relativsats i aktiv* eller *relativsats i passiv*. I exempel 37 motsvaras betydelsen hos agentparticipet inte av ett finit verb utan av adverbialiet *gärna*, medan de två samordnade förleden i det finska huvudordet (*luku-*, *lepo-* 'läse-, rast-') motsvaras av finita verb. Motsvarigheten i exempel 38 består av en relativsats i passiv, men subjektet uttrycks implicit. Såsom noterats baserar sig kategoriseringen på formen hos motsvarigheten. Översättningen i exempel 39 är fri, eftersom huvudordet har förändrats: det svenska huvudordet motsvarar det finska genitivsubjektet. Den finska agentparticipfrasen bestämmer ordet *kirjoja* 'böcker', medan den svenska relativsatsen bestämmer ordet *vinden*. Andra typiska fall av *övrigt*:

- (39) muun tahdonilmaisun antamaan perusteeseen
annan viljeförklaringsgrund (IFRO 171/175)
- (40) Kiitämme osoittamastasi mielenkiinnosta
Vi tackar för visat intresse (RG 163/157)
- (41) velkojan väittämä saamisvaade
borgenärens påstådda fordringsanspråk (IFRO 204/209)

En sammansättning kan motsvara subjekt och agentparticip (exempel 33 i avsnitt 7.3.3), men efterledet i sammansättningen kan även motsvara huvudordet. Förledet motsvarar då antingen subjekt (exempel 40) eller particip. Participet i exempel 40 är förmedlande och återges implicit. Frasen i exempel 41 är vedertagen både på finska och svenska. Motsvarigheten utgörs av ett participattribut, och subjektet förstås implicit ur sammanhaget. Motsvarigheten i exempel 41 ovan är av formen *Kalles köpta bil*, som diskuterats i kapitel 2 och 6. Betydelsen hos den finska frasen är att borgenären påstår att han har fordringar, medan betydelsen i den svenska frasen är att någon annan påstår att borgenären har fordringar.

Annars består kategorin *övrigt* närmast av mera fritt översatta motsvarigheter. I några fall har antalet subjekt blivit större eller mindre, och i några fall har hela nominalfrasen eller t.o.m. meningen utelämnats. De övriga motsvarigheterna i lagboken består av sådana konstruktioner som använts i exempel 38, 40 och 41 samt t.ex. av indirekta

frågesatser, adverbiala bisatser och prepositionsfraser. I läroboken används bl.a. sådana konstruktioner som i exempel 38 och 40–42 som motsvarighet till agentparticipfrasen. Läroboken föredrar i synnerhet sammansättningar. Dessutom finns det t.ex. längre participattribut, som är mera formförändrade än i kategorin *agentkonstruktion* och *predikativt attribut*. För romanens del är översättning fri i många fall. Översättaren av romanen har använt alla de ovanpresenterade konstruktionerna förutom konstruktionen i exempel 38. Jag presenterar fördelningen av kategorin *övrigt* i tabell 15.

Tabell 15. *Övrigt* som motsvarighet till agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
övrigt	23	17,6	16	10,7	14	9,3	53	12,3

Andelen *övrigt* är störst i romanen (t.o.m. 17,6 %). Lösningen föredras oftast i den lediga stilen i det undersökta materialet, vilket antagligen beror på att en stor del av motsvarigheterna i kategorin innebär en förändring av något slag i betydelsen. I de juridiska verken är andelarna mindre men relativt stora (10,7 % och 9,3 %).

7.6 Placering

Hur svårbegriplig en text är beror i stort sett på hur nominalfraserna har konstruerats (Amnell & Pinomaa 1974: 10). Den finska agentparticipfrasen är framförställd, men man föredrar efterställda attribut i svenskan. Såsom konstaterats i avsnitt 1.3 granskar jag formen kortfattat genom att indela kategorierna i *framförställda attribut*, *efterställda attribut*, *andra lösningar* och *övrigt*. *Efterställda attribut* omfattar kategorierna *relativsats i aktiv*, *relativsats i passiv*, *predikativt attribut* och *prepositionsattribut*, medan *framförställda attribut* omfattar kategorierna *agentkonstruktion*, *genitivattribut* och *adjektivattribut*. *Andra lösningar* utgörs av *huvud-/bisats (icke-attributiv)* och

översatt. Kategorin *övrigt* anges skilt eftersom motsvarigheterna inom den är placerade på olika sätt i förhållande till huvudordet.

Tabell 16. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen enligt placering

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1 efterställda attribut	80	61,1	100	66,6	90	59,9	270	62,7
2 framförställda attribut	11	8,5	34	22,7	41	27,3	86	20,0
3 andra lösningar	17	13,0	-	-	5	3,4	22	5,1
4 övrigt	23	17,6	16	10,7	14	9,3	53	12,3
Totalt	131		150		150		431	

Tabell 16 visar att motsvarigheterna till agentparticipfrasen är till största delen (62,7 %) efterställda. Andelen framförställda attribut är 20 % i materialet. Detta talar för att agentparticipfrasen är en speciell konstruktion och att målspråket i materialet är naturligt, eftersom man föredrar efterställda attribut i svenskan. Andelen efterställda attribut är störst i varje verk, medan andelen framförställda attribut är näst störst endast i de juridiska verken. Även vid denna jämförelse kan man lägga märke till tydliga betoningar: man betonar *andra lösningar* och *övrigt* i romanen, *efterställda attribut* i läroboken och *framförställda attribut* i lagboken mera än i de andra verken. Detta beror på att konstruktionerna inom *andra lösningar* (*huvud-/bisats* och *översatt*) huvudsakligen hör till ledig stil, medan konstruktionerna inom *framförställda attribut* hör till en formell stil. Andelen *efterställda attribut* är störst i läroboken, vilket i synnerhet beror på att den föredrar de passiva konstruktionerna *relativsats i passiv* och *predikativt attribut*. Även andelen *prepositionsattribut* är större i den mera formella stilen.

7.7 Sammanfattning

Tabell 17 sammanfattar motsvarigheterna i materialet:

Tabell 17. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1 rel.sats i aktiv	73	55,7	68	45,3	65	43,3	206	47,8
2 agentkonstruktion	1	0,8	21	14,0	27	18,0	49	11,4
3 rel.sats i passiv	4	3,1	18	12,0	14	9,3	36	8,4
4 genitivattribut	6	4,6	10	6,7	11	7,3	27	6,3
5 prepositionsattr.	1	0,8	8	5,3	9	6,0	18	4,2
6 huvud-/bisats	11	8,4	-	-	1	0,7	12	2,8
7 predikativt attr.	2	1,5	6	4,0	2	1,3	10	2,3
8 adjektivattribut	4	3,1	3	2,0	3	2,0	10	2,3
9 ööversatt	6	4,6	-	-	4	2,7	10	2,3
10 övrigt	23	17,6	16	10,7	14	9,3	53	12,3
Totalt	131		150		150		431	

Tabellen 17 visar att agentparticipfrasen motsvaras av många olika slags konstruktioner i det undersökta materialet, eftersom antalet kategorier är 10 och kategorin *övrigt* därtill innehåller många olika slags lösningar. I mitt material motsvaras agentparticipfrasen oftast av *relativsats i aktiv* som förekommer i nästan hälften av alla exempel. De följande populäraste konstruktionerna är *agentkonstruktion* och *relativsats i passiv*, och de sista större kategorierna i materialet utgörs av *genitivattribut* och *prepositionsattribut*. De fyra följande kategorierna, *huvud-/bisats (icke-attributiv)*, *predikativt attribut*, *adjektivattribut* och *ööversatt*, är relativt små, men de visar ändå ett tydligt mönster vid översättning av agentparticipfrasen. Den sista kategorin, *övrigt*, är stor, eftersom den inkluderar bl.a. sådana relativsatser som inte kan klassificeras i kategorin *relativsats i aktiv* eller *relativsats i passiv* (3,2 % av hela materialet). Den inkluderar dessutom t.ex. sammansättningar (1,9 %) och sådana participattribut som saknar formell motsvarighet till subjektet (1,2 %).

Skillnaderna mellan de olika verken eller textgenrerna är tydliga och de åskådliggör hur agentparticipfrasen motsvaras, när språket varierar i fråga om specialiseringsgrad och även i fråga om stil. Eftersom språket i läroboken är nästan lika specialiserat som i lagboken, visar tabellen en kontrast mellan romanen och de juridiska verken. Romanen föredrar de ledigaste konstruktionerna som är *relativsats i aktiv, huvud-/bisats (icke-attributiv)*, *oöversatt* och *övrigt*. Även andelen *adjektivattribut* är en aning större i den. De juridiska verken föredrar i synnerhet *agentkonstruktion*, *relativsats i passiv* och *prepositionsattribut* men även *genitivattribut* och *predikativt attribut*. *Agentkonstruktion* och *prepositionsattribut* hör tydligt ihop med formell stil eftersom det endast finns ett fall av dem i romanen. På motsvarande sätt hör *huvud-/bisats (icke-attributiv)* tydligt ihop med ledig stil, för det finns endast ett fall av den i de juridiska verken.

Skillnaderna mellan de två juridiska verken är mindre men ändå tydliga. De följer de ovannämnda tendenserna mellan en ledigare stil och en mera formell stil, förutom t.ex. att kategorierna *relativsats i passiv* och *predikativt attribut* är populärare i läroboken än i lagboken. Andelen passiva konstruktioner är i själva verket störst i läroboken. Enligt Wellander (1974: 68) är användningen av passiva konstruktioner överdriven i synnerhet i kommittésvenskan. Man föredrar de passiva konstruktionerna i läroboken, medan man i lagboken föredrar den stela agentkonstruktionen samt de mera kompakta lösningarna, *genitivattribut*, *prepositionsattribut* och även konstruktionen *oöversatt*. Betydelsen finns många gånger med implicit i kategorin *oöversatt*, i synnerhet i lagboken. Skillnaden mellan de juridiska verken är störst inom kategorin *agentkonstruktion*. Att motsvarigheterna är stelare i lagboken än i läroboken är således tydligast på grund av fördelningen inom denna kategori. Det finns inget fall av konstruktionen *huvud-/bisats (icke-attributiv)* i läroboken, men det finns ett fall i lagboken. I detta fall är den källspråkliga frasen ändå så tung (exempel 18) att denna lilla skillnad i tabellen berättar inte om hurdana konstruktioner dessa textgenrer vanligen föredrar, utan om hur krångligt det finska lagspråket kan vara.

Tabell 18 visar motsvarigheternas fördelning på huvudkategorierna:

Tabell 18. Svenska motsvarigheter till den finska agentparticipfrasen (indelade i huvudkategorier)

	Roman		Lärobok		Lagtext		Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
rel.sats i aktiv	73	55,7	68	45,3	65	43,3	206	47,8
rel.sats i passiv	4	3,1	18	12,0	14	9,3	36	8,4
huvud-/bisats	11	8,4	-	-	1	0,7	12	2,8
sats	88	67,2	86	57,3	80	53,3	254	58,9
agentkonstruktion	1	0,8	21	14,0	27	18,0	49	11,4
predikativt attribut	2	1,5	6	4,0	2	1,3	10	2,3
participuttryck	3	2,3	27	18,0	29	19,3	59	13,7
genitivattribut	6	4,6	10	6,7	11	7,3	27	6,3
prepositionsattr.	1	0,8	8	5,3	9	6,0	18	4,2
adjektivattribut	4	3,1	3	2,0	3	2,0	10	2,3
predikatslös	11	8,4	21	14,0	23	15,3	55	12,8
ööversatt	6	4,6	-	-	4	2,7	10	2,3
övrigt	23	17,6	16	10,7	14	9,3	53	12,3

Såsom tabellen 18 visar hör den största delen av motsvarigheterna till huvudkategorin *sats* och de är således av satsgraden huvudsats eller bisats. Huvudkategorierna *participuttryck*, *predikatslös* och *övrigt* är ungefär lika stora sinsemellan, och *ööversatt* utgör den minsta huvudkategorin. Huvudkategorierna *participuttryck* och *predikatslös* föredras i den mera formella stilen, medan *sats*, *ööversatt* och *övrigt* föredras i den lediga stilen i materialet. Tendenserna är desamma vare sig man jämför romanen med de juridiska verken eller de två juridiska verken sinsemellan. Endast huvudkategorin *ööversatt*, som används oftare i romanen än i de juridiska verken, används mera sällan i läroboken än i lagboken.

Sats utgör den mest använda huvudkategorin eller satsgraden i materialet (58,9 %). Motsvarigheterna inom den karaktäriseras bl.a. av att verbet är finit och ger tidsform och att det är lätt att använda flera verbbestämningar. Agentparticipfrasen kan täcka

flera olika tidsformer, men i denna huvudkategori måste man välja en viss tidsform vid översättningen. Största delen av motsvarigheterna till den nominala och kompakta agentparticipfrasen är således mera verbala. Huvudkategorin utnyttjas oftast i romanen, d.v.s. i den lediga stilen i materialet. Skillnaden mellan roman och lagbok är ca 14 %.

Den mest använda motsvarigheten, *relativsats i aktiv*, är en naturlig lösning vid översättning av agentparticipfras, eftersom den noggrant motsvarar betydelsen och är lätt att konstruera. Djupstrukturen hos agentparticipfrasen ges med en finsk relativsats i aktiv, vilket förklarar den semantiska exaktheten inom denna kategori. Den svenska konstruktionen är stilistiskt sett ledigare än agentparticipfrasen, eftersom den är mera verbal och placeras efter huvudordet. En stor del (45 %) av motsvarigheterna i kategorin består ändå av en determinativ konstruktion, som hellre hör till den formella stilen än den lediga stilen. 59 % av motsvarigheterna ur de juridiska verken är determinativa inom denna kategori, medan motsvarande andel i romanen är 21 %. Således är motsvarigheterna ur de juridiska verken oftare relativsatser av en mera formell stil. Konstruktionen *relativsats i aktiv* är den oftast använda motsvarigheten i varje verk, men den föredras allra oftast i romanen, där den förekommer i mera än hälften av fallen. Skillnaden till lagboken är ca 12 %.

Fördelningen inom *relativsats i aktiv* och fördelningen inom *relativsats i passiv* skiljer sig från varandra bl.a. i att siffrorna växer i motsatta riktningar. Den enda variabel mellan dessa kategorier är diates. Att *relativsats i aktiv* utnyttjas som motsvarighet till agentparticipfrasen oftare i den lediga än i den formella stilen beror således på att konstruktionen är aktiv. Den skapar en personlig stil.

Även om kategorin *relativsats i passiv* är en avsevärt mindre kategori, utgör den ändå den tredje största kategorin i hela materialet. Även denna konstruktion är mera verbal än agentparticipfrasen och den placeras efter huvudordet. Agentadverbialet motsvarar genitivsubjektet semantiskt, men inte syntaktiskt. Konstruktionen motsvarar agentparticipfrasen bra på den semantiska nivån, men inte lika noggrant som *relativsats i aktiv*, för den motsvarar inte diates i agentparticipfrasens djupstruktur. Den passiva

konstruktionen framhäver verbet och opersonlig stil, och den kan även användas för att skapa känslan av allmängiltighet (se Wellander 1974: 68.). Ibland är det också lättare att uttrycka komplicerade tankar med passiv (Wellander 1974: 68.). Dessa skäl leder till att konstruktionen är populärare i de juridiska verken än i romanen. En relativsats i passiv hör således hellre till den formella än den lediga stilen, och såsom konstaterats i kapitel 4, föredras passiva konstruktioner ännu mera i juridikens språk än i andra fackspråk (se Laurén & Nordman 1987: 164).

Tabellen 18 visar inte en enhetlig tendens inom kategorin *relativsats i passiv*, för konstruktionen används litet oftare i läroboken än i lagboken. Anledningen till detta kan vara att även om konstruktionen föredras i juridikens språk, hör den inte till de mest formella konstruktionerna, eftersom den är av hög satsgrad och efterställd. Såsom redan konstaterats föredras de passiva konstruktionerna i läroboken. Andelen determinativa konstruktioner är mindre i denna än i föregående kategori, men de föredras oftare i de juridiska verken än i romanen även i denna kategori. Kategorin *relativsats i passiv* är avsevärt mindre än *relativsats i aktiv*, vilket beror på att en passiv sats borde endast användas om det finns någon anledning till det. Dessutom uttrycker en passiv sats relativt sällan agens.

Huvud-/bisats (icke-attributiv) är en ledigare motsvarighet till agentparticipfrasen, eftersom den inte fungerar som attribut såsom de flesta motsvarigheterna samt agentparticipfrasen. Den används när man vill bryta sönder en tung finsk nominalfras fullkomligt vid översättningen. Ett nominalt led, d.v.s. ett huvudord och dess bestämning, återges med en sats, och meningen behöver anpassas till denna förändring på något sätt både på den semantiska och formella nivån. Konstruktionen utesluter det första ordet i agentparticipets djupstruktur: *auto. Kalle osti auton* ('bilen. Kalle köpte en bil'). Eftersom översättningen är relativt fri och konstruktionen ledig, förekommer huvud-/bisats (icke-attributiv) som motsvarighet till agentparticipfrasen nästan enbart i romanen. Konstruktionen är så populär i romanen att den utgör den näst största kategorin (8,4 %) efter *relativsats i aktiv* (och övrigt).

Participuttryck är den näst största huvudkategorin. Motsvarigheterna i den är av samma satsgrad som agentparticipfrasen, och de innehåller en formell motsvarighet både till subjekt och agentparticip. Sådana participuttryck som uttrycker agens är stela i svenskan, och därför letar översättaren många gånger efter andra lösningar. När agentkonstruktion och predikativt attribut används, förekommer de huvudsakligen i den mera formella stilen i materialet. Enligt SAG (1999a: 73, 89) hör dessa participuttryck inte till ledig stil. Det förefaller ändå att författaren av *Pelon maantiede* har tendens att använda agentparticipfraser och att översättaren inte har utnyttjat stela participuttryck ofta, då det finns bara tre exempel i materialet.

Huvudkategorin utgörs till största delen av kategorin *agentkonstruktion*. Den är den formellt närmaste möjliga motsvarigheten till agentparticipfrasen, även om det finns morfologiska och syntaktiska skillnader. Liksom agentparticipfrasen är agentkonstruktionen en participfras, som fungerar som framförställt attribut och uttrycker både agens och verksamhet. Agentkonstruktionen är en stel konstruktion, därför att participattributet innehåller minst en bestämning, d.v.s. agentadverbialet, och det långa participattributet är framförställt. Ett framförställt participattribut har vanligen inte andra bestämningar än gradadverbial i den lediga stilen i svenskan (Ingo 2000: 182). På den semantiska nivån är motsvarigheten annars exakt, men den är entydigt passiv, medan agentparticipfrasen inte är passiv på samma sätt. Den svenska agentkonstruktionen framhäver således en mera operativ stil. Agentkonstruktionen hör till en högtidlig stil; den är en stelare konstruktion i svenskan än agentparticipfrasen är i finskan. Den förekommer endast en gång i romanen, men utgör den näst största kategorin i de juridiska verken.

Även konstruktionen *predikativt attribut* motsvarar agentparticipfrasen semantiskt relativt noggrant men har en entydigt passiv betydelse. Det skapar således en mera operativ stil än den målspråkliga frasen. Det predikativa attributet avviker formellt från den föregående kategorin i att det är efterställt och agenten står efter participet. Eftersom även det predikativa attributet är ett participattribut som innehåller en tyngre adverbial, d.v.s. agent, hör det närmast till formell stil. Det ger ändå ledigare intryck än

den svenska agentkonstruktionen, eftersom det är efterställt. Detta kan utgöra orsaken till att det föredras mera i läroboken, medan agentkonstruktionen föredras mera i lagboken. Det predikativa attributet används inte i stor utsträckning vid översättning av den finska agentparticipfrasen, vilket kan även bero på att det har en viss tyngd som agentparticipfrasen inte har. Vill man välja ett participuttryck vid översättningen, väljer man ofta hellre agentkonstruktionen, eftersom den är en formellt närmare motsvarighet till agentparticipfrasen. Det predikativa attributet används vanligen inte heller om agentparticipfrasen har egna verbbestämmingar. Konstruktionen utgör en av de fyra mera marginella kategorierna i materialet. Den har använts oftast i läroboken, där de passiva konstruktionerna föredras mest.

De finska agentparticipfraser som inte motsvaras av participuttryck i svenskan, återges till största delen med mera verbala konstruktioner, men en del återges med mindre verbala konstruktioner. Huvudkategorin *predikatslös* (12,7 %) innehåller förenklingar av olika slag, för de har förlorat den verbala karaktären vid översättningen. Motsvarigheten till agentparticipet eller till genitivsubjektet är ofta implicit. Dessa konstruktioner används som motsvarighet till agentparticipfrasen oftare i de juridiska verken än i romanen.

Genitivattributet är den mest använda predikatslösa konstruktionen i materialet. Agentparticipet är relativt innehållstomt och fungerar huvudsakligen som en förmedlare mellan genitivsubjekt och huvudord, då det gärna utelämnas vid översättningen. Dess ringa betydelseinnehåll framkommer då implicit. När participet utelämnas formellt, är det möjligt att återge genitivsubjektet med dess formellt närmaste motsvarighet. Denna är genitivattribut, oavsett de olika syntaktiska funktionerna (subjekt och attribut). Ett genitivsubjekt och ett subjektivt eller possessivt genitivattribut möter varandra bra på den semantiska nivån, eftersom de båda hänсыftar till agens. Genitivattributet motsvarar betydelsen hos agentparticipfrasen bra, fast det inte uttrycker subjekt och handling lika tydligt och är således mindre verbal. Användningen av det begränsas av att agentparticipet måste vara förmedlande och nominalfrasen bestämd. Genitivattributet är en kort och enkel konstruktion jämfört med den tunga agentparticipfrasen. Det föredras oftare i den formella än i den lediga stilen i materialet liksom i allmänhet (se Thorell

1973: 48). De möjliga verbbestämningarna motsvaras av efterställda prepositionsattribut, som är typiska för svenskan.

Prepositionsattributet är en kompakt motsvarighet som i mitt material nästan enbart utnyttjas i den mera formella stilen. Formellt sett avviker konstruktionen från agentparticipfrasen, eftersom en framförställd participfras motsvaras av en efterställd prepositionsfras. Även i denna kategori är agentparticipen förmedlande. De finska förmedlande participen används ofta därför att de finska lokalkasusattributen inte kan användas lika ofta som de svenska prepositionsattributen. Prepositionsattributet är därför ofta en naturlig motsvarighet till agentparticipfrasen. Nästan alla huvudord i kategorin är obestämda, vilket utesluter möjligheten att använda genitivattribut. Agentparticipet motsvaras oftast av en preposition och genitivsubjektet av en rektion. Eftersom agentparticipet är relativt innehållstomt, kan det vara möjligt att hitta en preposition som på ett naturligt sätt anknyter det nominala ledet till huvudordet. Motsvarigheten blir dock något förändrad även på den semantiska nivån. I några exempel har det innehållstomma agentparticipet formellt utelämnats, då det ringa betydelseinnehållet framkommer implicit och subjektet motsvaras av en *av*-fras. Denna är en omskrivning av ett subjektivt genitivattribut, och dessa motsvarigheter är semantiskt mera exakta än de andra motsvarigheterna i kategorin. Såsom vid genitivattribut, motsvaras de möjliga verbbestämningarna av efterställda prepositionsattribut även i denna kategori. De är placerade efter det första prepositionsattributet.

Adjektivattributet utgör den minsta predikatslösa konstruktionen, och det fungerar som formell motsvarighet till subjekt eller agentparticip, då det andra har en implicit motsvarighet. Adjektivattributet kan även vara en sammansättning som fungerar som formell motsvarighet både till subjekt och agentparticip. De flesta adjektivattributen i materialet utgörs av en avledning, men det finns även adjektiviska perfekt particip. Jämfört med agentparticipfrasen är adjektivattributet en enkel och lätt konstruktion, och det används oftast i den lediga stilen i materialet, liksom i allmänhet. På den semantiska nivån är motsvarigheten inte exakt, eftersom den inte uttrycker agens och verksamhet lika tydligt som agentparticipfrasen, men den fyller sin funktion bra.

I kategorin *oöversatt* har endast huvudordet en formell motsvarighet, medan genitivsubjekt och agentparticip är formellt utelämnade. Om agentparticipfrasen innehåller verbbestämningar, kan dessa ändå ha formella motsvarigheter. Betydelsen är vanligen inte skadad, eftersom den kan utläsas av kontexten eller sammanhget. För romanens del är det ändå inte alltid självklart att alla formellt utelämnade betydelsekomponenter blir noterade. Detta kan accepteras, eftersom dessa betydelsekomponenter inte är väsentliga och bokens första funktion är att förmedla känslor. Konstruktionen har använts oftare i den lediga än i den formella stilen.

Kategorin *övrigt* innehåller motsvarigheter av mera varierande slag, t.ex. sådana relativsatser och participuttryck som saknar formell motsvarighet till subjekt. Den utnyttjas oftast i den lediga stilen, och de semantiska förändringarna är vanligaste i den, även om de förekommer i varje verk. Översättning av det expressiva skönlitterära verket kräver inte lika stor semantisk exakthet som översättning av de informativa juridiska texterna.

Det är möjligt att återge betydelsen i agentparticipfrasen relativt exakt med alla de undersökta konstruktionerna. Största delen av motsvarigheterna har en motsvarande djupstruktur som agentparticipfrasen. Att finskan och svenskan är strukturellt närmare varandra på en djupare nivå är därmed tydligt vid översättningen av agentparticipfrasen.

Att agentparticipet kan vara innehållstomt och närmast fungera i den förmedlande funktionen erbjuder möjligheter att göra budskapet mera kompakt vid översättning. Det möjliggör motsvarigheterna genitivattribut och prepositionsattribut. Genitivsubjektet kan däremot inte vara innehållstomt, och således kan det inte utelämnas lika ofta, men det kan dock vara underförstått på grund av sammanhget. Agentparticipet saknar formell motsvarighet i 35 exempel i hela materialet, medan genitivsubjektet gör det i 9 exempel. Siffrorna utesluter de fall där översättningen saknar formell motsvarighet till både subjekt och particip. Alla exempel inom kategorin *genitivattribut* saknar formell motsvarighet till agentparticipet, och de övriga exempel som gör det finns inom kategorierna *prepositionsattribut*, *adjektivattribut* och *övrigt*. De fall där

genitivsubjektet har utelämnats på den formella nivån finns inom kategorierna *adjektivattribut* och *övrigt*. Att genitivsubjektet vanligen får en formell motsvarighet vid översättningen av agentparticipfrasen påverkar att enkla participattribut inte har fått en egen kategori i denna analys.

Alla kategorier förutom *predikativt attribut* innehåller exempel på agentparticipfraser som har egna verbbestämningar, och kategorin *adjektivattribut* innehåller endast ett sådant exempel. När agentparticipfrasen innehåller verbbestämningar, föredras således de andra konstruktionerna vid översättningen. Verbbestämningarna motsvaras vanligen av verbbestämningar eller prepositionsattribut i materialet. De svenska framförstående participattributen tål inte egna bestämningar på samma sätt som de finska participattributen. Den finska agentparticipfrasen innehåller vanligen högst två verbbestämningar i materialet, men det finns ett exempel med t.o.m. tre verbbestämningar. Den svenska agentkonstruktionen innehåller vanligen ett agentadverbial och högst en annan verbbestämning, men det finns ett exempel med t.o.m. två andra verbbestämningar. Agentparticipfraserna är således mera informativa än de svenska participuttrycken i materialet.

Relativsatser används i hög grad, eftersom den totala andelen relativsatser av olika slag är 59,4 % i materialet. Det är lätt att återge agentparticipfrasen med en relativsats, men bisatser favoriseras även annars i svenskan (se kapitel 6). De finska participuttrycken är flexibla och bisatserna krångliga, medan de svenska participuttrycken är krångliga och bisatserna flexibla (se kapitel 3). Reuter (2003: 38) ger emellertid ett varningens ord om användningen av relativsatserna. Enligt honom kan en för flitig användning av relativsatser göra texten för ”pratig”.

Då man jämför hur resultaten återspeglar förekomsten av de olika satsgraderna i svenskan och finskan kan man notera följande: Andelen huvudsatser och i synnerhet bisatser är i allmänhet större i svenskan än i finskan, och resultatet återspeglar detta, eftersom största delen av motsvarigheterna befinner sig inom huvudkategorin *sats*. Det som bl.a. Sundman (1993) kräver av översättning av tunga finska texter till svenska

(kapitel 3), har således förverkligats vid översättningen av agentparticipfrasen: den kompakta finska syntaxen har brutits sönder med mera högerförgrenade och verbala konstruktioner samt med flera fria morfem i största delen av materialet. Även om alla finska fraserna i materialet är participuttryck, motsvaras de av participuttryck i svenskan endast i en liten del av materialet (13,7 % + 1,2 % inom *övrigt* = 14,9 % av hela materialet). Detta återspeglar det faktum att participuttryck, och i synnerhet stela participuttryck, används i mindre grad i svenskan än i finskan.

Att en del av agentparticipfraser har återgivits med satsgraden *predikatslös* hänger ihop med att andelen av denna satsgrad i allmänhet är något större i svenskan än i finskan. Huvudkategorierna utesluter dock de fall som finns inom *övrigt*. Eftersom agentparticipet kan vara förmedlande, är konstruktionen *genitivattribut* så populär i materialet att resultatet inte stämmer överens med att genitivattributen vanligen utnyttjas mera i finska än i svenska texter. Att en del av agentparticipfraserna har återgivits med prepositionsattribut och adjektivattribut är enhetligt med att dessa konstruktioner förekommer i högre grad i svenska än i finska texter. De övriga existerande satsgraderna, infinitivkonstruktion och nominalisering, föredras mera i finskan än i svenskan. De är inte heller populära vid översättningen av agentparticipfrasen, utan det finns endast en motsvarighet av båda dessa satsgrader i materialet (inom *övrigt*).

Att 13,7 % (14,9 %) av agentparticipfraserna har återgivits med participuttryck i materialet kan jämföras med Forsgrens (1986) resultat, som berör de fyra, mera allmänna finska participattributen. De motsvaras av svenska particip i genomsnitt i 39,7 % av fallen. Det finska aktiva presens participet motsvaras av svenska particip i 36,6 % av fallen. Motsvarande andel för passiv presens particip är 16,1 %, för aktivt perfekt particip 27,5 % och för passivt perfekt particip 54,5 %. (Se Forsgren 1986: 50f.) Möjligheterna att använda particip är större i finskan än i svenskan. Det aktiva presens participet är mera användbart i finskan än i svenskan, och det passiva presens participet saknas i svenskan. Angående det aktiva perfekt participet har endast de intransitiva verben en motsvarande participform (högtidlig) i svenskan, medan de transitiva verben saknar den. Det passiva perfekt participet finns i båda språken. (Ingo 2000: 181f.)

Agentparticipet motsvaras av participuttryck i mitt material mera sällan än de andra finska participen i Forsgrens (1986) undersökning. Agentparticipet är ett speciellt particip eftersom det alltid förekommer med subjekt. De svenska participuttryck som motsvarar hela agentparticipfrasen är därför ofta stelare än motsvarigheterna till de mera allmänna participen. Översättaren väljer ofta någon annan konstruktion än ett tungt participattribut som är mera främmande för svenskan och speciellt för det svenska allmänspråket. Såsom tidigare diskuterats hör agentparticipfrasen till de speciella konstruktioner som ett språk favoriserar på grund av de grammatiska olikheterna mellan olika språk.

8 SLUTORD

Syftet med min undersökning har varit att undersöka vad de finska agentparticipfraser som står i attributiv ställning motsvaras av på svenska i roman, lärobok och lagbok. Jag har undersökt hurdana konstruktioner, i synnerhet hurdana syntaktiska och morfologiska relationer, som används som motsvarighet till den finska agentparticipfrasen och hur textgenren påverkar valet av konstruktionen. Dessutom har jag granskat om den betydelse som agentparticipfrasen skapar ingår i de valda konstruktionerna och hur konstruktionerna motsvarar agentparticipfrasen stilistiskt.

Min hypotes i början av avhandlingen var att den oftast använda motsvarigheten till agentparticipfrasen utgörs av en *som*-sats. Antagandet var rätt, eftersom andelen *som*-sats är 58,1 % i hela materialet. Den finska agentparticipfrasen motsvaras av följande 10 konstruktioner i det svenska materialet: *relativsats i aktiv, agentkonstruktion, relativsats i passiv, genitivattribut, prepositionsattribut, huvud-/bisats (icke-attributiv), predikativt attribut, adjektivattribut, ööversatt* och *övrigt*.

Konstruktionen *relativsats i aktiv* utgör den oftast använda motsvarigheten till finskans agentparticipfras i alla tre delmaterial. I det skönlitterära verket används konstruktionerna *relativsats i aktiv, huvud-/bisats (icke-attributiv), ööversatt, adjektivattribut* och *övrigt* oftare än i de juridiska verken. I de juridiska verken används *agentkonstruktion, relativsats i passiv, prepositionsattribut, genitivattribut* och *predikativt attribut* oftare än i det skönlitterära verket. Motsvarigheterna är mera verbala i romanen än i de juridiska verken. Dessutom uttrycks person oftare i den, medan de juridiska verken framhäver det opersonliga. Motsvarigheterna i romanen är således lättare medan konstruktionerna i de juridiska verken är stelare och mera formella. Översättning är friare i romanen än i de juridiska verken, eftersom de konstruktioner som innehåller de friaste motsvarigheterna föredras i det. Angående semantik har undersökningen inte varit kvantitativ utan kvalitativ. De semantiska ändringarna har ändå varit mest typiska för det skönlitterära verket.

Skillnaderna mellan lärobok och lagbok är mindre, vilket beror på att båda verken består av juridikens språk även om språket i lagboken är mera specialicerat. Motsvarigheterna i läroboken är något lättare än motsvarigheterna i lagboken, och skillnaderna följer huvudsakligen de ovannämnda tendenserna mellan en ledigare och en mera formell stil. Läroboken föredrar ändå de passiva konstruktionerna, medan lagboken föredrar den stela motsvarigheten *agentkonstruktion* och de mera kompakta lösningarna. Andelen framförställda attribut är störst i lagboken, medan andelen efterställda attribut är störst i läroboken.

I början av avhandlingen antog jag även att man föredrar semantiskt exakta och stilistiskt stela konstruktioner i lagboken och friare översättning och lättare konstruktioner i romanen. Dessutom antog jag att läroboken sannolikt kommer att befinna sig mellan de två andra verken. Såsom det framgår av diskussionen ovan, var även dessa antagande rätta. Översättaren av det skönlitterära verket har ofta använt lätta konstruktioner och friare översättning, som är lämpliga för den lediga stilen. Översättarna av de juridiska verken har däremot använt stelare konstruktioner, som hör till sakstilen. Textgenren och således även t.ex. textens funktion, stil och specialiseringsgrad ser därmed påverka relativt mycket valet av konstruktionen vid översättning av agentparticipfras.

Motsvarigheterna i materialet är av många olika slag, eftersom de motsvarar hela agentparticipfrasen och inte bara agentparticip. Eftersom agentparticipfrasen är ett förståeligt och fullständigt uttalande ur en kommunikativ synvinkel, kan de svenska motsvarigheterna inte enbart vara korta och av få olika slag. Resultatet visar slutligen att det inte finns ett färdigt mönster för översättning av agentparticipfras utan att det finns en vid skala av möjliga lösningar. Förutom att konstruktionerna kan fungera på olika sätt i satsen, betonar de olika slags omständigheter och är lämpliga i olika slags texter.

Fackspråk och allmänspråk borde ha en gemensam grammatik. Detta är ändå inte tydligt i mitt material, eftersom delmaterialen föredrar så olika slags strukturer. Språkvården rekommenderar att man använder kortare och enklare strukturer i juridiska texter. Tunga framförställda attribut borde återges med efterställda attribut även vid översättning av

juridiska texter. Språkvården vill förenkla och förnya lagspråket så att en gemene man skulle förstå det. Därför är det tillåtet att i någon mån avvika från den grammatiska strukturen vid översättning av juridiska texter. En översättare som arbetar med facklitteratur kunde ”lära sig” av en som arbetar med skönlitteratur. Agentparticipet fungerar som ett stilmedel i den formrika finskan, men agentparticipet behövs också, eftersom de finska bisatserna kan vara krångliga. Agentparticipet har använts som ett stilmedel även i romanen i materialet, men översättaren har inte återspeglat detta genom att föredra tunga participattribut vid översättningen av agentparticipfraserna.

Det bör slutligen påpekas att nominalfraserna i det finskspråkiga materialet är speciellt tunga. När agentparticipet undersöks inom den lediga stilen är materialinsamlingen lätt problematisk, eftersom antalet agentparticipfraser ofta är litet. Arbetet kunde fortsättas genom att undersöka motsvarigheter till agentparticipfrasen inom ett och samma område, t.ex. juridik. Materialet kunde bestå av olika genrer inom detta område. Man kunde även undersöka hur agentparticipen behandlas i Sverige. Då borde man söka efter finskspråkig litteratur som är översatt till rikssvenska.

LITTERATUR

Undersökningsmaterial

Kauranen, Anja (1995). *Pelon maantiede*. Juva: WSOY.

Onikki, Erkki & Hannu Ranta (toim.) (2003). *Suomen laki II*. Helsinki: Talentum, Lakimiesliiton Kustannus. 3–65.

Snellman, Anja (2000). *Rädslans geografi*. Översättning av Camilla Frostell. Stockholm: Norstedts.

Strömsholm, Yvonne (red.) (2003). *Finlands lag II*. Helsingfors: Talentum. 3–65.

Timonen, Pekka (red.) (1996a). *Inledning till Finlands rättsordning I*. Översättning av Mikael Hagman m.fl. Tredje, omarbetade upplagan. Helsingfors: Juristförbundets Förlag. 63–215, 281–348.

Timonen, Pekka (toim.) (1996b). *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään I*. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus. 63–210, 276–341.

Övrig litteratur

Amnell, Inga-Britt & Mirja Pinomaa (1974). *Kurs i svensk grammatik I*. Helsingfors: Gaudeamus.

Andersson, Erik (1999). *Grammatik från grunden. En koncentrerad svensk satslära*. Andra upplagan. Tredje tryckningen. Språksamfundets skrifter 24. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Charrow, Veda, Jo Ann Crandall & Robert Charrow (1982). Characteristics and Functions of Legal Language. I: Kittredge, Richard & John Lehrberger (red.). *Sublanguage. Studies of Language in Restricted Semantic Domains*. Berlin: de Gruyter. 175–190.

Dahl, Östen (1974). *Generativ grammatik på svenska*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

- Forsgren, Tuuli (1986). *Finska participattribut i svensk översättning*. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 17. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (toim.) (2004). *Iso Suomen kielioppi*. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen, Auli & Fred Karlsson (1995). *Nykysuomen lauseoppia*. 3. muuttamaton painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen, Lauri (2000). *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 5., muuttamaton painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Hellspong, Lennart & Per Ledin (1997). *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Ikola, Osmo (1974). *Lauseenvastikeoppia: Nykysuomen lauseenvastikkeiden ja niihin verrattavien rakenteiden selvittelyä*. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Ikola, Osmo (1982). ”Kohusta hämmentynyt ja matkakokemuksensa aikakauslehdistölle myynyt K.”. Liiksi kuormitetuista partisiippiattribuuteista. I: Matti Sadeniemi (toim.). *Kielikello*. 2/1982. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 8–9.
- Ikola, Osmo (toim.) (1983). *Nykysuomen käsikirja*. 7. tarkistettu painos. Espoo: Weilin + Göös.
- Ikola, Osmo (toim.) (1991). *Nykysuomen käsikirja*. Kolmas uudistettu laitos. Espoo: Weilin + Göös.
- Ingo, Rune (1983). Lausemaisuu den asteet suomessa ja ruotsissa. I: *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-seminaari III*. Vaasa: Vaasan korkeakoulu. 55–71.

- Ingo, Rune (1986). Kontrastiivisia havaintoja lausemaisuu den asteiden käytöstä. I: *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-seminaari VI*. Vaasa: Vaasan korkeakoulu. 7–17.
- Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune (1995). Infinitiutipotus vai lyhennetty sivulause? I: Detlef Wilske (red.). *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XV*. Publikationer av Forskarkategorin för översättningsteori och fackspråk vid Vasa universitet Nr 20. Vasa: Vasa universitet. 88–98.
- Ingo, Rune (2000). *Suomen kieli vieraan silmin*. Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Forskarkategorin för översättningsteori och fackspråk. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut N:o 26. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Itkonen, Terho (1985). *Selvää suomea*. 3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Itkonen, Terho (2000). *Uusi kieliopas*. Tarkistanut ja uudistanut Sari Maamies. Helsinki: Tammi.
- Jørgensen, Nils & Jan Svensson (1986). *Nusvensk grammatik*. Upplaga 1: 1. Malmö: Liber.
- Karlsson, Fred (1976). *Finskans struktur*. Upplaga 1:2. Lund: LiberLäromedel.
- Karlsson, Fred (1978). *Finsk grammatik*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 339. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Konttinen, Raija (1978). *Nykysuomen käyttöopas*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kullman, Susanne (2001). Suomen agenttipartisiippi ja sen ruotsinkieliset vastineet. Opublicerad avhandling pro gradu. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Laurén, Christer & Marianne Nordman (1987). *Från kunskapens frukt till Babels torn. En bok om fackspråk*. Malmö: Liber.
- Löflund, Juhani (2002). *Suomen syntaksin oppikirja. Suomen ja ruotsin lauserakenteiden vertailua*. Fennistica 14. Åbo akademi. Finska språket med litteraturen. Åbo: Åbo Akademi.
- Malmgren, Sven-Göran (1990). *Adjektiviska funktioner i svenskan*. Nordistica Gothoburgensia 13. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nordman, Marianne (1984). Om juridisk svenska. I: *Svensk juristtidning*. 1984: 10. Uppsala: Iustus. 955–968.
- Nordman, Marianne (1992). *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Norstedts svenska ordbok + uppslagsbok* (1999). Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Andra upplagans första tryckning. Rotolito Lombarda: Nordstedts Ordbok.
- Puuronen, Nina, Merja Koskela, Christer Laurén & Marianne Nordman (1993). Forskningsinformation – ett mångdimensionellt spektrum. I: Detlef Wilske (red.). *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XIII*. Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori och fackspråk vid Vasa universitet Nr 18. Vasa. 228–240.
- Reuter, Mikael (2003). *Översättning och språkriktighet*. Version 2003. Helsingfors: Svensk språktjänst.
- SAG (1999a) = *Svenska Akademiens grammatik. Fraser*. Utgiven av Ulf Teleman, Staffan Hellberg & Erik Andersson under medverkan av Lisa Christensen et al. Bd 3. Första upplagan, andra tryckningen. Stockholm: Nordstedts Ordbok.
- SAG (1999b) = *Svenska Akademiens grammatik. Satser och meningar*. Utgiven av Ulf Teleman, Staffan Hellberg, Erik Andersson under medverkan av Lisa

Christensen et al. Bd 4. Första upplagan, andra tryckningen. Stockholm: Norstedts ordbok.

Saari, Mirja & Nyström, Ingegärd (1995). *Kurs i svensk grammatik 2*. Fjärde upplagan. Helsinki: Yliopistopaino.

SAOL (2006) = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. Trettonde upplagan. Stockholm: Nordstedt.

Silén, Beatrice (1997). *Agentadverbialet i modern svenska*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, nr 607. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

SLAF (2004) = *Svenskt lagspråk i Finland*. Redigerad av Bruun Henrik, Ann-Marie Malmsten & Sten Palmgren. 2. upplagan. Esbo: Schildts.

Statsrådets kansli (2009). Statsrådets svenska språknämnd. Citerat 7.7.2009: <http://www.vnk.fi/hankkeet/ruotsin-kielen-lautakunta/sv.jsp>

Sundman, Marketta (1993). Nominalfrasens struktur i svenskan och finskan. I: A-M Ivars m.fl. (red.): *Språk och social kontext*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B: 15. Helsingfors: Universitetsförlaget. 169–189.

Talasilahti, Saara (1985). Lausemaisuuuden asteista suomen ja ruotsin lakikielessä. Opublicerad avhandling pro gradu. Vaasan korkeakoulu. Vaasa.

Thorell, Olof (1973). *Svensk grammatik*. Stockholm: Esselte Studium.

Wellander, Erik (1974). *Kommittésvenska*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 50. Stockholm: Esselte.